C/2026/4637

3.9.2026.

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

Vadlīnijas par to, kā piemērot Regulu 2024/3015 par tādu produktu aizliegšanu Savienības tirgū, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu

(C/2026/4637)

1. Ievads 4

2. Tiesiskais regulējums 5

2.1. ES konstitucionālais satvars 5

2.2. Starptautiskais tiesiskais regulējums 5

3. Regulas darbības joma 6

3.1. Produkti un uzņēmēji, uz kuriem attiecas regula 6

3.2. Piespiedu darba definīcija 7

3.2.1. Darbs vai pakalpojums 7

3.2.2. Brīvprātīgas piekrišanas trūkums (nebrīvprātība) 7

3.2.3. Piespiešana 7

3.3. Piespiedu darba veidi 8

3.3.1. Privāti uzspiests piespiedu darbs 8

3.3.2. Valsts iestāžu uzspiests piespiedu darbs (VIUPD) 8

3.3.3. Bērnu piespiedu darbs 8

3.4. Riska rādītāji piespiedu darba identificēšanai 9

4. Izmeklēšanas process 9

4.1. Piespiedu darba aizlieguma iespējamo pārkāpumu izmeklēšana 9

4.2. Izmeklēšanas procesa tvērums 9

4.3. Uz risku balstīta pieeja izmeklēšanas prioritāšu noteikšanai un mērķorientēšanai 10

4.3.1. Kritēriji produktu identificēšanai un izmeklēšanas lietu prioritāšu noteikšanai 10

4.3.2. Uzņēmēju identificēšana izmeklēšanas posmiem 11

4.4. Informācijas novērtēšana 12

4.4.1. Pieejamās informācijas vākšana un novērtēšana 12

4.4.2. Būtiskie informācijas avoti 12

4.5. Izmeklēšanas sākotnējais posms 12

4.5.1. Informācijas pieprasījumi uzņēmējiem 12

4.5.2. Informācijas pieprasīšana no “citiem produktu piegādātājiem”, citām ieinteresētajām personām un turpmāka faktu noskaidrošana 13

4.5.3. Izmeklēšanas sākotnējā posma novērtējums un noslēgšana 14

4.6. Izmeklēšana 15

4.6.1. Uzņēmēja tiesības tikt informētam un uzklausītam 15

4.6.2. Informācijas pieprasījumi uzņēmējiem 15

4.6.3. Sazināšanās ar citām attiecīgajām ieinteresētajām personām un inspekcijas uz vietas 15

4.6.4. Izmeklēšanas konfidencialitāte 16

4.6.5. Izmeklēšanas iznākums 16

4.7. Uzņēmēju sadarbība ar kompetentajām iestādēm un informācija, ko var pieprasīt 17

4.7.1. Piemēri informācijai par uzņēmēja darbībām piespiedu darba risku identificēšanai, novēršanai, mazināšanai, izbeigšanai vai remediācijai 17

4.7.2. Piemēri informācijai par darba apstākļiem iespējamā piespiedu darba vietā 18

4.7.3. Piemēri informācijai par produktu, ar kuru, iespējams, tiek pārkāpts piespiedu darba aizliegums 18

4.8. Lēmumi par piespiedu darba aizlieguma pārkāpumiem 19

4.8.1. Piespiedu darba aizlieguma pārkāpuma konstatēšana 19

4.8.2. Pārkāpuma konstatēšana nesadarbošanās gadījumā 21

4.8.3. Lēmuma saturs 22

4.8.4. ES stratēģiski vai kritiski svarīgas piegādes ķēdes 23

4.9. Lēmumu pārskatīšana un pārsūdzība 24

4.9.1. Lūgumi pārskatīt lēmumu 24

4.9.2. Lūgums atcelt lēmumu pēc tā izpildes un informācija, kas uzņēmējiem jāiesniedz 24

4.9.3. Lēmuma pārsūdzēšana administratīvā kārtā un tiesā 25

4.10. Koordinācija un sadarbība izmeklēšanas un izpildes panākšanas jomā 25

4.10.1. Koordinācija starp valsts iestādēm dalībvalstī 25

4.10.2. Koordinācija ar tiesībaizsardzības iestādēm un mijiedarbība ar kriminālprocesu 26

4.10.3. Koordinācija, sadarbība un savstarpēja palīdzība starp kompetentajām iestādēm un Komisiju .. 26

5. Izpildes panākšana un sodi 27

5.1. Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde 27

5.1.1. Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde ES 27

5.1.2. Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde uz robežām 28

5.1.3. Produktu identificēšana uz robežas 29

5.1.4. Produktu laišanas brīvā apgrozībā apturēšana un kompetento iestāžu informēšana 29

5.1.5. Laišana brīvā apgrozībā vai eksports 30

5.1.6. Atteikums, konfiskācija un likvidēšana 30

5.2. Sodi 30

5.2.1. Sodu pamatojums 31

5.2.2. Sodu aprēķināšana 31

6. Vadlīnijas uzņēmējiem par pienācīgu rūpību saistībā ar piespiedu darbu 34

6.1. Mērķis 34

6.2. ES tiesību akti, kas saistīti ar pienācīgu rūpību 34

6.3. Kas ir pienācīga rūpība saistībā ar piespiedu darbu? 35

6.3.1. Pienācīga rūpība kā efektīvs instruments pret piespiedu darbu 35

6.3.2. Pienācīgas rūpības raksturojums 35

6.3.3. Ieinteresēto personu iesaiste 36

6.4. Pienācīgas rūpības process 36
6.4.1. 1. solis. Pienācīgas rūpības attiecībā uz piespiedu darbu integrēšana uzņēmuma politikā un riska pārvaldības sistēmās 37
6.4.2. 2. solis. Piespiedu darba risku identificēšana un novērtēšana uzņēmuma darbībās, piegādes ķēdēs un darījuma attiecībās 39
6.4.3. 3. solis. Piespiedu darba risku novēršana, mazināšana un izbeigšana 41
6.4.4. 4. solis. Īstenošanas un rezultātu uzraudzība un novērtēšana 43
6.4.5. 5. solis. Informēšana par risku risināšanu 44
6.4.6. 6. solis. Remediācijas nodrošināšana vai sadarbošanās remediācijā 45
7. Informācijas sniegšana par iespējamiem piespiedu darba aizlieguma pārkāpumiem 47
7.1. Ievads 47
7.2. Informācijas iesniegšana 47
7.2.1. Informācijas iesniegšana 47
7.2.2. Iesniedzamā informācija 47
7.2.3. Kontaktinformācija 47
7.3. Apgalvojumi par piespiedu darbu 48
7.4. Pierādījumi par piespiedu darbu un apliecinošie dokumenti 48
7.5. Informācija par attiecīgajiem uzņēmējiem un/vai produktiem 48
7.6. Kā tiks apstrādāta iesniegtā informācija? 49
7.6.1. Sākotnējais novērtējums 49
7.6.2. Dialogs ar iesniedzēju 49
7.7. Konfidencialitāte un datu aizsardzība 50
7.7.1. Konfidencialitāte 50
7.7.2. Personas datu apstrāde 50

SVARĪGS PAZIŅOJUMS

Ar šīm vadlīnijām tiek izpildīts Piespiedu darba regulas ([1]) (turpmāk "regula" vai "PDR") 11. pantā noteiktais pienākums, un to mērķis ir atbalstīt regulas īstenošanu ([2]). Tās ir adresētas kompetentajām iestādēm, kas atbild par regulas īstenošanu, un muitas dienestiem, uzņēmējiem, patērētāju apvienībām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, arodbiedrībām un visām citām ieinteresētajām personām.

Šīs vadlīnijas ir paredzētas tikai kā norādījumu dokuments, un juridisks spēks ir vienīgi pašas regulas tekstam. Juridiski saistoša ES tiesību aktu interpretācija ir Eiropas Savienības Tiesas ekskluzīvā kompetencē. Šajās vadlīnijās paustie uzskati nevar iepriekš noteikt nostāju, kādu Eiropas Komisija varētu ieņemt Tiesā. Ne Komisija, ne personas, kas rīkojas Komisijas vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajās vadlīnijās ietvertā informācija.

Šīs vadlīnijas ir sniegtas kā norādījumu dokuments par regulas piemērošanu dalībvalstīs un Islandē, Lihtenšteinā un Norvēģijā kā Līguma par Eiropas Ekonomikas zonu (EEZ) parakstītājās, kā arī Apvienotajai Karalistei un tās teritorijā attiecībā uz Ziemeļīriju saskaņā ar Vindzoras regulējumu ([3]) pēc regulas pievienošanas attiecīgajiem nolīgumiem. Atsauces uz Savienību, ES vai vienoto tirgu attiecīgi ir jāsaprot kā tādas, kas ietver arī EEZ vai EEZ tirgu, kā arī Apvienoto Karalisti attiecībā uz Ziemeļīriju.

Kā prasīts regulā, šīs vadlīnijas ir izstrādātas, apspriežoties ar visām ieinteresētajām personām, tai skaitā starptautiskām organizācijām, dalībvalstīm, uzņēmumiem un uzņēmumu apvienībām, arodbiedrībām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Lai atbalstītu apspriešanās procesu, Komisija izveidoja ekspertu grupu piespiedu darba jautājumos ([4]), izsludināja uzaicinājumu iesniegt atsauksmes ([5]), par kuru tā saņēma 160 atsauksmes, un rīkoja mērķorientētas apspriešanās. Vadlīnijas laika gaitā pēc vajadzības var mainīt un atjaunināt.

1. **IEVADS**

Regulā ir paredzēti saistoši noteikumi, kas uzņēmējiem aizliedz Savienības tirgū laist produktus, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, un eksportēt tos no Savienības tirgus. Tās mērķis ir uzlabot vienotā tirgus darbību, palīdzot uzturēt taisnīgu un pārredzamu tirgu un nodrošināt uzņēmumiem vienlīdzīgus konkurences apstākļus vienotajā tirgū, vienlaikus veicinot atbildīgu uzņēmējdarbību to uzņēmumu vidū, kas darbojas ES un ārpus tās. Regulas mērķis ir arī veicināt cīņu pret piespiedu darba praksi, tai skaitā palīdzēt sasniegt ANO ilgtspējīgas attīstības 8.7. mērķrādītāju, proti, līdz 2030. gadam izskaust piespiedu darbu.

Regula uzņēmējiem uzliek pienākumu sasniegt rezultātu. Lai gan tajā uzņēmumiem nav noteikti konkrēti pienācīgas rūpības pienākumi, regulā ir atzīts, ka pienācīga rūpība ir noderīgs instruments piespiedu darba novēršanai piegādes ķēdēs. Tāpēc saskaņā ar regulu šo vadlīniju mērķis ir arī precizēt, kā pienācīga rūpība var palīdzēt uzņēmumiem ievērot regulu. Šos noteikumus piemēro neatkarīgi no tā, vai piespiedu darbs notiek uzņēmēja paša darbības vietās vai tā piegādes ķēdē.

Īstenojot regulu, kompetentajām iestādēm un Komisijai ir jāievēro ES tiesību vispārējie principi, piemēram, proporcionalitātes princips. Izmeklēšana jāveic, pienācīgi ievērojot uzņēmēju tiesības tikt uzklausītiem un neskarot procedūras saskaņā ar citiem ES un valstu tiesību aktiem. Šajā nolūkā regulā ir prasīts, lai vadošās kompetentās iestādes cieši koordinētu savu darbību ar citām attiecīgajām iestādēm.

([1]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/3015 (2024. gada 27. novembris) par tādu produktu aizliegšanu Savienības tirgū, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu (OV L, 2024/3015, 12.12.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/3015/oj).

([2]) Šīs vadlīnijas aptver visus PDR 11. pantā minētos elementus, izņemot norādījumus muitas dienestiem un uzņēmējiem par PDR 27. panta praktisko īstenošanu. Kā paskaidrots 5.1.3. iedaļā, minētie norādījumi tiks ņemti vērā tikai tad, ja saskaņā ar PDR 27. pantu tiks pieņemti deleģētie akti.

([3]) "Vindzoras regulējums" ir jaunais nosaukums, ar ko apzīmē Protokolu par Īriju/Ziemeļīriju, saskaņā ar Savienības un Apvienotās Karalistes Kopīgo deklarāciju Apvienotajā komitejā, kura izveidota ar Līgumu par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, Nr. 1/2023 (2023. gada 24. marts).

([4]) Komisijas ekspertu grupu reģistrs.

([5]) Portāls "Izsakiet viedokli", Piespiedu darbs:vadlīnijas par ES noteikumu īstenošanu.

2. **TIESISKAIS REGULĒJUMS**

2.1. **ES konstitucionālais satvars**

Piespiedu darba regulas pamatā ir ES Līgumi ([6]), un tā atspoguļo LES 2. pantā uzskaitītās vērtības, kas ir kopīgas Savienībai un tās dalībvalstīm ([7]). Līgumos ir prasīts, lai ES un tās dalībvalstis ievērotu un īstenotu tādas vērtības kā cilvēka cieņa, cilvēktiesības, brīvība, taisnīgums un solidaritāte, kuras Tiesa ir atzinusi par ES identitātes kodolu un ES tiesiskās kārtības darbības pamatu ([8]).

Šīs saistības ir precizētas un nostiprinātas ES Pamattiesību hartā ([9]), kurā skaidri noteikts, ka cilvēka cieņa ir neaizskarama un ka tā ir jāievēro un jāaizsargā. Harta arī skaidri aizliedz verdzību, kalpību, piespiedu vai obligātu darbu un cilvēku tirdzniecību ([10]).

2.2. **Starptautiskais tiesiskais regulējums**

Regulas pamatā ir starptautiskie instrumenti, kas aizliedz piespiedu darbu visos tā veidos, it īpaši SDO Piespiedu darba konvencija Nr. 29 ([11]) un tās 2014. gada protokols ([12]) un SDO Konvencija Nr. 105 par piespiedu darba izskaušanu ([13]), ko papildina SDO Ieteikums Nr. 203 par piespiedu darbu ([14]). Regulas pamatā ir arī SDO Konvencija Nr. 182 ([15]), kas aizliedz bērnu piespiedu darbu kā vienu no bērnu darba ļaunākajām formām ([16]), un starptautiskie cilvēktiesību instrumenti. Visas ES dalībvalstis ir apņēmušās apkarot piespiedu darbu, jo tās visas ir ratificējušas SDO Piespiedu darba konvenciju Nr. 29 un SDO Konvenciju Nr. 105 par piespiedu darba izskaušanu.

Šajās vadlīnijās ir ņemti vērā principi un standarti, kas noteikti starptautiski atzītās vadlīnijās, it īpaši šādos instrumentos:

— ESAO Vadlīnijas daudznacionāliem uzņēmumiem par atbildīgu uzņēmējdarbību (turpmāk: "ESAO vadlīnijas daudznacionāliem uzņēmumiem") ([17]) un Pienācīgas rūpības vadlīnijas atbildīgai uzņēmējdarbībai (turpmāk: "ESAO pienācīgas rūpības vadlīnijas") ([18]);

— SDO rokasgrāmata "Hard to see, harder to count" ([19]);

— SDO un *IOE* rokasgrāmata "Combating forced labour – A handbook for employers and business" (turpmāk "SDO un *IOE* rokasgrāmata") ([20]);

— ANO Vadošie principi uzņēmējdarbībai un cilvēktiesībām (turpmāk "ANO VP") ([21]).

([6]) Līguma par Eiropas Savienību (LES) konsolidētā versija (OV C 202, 7.6.2016., 13. lpp.) 21. pants; Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija (OV C 326, 26.10.2012., 47. lpp.).
([7]) PDR 3. apsvērums.
([8]) Spriedums, 2026. gada 21. aprīlis, Komisija/Ungārija ("Savienības vērtības"), C-769/22, EU:C:2026:326, 525. punkts.
([9]) Eiropas Savienības Pamattiesību harta (OV C 326, 26.10.2012., 391. lpp.).
([10]) Pamattiesību hartas 1. un 5. pants.
([11]) SDO Konvencija par piespiedu darbu, 1930. g. (Nr. 29).
([12]) SDO, 1930. gada Piespiedu darba konvencijas 2014. gada protokols (P029).
([13]) SDO, Konvencija par piespiedu darba izskaušanu, 1957. g. (Nr. 105).
([14]) SDO, Ieteikums par piespiedu darbu (papildu pasākumi), 2014. gads (Nr. 203).
([15]) SDO, Bērnu darba ļaunāko formu konvencija, 1999. g. (Nr. 182).
([16]) SDO, Deklarācija par pamatprincipiem un pamattiesībām darbā, pieņemta 1998. gada 18. jūnijā (SDO 1998. gada deklarācija);; 6. pants ANO Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, pieņemts 1966. gadā un stājies spēkā 1976. gadā (*ICESCR*); 8. panta 3. punkta a) apakšpunkts ANO Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām; pakts pieņemts 1966. gadā un stājies spēkā 1976. gadā (*ICCPR*).
([17]) ESAO (2023), ESAO Vadlīnijas daudznacionāliem uzņēmumiem par atbildīgu uzņēmējdarbību.
([18]) ESAO (2018), ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas atbildīgai uzņēmējdarbībai.
([19]) SDO (2024), "Hard to see, harder to count: Handbook on forced labour surveys".
([20]) SDO un *IOE* (2025), "Combating forced labour – A handbook for employers and businesses", trešais (pārskatītais) izdevums..
([21]) ANO (2011), "Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework".

3. REGULAS DARBĪBAS JOMA

3.1. Produkti un uzņēmēji, uz kuriem attiecas regula

Regula attiecas uz visiem produktiem, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu ([22]), neatkarīgi no to izcelsmes, veida vai nozares ([23]), un kas tiek laisti vai darīti pieejami ES tirgū vai eksportēti no tā. Tā attiecas uz produktiem, kas "pilnībā vai daļēji" izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, kurš izmantots jebkurā produkta ieguves, novākšanas, ražošanas vai izgatavošanas posmā, tai skaitā ar produktu saistītā apstrādē vai pārstrādē jebkurā tā piegādes ķēdes posmā, neatkarīgi no tā, vai tas notiek ES vai ārpus tās. Tāpēc produkti ietilpst regulas darbības jomā neatkarīgi no tā, cik liela produkta daļa vai īpatsvars ir izgatavots, izmantojot piespiedu darbu.

Jēdziena "produkts" definīcija regulā ir plašāka nekā jaunajā tiesiskajā regulējumā ([24]) noteiktā definīcija. Papildus izgatavotiem produktiem regula attiecas arī uz lauksaimniecības produktiem, kas definēti LESD 38. pantā ([25]), un uz iegūtiem produktiem, piemēram, minerāliem un citām izejvielām.

Regula attiecas uz visiem produktiem, kas laisti vai darīti pieejami ES tirgū no 2027. gada 14. decembra, pat ja produkti vai to sastāvdaļas ir ražoti vai importēti ES pirms minētā datuma. Tā neattiecas uz tādu produktu izņemšanu no tirgus ([26]), kas jau ir pārdoti (t. i., nonākuši pie tiešā lietotāja), bet gan uz produktiem, kas joprojām tiek darīti pieejami tirgū, piemēram, atrodas plauktos vai noliktavās.

Produkti, ko piedāvā pārdošanai tiešsaistē vai izmantojot citus tālpārdošanas veidus, arī ietilpst regulas darbības jomā, ja pārdošanas piedāvājums ir vērsts uz tiešajiem lietotājiem ES. Lai gan ir vajadzīgs katra gadījuma atsevišķs novērtējums, lai noteiktu, vai tiešsaistes piedāvājumi ir vērsti uz tiešajiem lietotājiem ES, jāņem vērā vairāki faktori. Tie ietver iespēju nosūtīt preces uz ģeogrāfiskiem apgabaliem ES, dalībvalsts valodu un valūtu izmantošanu, reģionam raksturīgus maksāšanas līdzekļus un dalībvalstī reģistrēta domēna nosaukuma izmantošanu ([27]).

Komisija vai valstu kompetentās iestādes saskaņā ar regulu var veikt pārbaudes un citas vajadzīgās darbības attiecībā uz šādiem produktiem pat tad, ja attiecīgā tiešsaistes piedāvājuma brīdī produkti vēl nav laisti ES tirgū.

Regulas darbības jomā neietilpst pakalpojumu sniegšana, pat ja tā ir saistīta ar produkta laišanu tirgū, piemēram, transports ([28]), uzglabāšana noliktavā un loģistika.

Regula attiecas uz visiem uzņēmējiem ([29]), kas laiž vai dara pieejamus produktus ES tirgū vai eksportē produktus no ES tirgus ([30]). Tiem ir jāievēro regulas 3. pantā noteiktais aizliegums attiecībā uz produktiem, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, un aizlieguma pārkāpuma gadījumā uz tiem var attiekties lēmums par produktu aizliegšanu.

Ņemot vērā cilvēktiesību pārkāpuma nozīmīgumu, aizliegums laist vai darīt pieejamus ES tirgū vai eksportēt no tā produktus, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu ([31]), ir beznosacījumu un absolūts. Par šā aizlieguma ievērošanu ir atbildīgi uzņēmēji.

([22]) PDR 2. panta 7. punkts.
([23]) Arī stratēģiskie, militārie un aizsardzības produkti.
([24]) ES jaunais tiesiskais regulējums (JTR) ir pasākumu kopums, kura mērķis ir uzlabot tirgus uzraudzību un atbilstības novērtēšanu tādiem izgatavotiem produktiem kā mašīnas, rotaļlietas un elektronika.
([25]) Zemkopības, lopkopības un zivsaimniecības produkti, kā arī pirmās pakāpes pārstrādes produkti, kas ir tieši saistīti ar šiem produktiem.
([26]) PDR 1. panta 2. punkts. Citos tiesību aktos par produktiem Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) (2019. gada 20. jūnijs) par tirgus uzraudzību un produktu atbilstību un ar ko groza Direktīvu 2004/42/EK un Regulas (EK) Nr. 765/2008 un (ES) Nr. 305/2011 (Dokuments attiecas uz EEZ.) (OV L 169, 25.6.2019., 1. lpp.) (Tirgus uzraudzības regula) (2019/1020) un Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/988 (2023. gada 10. maijs) par ražojumu vispārēju drošumu, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1025/2012 un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2020/1828 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK un Padomes Direktīvu 87/357/EEK (Dokuments attiecas uz EEZ) (OV L 135, 23.5.2023., 1. lpp.) (Ražojumu vispārējā drošuma regula) šī darbība tiek dēvēta par "atsaukšanu".
([27]) Plašāka informācija ir pieejama "Zilajā rokasgrāmatā" par ES produktu noteikumu īstenošanu.
([28]) PDR 18. apsvērums.
([29]) PDR 2. panta 9. punkts.
([30]) Piemēram, attiecīgā gadījumā ražotāji, izgatavotāji, importētāji, eksportētāji, mazumtirgotāji un produktu piegādātāji.
([31]) PDR 1. pants.

3.2. **Piespiedu darba definīcija**

Regulā ir izmantota piespiedu darba definīcija, kas ietverta SDO 1930. gada Piespiedu darba konvencijas (Nr. 29) 2. pantā un aptver jebkuru darbu vai pakalpojumu, ko no personas pieprasa piespiedu kārtā un ko šī persona nav piedāvājusi veikt brīvprātīgi. Definīciju veido trīs galvenie elementi: darbs vai pakalpojums, brīvprātīgas piekrišanas trūkums un piespiešana.

Lai noteiktu, vai konkrēta situācija ir piespiedu darbs, analizētajā periodā kādā brīdī vienlaikus jāpastāv gan nebrīvprātībai, gan piespiešanai. Praksē abi elementi var pārklāties: ja pastāv piespiešana, īstas piekrišanas nav; un, ja apstākļi padara piekrišanu maz ticamu, piespiešanu var pamatoti secināt ([32]).

3.2.1. *Darbs vai pakalpojums*

Darbs vai pakalpojums ir jebkura darbība, ko persona veic, lai ražotu preces vai sniegtu pakalpojumus lietošanai citām personām vai savām vajadzībām.

Lai gan SDO definīcijā ir minēti pakalpojumi, regulas darbības joma attiecas tikai uz produktiem, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu. Tāpēc regula neattiecas uz pakalpojumiem un mājsaimniecības darbu, pat ja tie tiek veikti, izmantojot piespiedu darbu.

Daži darba veidi ir izslēgti no piespiedu darba definīcijas SDO konvencijā ([33]) un tādējādi arī no regulas darbības jomas:

— obligātais militārais dienests, kam ir tikai militārs raksturs;

— parastie pilsoņu pienākumi;

— darbs, kas izriet no notiesāšanas tiesā un tiek veikts valsts iestādes uzraudzībā;

— darbs ārkārtas situācijās, piemēram, kara vai dabas katastrofu gadījumā;

— mazsvarīgi sabiedriskie pakalpojumi, ko veic kopienas tiešās interesēs un apspriežoties ar kopienu.

Tomēr noteiktos apstākļos uz šādiem darba veidiem atkal var attiekties piespiedu darba definīcija (3.3.2. iedaļa).

3.2.2. *Brīvprātīgas piekrišanas trūkums (nebrīvprātība)*

Termins "brīvprātīgi" attiecas uz darba ņēmēja brīvu un apzinātu piekrišanu uzņemties darbu un viņa brīvību jebkurā laikā to atstāt. Brīvprātīgas piekrišanas nav tad, ja darba devējs vai darbā pieņemšanas starpnieks sniedz nepatiesus solījumus vai ja darba ņēmējs ir pakļauts nebrīvai darbā pieņemšanai, piemēram, verdzībai vai parādu verdzībai, vai ja darba ņēmējs bez savas piekrišanas ir spiests veikt darbu, kas pēc būtības atšķiras no darbā pieņemšanas laikā norādītā darba. Citi tādu apstākļu piemēri, kas var izraisīt nebrīvprātīgu darbu, ietver ļaunprātīgas prasības attiecībā uz virsstundu darbu vai dežūrām, darbu bīstamos apstākļos bez kompensācijas vai aizsardzības līdzekļiem, darbu par ļoti zemu atalgojumu vai bez atalgojuma pazemojošos ar darbu saistītos dzīves apstākļos un darbu bez brīvības izbeigt darba attiecības.

3.2.3. *Piespiešana*

Piespiešana attiecas uz līdzekļiem, ko izmanto, lai uzspiestu personai darbu pret tās gribu, arī izmantojot vardarbību, pārvietošanās ierobežojumus, parādu verdzību, algu vai personu apliecinošu dokumentu paturēšanu un neaizsargātības ļaunprātīgu izmantošanu. Piespiešana var izpausties arī kā iebiedēšana un draudi, piemēram, atlaišanas vai deportācijas draudi, vai kā varas ļaunprātīga izmantošana, piemēram, tiesību vai privilēģiju liegšana vai darba ņēmēju neaizsargātības ļaunprātīga izmantošana, piemēram, darba vietas nomaļās atrašanās vietas vai viņu trešo valstu valstspiederīgo statusa dēļ. Darba ņēmējus var piespiest arī netieši, izmantojot draudus vai citus piespiešanas veidus, kas vērsti pret viņu ģimenes locekļiem, darba kolēģiem vai citām tuvām personām.

([32]) SDO (2007), publikācija "General Survey on Forced Labour".
([33]) SDO Konvencijas Nr. 29 2. panta 2. punkts.

3.3. **Piespiedu darba veidi**

Piespiedu darbu var iedalīt divās plašās kategorijās atkarībā no tā, kas to uzspiež: privāti uzspiests piespiedu darbs un valsts iestāžu uzspiests piespiedu darbs. Tas ietver arī bērnu piespiedu darbu, kam jāpievērš atsevišķa uzmanība.

3.3.1. *Privāti uzspiests piespiedu darbs*

Privāti uzspiests piespiedu darbs ir piespiedu darbs, ko uzspiež privātpersonas, grupas vai uzņēmumi. Tas skar praktiski visas ekonomikas daļas, un lielākā daļa gadījumu sastopami četrās plašās nozarēs: rūpniecībā, pakalpojumu jomā, lauksaimniecībā un mājsaimniecības darbā ([34]). Privāti uzspiests piespiedu darbs veido lielāko daļu piespiedu darba gadījumu pasaulē ([35]).

3.3.2. *Valsts iestāžu uzspiests piespiedu darbs (VIUPD)*

Šis termins apzīmē piespiedu darbu, ko uzspiež valsts iestādes, pārstāvji, kas rīkojas valsts vārdā, vai struktūras, kuras īsteno valsts iestādēm līdzīgas pilnvaras. Šis piespiedu darba veids izriet no valsts tiesību aktiem, politikas vai prakses un bieži vien notiek plašākā sociālajā kontekstā, ko raksturo piespiedu valsts aparāts un vispārējs pilsonisko brīvību trūkums.

SDO Konvencija Nr. 105 papildina Konvenciju Nr. 29, atsaucoties uz konkrētām situācijām, kurās valstīm ir skaidri aizliegts izmantot piespiedu vai obligāto darbu:

— kā politiskas piespiešanas vai audzināšanas līdzekli vai kā sodu par politisku uzskatu vai ideoloģiski iedibinātajai politiskajai, sociālajai vai ekonomiskajai sistēmai pretēju uzskatu esību vai paušanu;

— kā darbaspēka mobilizēšanas un izmantošanas metodi ekonomikas attīstības nolūkā;

— kā darba disciplīnas līdzekli;

— kā sodu par piedalīšanos streikos;

— kā rasu, sociālas, nacionālas vai reliģiskas diskriminācijas līdzekli.

Saskaņā ar starptautiskajiem darba standartiem šādus piespiedu vai obligātā darba veidus nekādos apstākļos nevar uzskatīt par likumīgiem.

3.3.3. *Bērnu piespiedu darbs*

Bērnu piespiedu darbs ir īpašs piespiedu darba veids ar specifiskām iezīmēm, jo attiecīgās attiecības ir sarežģītākas. Šīs regulas vajadzībām tas ir definēts kā darbs, ko konkrētā atsauces periodā veicis bērns (jebkura persona, kas jaunāka par 18 gadiem) un kas ietilpst vienā no šādām kategorijām ([36]):

— darbs, kas veikts trešās personas labā, ja bērns vai vecāki ir pakļauti piespiešanai;

— darbs, kas veikts kopā ar bērna vecākiem vai viņu labā, ja bērns vai vecāki ir pakļauti piespiešanai;

— darbs, kas veikts kopā ar bērna vecākiem vai viņu labā, ja vecāki paši atrodas piespiedu darba situācijā;

— darbs, kas veikts bērnu darba ļaunākajās formās, kuras SDO Konvencijā Nr. 182 definētas kā visi verdzības veidi vai verdzībai līdzīga prakse ([37]).

([34]) SDO (2024), "Profits and poverty: The economics of forced labour".

([35]) ILO, Walk Free, and IMO, (2022), Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage.SDO, *Walk Free* fonds un *IOM* (2022), "Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage".

([36]) SDO rokasgrāmata "Hard to see, harder to count", 3. lpp.

([37]) Šīs regulas darbības jomā neietilpst citas SDO Konvencijā Nr. 182 definētās bērnu darba ļaunākās formas, piemēram, prostitūcija un nelikumīgas darbības narkotiku ražošanā un tirdzniecībā, ciktāl tās nav saistītas ar produktu izgatavošanu.

3.4. **Riska rādītāji piespiedu darba identificēšanai**

Bieži sastopami piespiedu darba apstākļi vai rādītāji ietver: a) piespiedu pieņemšanu darbā; b) maldināšanu; c) parāda izmantošanu; d) bīstamus vai pazemojošus darba apstākļus; e) pārmērīgi apgrūtinošu darba laiku vai darba grafiku; f) pazemojošus ar darbu saistītus dzīves apstākļus; g) ļaunprātīgus papildu pienākumus; h) fizisku vai seksuālu vardarbību; i) izolācijas ļaunprātīgu izmantošanu; j) darba ņēmēju pārvietošanās ierobežojumus; k) skaidras naudas, aktīvu vai personu apliecinošu dokumentu paturēšanu; l) algu ieturēšanu; m) draudus vai iebiedēšanu un n) neaizsargātības ļaunprātīgu izmantošanu.

Bieži sastopami strukturālie rādītāji, kas attiecas uz valsts iestāžu uzspiestu piespiedu darbu, ir šādi: a) ieslodzījums un aizturēšana; b) manipulācijas ar ieslodzījuma apstākļiem; c) valsts uzlikts finansiāls sods; d) valsts pakalpojumu, juridiskā statusa un sociālo tiesību atsaukšana vai liegšana; e) īpašuma, zemes, mājokļu vai ražošanas līdzekļu ekspropriācija vai konfiskācija; f) nodarbinātības sankcijas, ko noteikusi valsts vai valsts uzņēmumi; g) juridisks aizliegums izbeigt darba tiesiskās attiecības; h) novērošana un sociālā uzraudzība; i) valsts izraisīta psiholoģiska piespiešana un ideoloģisks spiediens un j) kolektīvi un trešo personu sodi.

Rādītāju definīcijas un detalizēti skaidrojumi, kā arī nebrīvprātīga darba un piespiešanas veidi ir atrodami SDO norādījumos par piespiedu darba rādītājiem ([38]).

4. **IZMEKLĒŠANAS PROCESS**

4.1. **Piespiedu darba aizlieguma iespējamo pārkāpumu izmeklēšana**

Uzņēmēji nedrīkst laist produktus ES tirgū, importēt vai eksportēt produktus, ja tie ir saistīti ar piespiedu darbu. Šis pienākums pastāv neatkarīgi no tā, vai ir sākta izmeklēšana. Lai nodrošinātu aizlieguma ievērošanu, kompetentās iestādes var sākt izmeklēšanu, kuras rezultātā tiek pieņemts oficiāls lēmums par produkta aizliegšanu ES tirgū.

Jebkuru lēmumu par produkta aizliegšanu tirgū drīkst pieņemt tikai pēc rūpīgas izmeklēšanas, ko veikusi vadošā kompetentā iestāde ([39]). Šāda iestāde ir vai nu i) Komisija, ja iespējamais piespiedu darbs notiek ārpus ES, vai arī ii) dalībvalsts kompetentā iestāde, ja tas notiek tās teritorijā ([40]).

Visā izmeklēšanas procesā un pieņemot lēmumus, vadošajām kompetentajām iestādēm ir jāievēro ES tiesību akti, tai skaitā proporcionalitātes princips: visiem pasākumiem un darbībām jābūt piemērotiem un nepieciešamiem to mērķa sasniegšanai, un tie nedrīkst radīt pārmērīgu slogu uzņēmējiem.

4.2. **Izmeklēšanas procesa tvērums**

Saskaņā ar regulu veikto izmeklēšanu mērķis ir i) noskaidrot, vai ir pārkāpts 3. pants (proti, piespiedu darba aizliegums), un ii) noteikt, kādi pasākumi piemērojami ([41]).

Lai konstatētu piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, vadošajai kompetentajai iestādei vienlaikus ir jāizmeklē i) vai novērtējamo produktu ražošanā saskaņā ar SDO definīcijām un piespiedu darba rādītājiem ir izmantots piespiedu darbs un ii) vai uzņēmēji tos ir darījuši pieejamus ES tirgū vai eksportējuši no ES.

Izmeklēšanas procesā uzmanība tiek pievērsta produktiem, par kuriem tiek apgalvots, ka tie izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, un piespiedu darba izmantošanai to ieguvē, novākšanā, ražošanā vai izgatavošanā, nevis uzņēmēja darījumdarbībai kopumā.

Izmeklēšana var attiekties uz daļām, sastāvdaļām vai veseliem produktiem, starpproduktiem vai galaproduktiem, viena veida produktu sērijām vai kategorijām vai produktiem no konkrētas rūpnīcas vai ražotnes ([42]). Noteiktos apstākļos, kad pierādījumi liecina par sistēmisku vai plaši izplatītu piespiedu darba izmantošanu, arī gadījumos, kad ir aizdomas par valsts iestāžu uzspiestu piespiedu darbu, izmeklēšanas tvērumu var paplašināt, iekļaujot papildu produktus vai produktu kategorijas no konkrētiem piegādātājiem un/vai ģeogrāfiskiem apgabaliem.

([38]) SDO (2025), "ILO indicators of forced labour". Sk. arī: SDO (2024), "Hard to see, harder to count".
([39]) PDR 2. panta 17. punkts.
([40]) PDR 15. pants.
([41]) PDR 20. panta 4. punkts.
([42]) PDR 2. panta 6. un 7. punkts.

1. attēls

Pārskats par izmeklēšanas procesu, lēmumu pieņemšanu un izpildes panākšanu

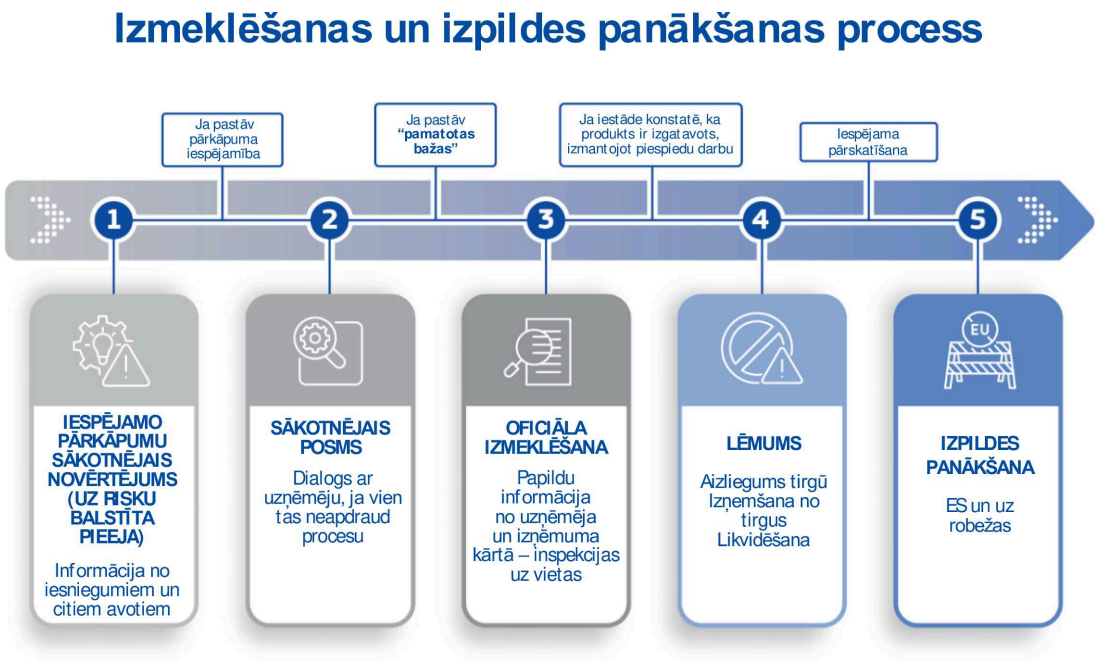

4.3. Uz risku balstīta pieeja izmeklēšanas prioritāšu noteikšanai un mērķorientēšanai

Regulā ir noteikta uz risku balstīta pieeja ([43]), pēc kuras vadošās kompetentās iestādes identificē produktus (4.3.1. iedaļa) un uzņēmējus (4.3.2. iedaļa), uz kuriem būtu jāattiecina izmeklēšana, un nosaka lietu prioritātes izmeklēšanas procesa sākotnējā un sagatavošanas posmā. Šāda prioritāšu noteikšana nodrošina ierobežoto izpildes panākšanas resursu efektīvu izmantošanu, koncentrējot centienus uz gadījumiem, kuros piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu risks un iespējamā ietekme ir vislielākā un kuros iejaukšanās, visticamāk, būs visefektīvākā.

4.3.1. *Kritēriji produktu identificēšanai un izmeklēšanas lietu prioritāšu noteikšanai*

Lai noteiktu piespiedu darba aizlieguma pārkāpuma kopējo risku katrai attiecīgajai produktu grupai un tādējādi noteiktu lietu prioritātes, kopīgi jānovērtē trīs kritēriji ([44]).

— **Piespiedu darba, par kuru radušās aizdomas (tai skaitā valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba), apmērs un smagums**

Jo lielāks ir piespiedu darba, par kuru radušās aizdomas, apmērs un smagums, jo augstāks ir riska līmenis un jo augstāka prioritāte būtu jāpiešķir lietas izskatīšanai. Vadošajām kompetentajām iestādēm ir jāņem vērā apmērs un smagums attiecībā uz produktu un attiecīgā gadījumā saistībā ar reģionu/valsti, kurā tas ražots.

Piespiedu darba praksi var uzskatīt par plašāka mēroga praksi, ja tā skar lielāku cilvēku skaitu gan absolūtā skaita, gan izplatības ziņā.

Lai gan visus piespiedu darba gadījumus var uzskatīt par smagiem, dažas situācijas var uzskatīt par īpaši smagām, pamatojoties uz tādiem elementiem kā: a) konstatēto piespiedu darba rādītāju skaits, b) situācijas remediācijas grūtības vai neiespējamība, c) piespiedu darba prakses ilgums vai atkārtošanās vai d) iespējamā piespiedu darba sistēmiskais raksturs, piemēram, pašas valsts iesaistīšanās piespiedu darba uzspiešanā vai līdzdalība tajā.

([43]) PDR 14. pants. Terminu "uz risku balstīta pieeja", pēc kura vadošās kompetentās iestādes nosaka piespiedu darba lietu prioritātes, šeit nedrīkst jaukt ar terminu "uz risku balstīta pienācīga rūpība" saskaņā ar Direktīvu (ES) 2024/1760 par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju (*CSDDD*), kas attiecas uz to, kā uzņēmumi nosaka prioritārās jomas, uz kurām koncentrēt savus pienācīgas rūpības centienus.

([44]) PDR 14. panta 2. punkts.

Valsts iestāžu uzspiests piespiedu darbs, visticamāk, būs plaša mēroga un smags, jo tas parasti skar lielu cilvēku skaitu un ietver strukturālu vai sistēmisku piespiedu darba praksi, kas tiek uzspiesta, īstenojot valsts varu.

— **To produktu daudzums vai apjoms, kuri laisti vai darīti pieejami ES tirgū**

Jo lielāks ir skarto produktu daudzums vai apjoms, kas laisti vai darīti pieejami ES tirgū vai eksportēti no ES tirgus, jo augstāka prioritāte būtu jāpiešķir lietas izskatīšanai; tas tāpēc, ka lielāks skaits ES uzņēmumu un patērētāju saskaras ar produktiem, attiecībā uz kuriem pastāv piespiedu darba risks.

Atkarībā no datu pieejamības, novērtējot skarto produktu daudzumu vai apjomu, jāņem vērā šādi aspekti: i) fiziskais daudzums vai apjomi un ii) vērtība naudas izteiksmē vai pārdošanas apjomi.

— **Tās produkta daļas īpatsvars galaproduktā, par kuru ir aizdomas, ka tā ir izgatavota, izmantojot piespiedu darbu**

Jo lielāks ir tās daļas vai sastāvdaļas īpatsvars galaproduktā un tā piegādes ķēdē, par kuru ir aizdomas, ka tā izgatavota, izmantojot piespiedu darbu, jo augstāka prioritāte var būt jāpiešķir lietas izskatīšanai. Īpatsvars jāsaprot kā attiecīgās daļas vai sastāvdaļas fiziskā, funkcionālā vai ekonomiskā nozīme attiecībā pret galaproduktu.

4.3.2. *Uzņēmēju identificēšana izmeklēšanas posmiem*

Izmeklējot iespējamos piespiedu darba aizlieguma pārkāpumus, vadošajai kompetentajai iestādei jālemj ne tikai par to, kuriem produktiem piešķirt prioritāti, bet arī par to, kuriem uzņēmējiem pievērst uzmanību ([45]). To darot, jāņem vērā šādi elementi:

— **Tuvums iespējamajam piespiedu darbam un ietekmes iespējas**

Kompetentajām iestādēm jāapsver, kuri uzņēmēji ir vistuvāk tiem vērtības ķēdes posmiem, kuros ir aizdomas par piespiedu darbu. Šādi uzņēmēji parasti ir augšposma piegādātāji, ražotāji, izgatavotāji vai pārstrādātāji vai starpposma piegādātāji, kuriem ir līgumiska vai operatīva kontrole pār attiecīgo ražošanas posmu. Tomēr gadījumos, kad piespiedu darbs notiek ārpus ES, šādiem uzņēmējiem var nebūt skaidras saiknes ar ES tirgu, un tāpēc importētāji, visticamāk, būs galvenie uzņēmēji, kuriem kompetentās iestādes pievērsīs uzmanību. Regula attiecas arī uz lejasposma operatoriem, tai skaitā izplatītājiem, kas darbojas ES.

Līdztekus tuvumam kompetentajām iestādēm jāapsver arī tas, kuriem uzņēmējiem ir vislielākās ietekmes iespējas novērst, mazināt un izbeigt piespiedu darbu. Tas it īpaši nozīmē ņemt vērā to spēju panākt izmaiņas tādas citas vienības darbībās vai praksē, kura veicina piespiedu darba risku ([46]).

— **Uzņēmēju lielums un ekonomiskie resursi**

Kompetentajām iestādēm jāņem vērā arī to uzņēmēju lielums un ekonomiskie resursi, kuriem tās apsver pievērsties, vienlaikus ņemot vērā arī apiešanas risku, ko rada ārpakalpojumu izmantošana mazākos uzņēmumos. Lielākiem uzņēmumiem parasti ir vairāk speciālo zināšanu un resursu atbilstības nodrošināšanai nekā maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU).

— **Piegādes ķēdes sarežģītība**

Lai gan tas nav elements, pēc kura noteikt, kuriem uzņēmējiem pievērsties, kompetentajām iestādēm būtu jāpatur prātā, ka lielāka piegādes ķēdes sarežģītība parasti mazina piespiedu darba risku pārredzamību, pārskatatbildību un izsekojamību. Sarežģītās piegādes ķēdēs produkti iziet vairākus ražošanas, pārveides un pārstrādes posmus un/vai tranzītu un pārkraušanu, bieži vien vairākās jurisdikcijās un reģionos, un tajās ir daudz dalībnieku daudzlīmeņu pārrobežu piegādes tīklos. Tā kā piespiedu darbs var notikt daudzos šādu piegādes ķēžu vai tīklu punktos, kompetentajām iestādēm var būt vajadzīga plašāka analīze, lai to konstatētu.

([45]) PDR 14. panta 4. punkts.
([46]) Termina "ietekmes iespējas" definīciju sk. 4.3.2 iedaļā.

4.4. **Informācijas novērtēšana**

4.4.1. *Pieejamās informācijas vākšana un novērtēšana*

Izmeklēšanas procesa pirmais solis ir tas, ka vadošā kompetentā iestāde vāc un novērtē visu būtisko, faktisko un pārbaudāmo informāciju, lai noteiktu, vai pastāv piespiedu darba aizlieguma pārkāpuma iespējamība ([47]). To darot, vadošajai kompetentajai iestādei jāpiemēro arī uz risku balstītās pieejas kritēriji (4.3. iedaļa).

4.4.2. *Būtiskie informācijas avoti*

Ir daudz informācijas avotu un veidu, ko vadošās kompetentās iestādes var ņemt vērā, tai skaitā:

— informācija, kas iesniegta, izmantojot vienoto informācijas iesniegšanas punktu (7. iedaļa par informācijas iesniegšanu);

— informācija piespiedu darba risku datubāzē ([48]), kurā tiks norādīti ar produktiem un ģeogrāfiskajiem apgabaliem saistīti riski;

— piespiedu darba riska rādītāji ([49]), arī tas, kā tos identificēt (3.4. iedaļa);

— tirgus uzraudzības informācijas un saziņas sistēma (*ICSMS*) – Piespiedu darba modulis ([50]), kurā būs iekļauti, piemēram, iepriekšējie lēmumi par aizlieguma pārkāpumiem un informācija, ar ko iepriekšējās izmeklēšanās dalījusies Komisija un dalībvalstu kompetentās iestādes;

— informācija no citām iestādēm, piemēram, valstu darba inspekcijām, veselības aizsardzības un drošības iestādēm, fiskālajām un nodokļu iestādēm, tiesu iestādēm un iestādēm, kas atbild par cilvēku tirdzniecības nodarījumu izmeklēšanu;

— informācija no ieinteresētajām personām, piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, vietējām kopienām, darba tiesību aktīvistiem, arodbiedrībām un darba ņēmēju pārstāvjiem, atsevišķiem darba ņēmējiem un iespējamajiem cietušajiem;

— informācija, ko Komisija un kompetentās iestādes savākušas pēc savas iniciatīvas, tai skaitā pamatojoties uz analīzi un pētījumiem, izmeklēšanu saskaņā ar citiem ES tiesiskajiem regulējumiem, dokumentu izpēti, piegādes ķēdes izsekojamības rīkiem un citiem attiecīgiem rīkiem.

4.5. **Izmeklēšanas sākotnējais posms**

Ja vadošās kompetentās iestādes sākotnējais novērtējums liecina par piespiedu darba aizlieguma pārkāpuma iespējamību, tā var sākt izmeklēšanas sākotnējo posmu, vadoties pēc 4.3. iedaļā izskaidrotajiem uz risku balstītās pieejas kritērijiem.

Sākotnējā posma mērķis ir iegūt vairāk informācijas no uzņēmējiem un citiem dalībniekiem, lai vadošās kompetentās iestādes varētu noteikt, vai pastāv "pamatotas bažas", ka piespiedu darba aizliegums ir pārkāpts.

4.5.1. *Informācijas pieprasījumi uzņēmējiem*

4.5.1.1. Situācija, kad tiek pieprasīta informācija

Sākotnējā posmā vadošā kompetentā iestāde no novērtējamajiem uzņēmējiem var pieprasīt informāciju par darbībām, kuru mērķis ir novērst, mazināt un izbeigt piespiedu darba riskus savās darbībās. Pieprasot informāciju, vadošajai kompetentajai iestādei jāņem vērā i) uzņēmēja lielums un resursi un tas, kādai informācijai tas var pamatoti piekļūt, un ii) kādu informāciju uzņēmēji, iespējams, jau iepriekš ir iesnieguši iestādēm un kura tāpēc nebūtu jāpieprasa atkārtoti (vienreizējas iesniegšanas princips). Informāciju, kas uzņēmējiem jāsniedz pēc pieprasījuma, sk. 4.7. iedaļā. Šajā posmā uzņēmējiem ir iespēja iesniegt attiecīgu informāciju un attiecīgā gadījumā savus apsvērumus par i) to, kā tie novērš piespiedu darba riskus savās piegādes ķēdēs saistībā ar novērtējamajiem produktiem, vai ii) to, kāpēc vadošās kompetentās iestādes bažas neattiecas uz to produktiem. Vadošajai kompetentajai iestādei šī informācija un šie apsvērumi ir rūpīgi un objektīvi jāizvērtē.

([47]) PDR 14. panta 3. punkts.
([48]) PDR 8. pants.
([49]) PDR 11. panta e) punkts.
([50]) PDR 7. panta 1. punkts.

Vadošajām kompetentajām iestādēm arī jāpatur prātā, ka, lai gan piegādes ķēdes pienācīga rūpība uzņēmējiem ir noderīga pieeja, lai pierādītu, ka novērtējamie produkti nav izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu ([51]), regula neuzliek pienācīgas rūpības pienākumus un ka efektīvas var būt arī citas pieejas, piemēram, produktu izsekojamība, atbildīga iepirkuma prakse, sertifikācijas shēmas un darba ņēmēju vadīta uzraudzība.

Dokumentāciju, kas izriet no uzņēmēja pienācīgas rūpības centieniem vai citām pieejām, var iesniegt vadošajai kompetentajai iestādei dažādos izmeklēšanas posmos.

Neskarot regulas 16. pantu, ja Komisija darbojas kā vadošā kompetentā iestāde ([52]), tā var tieši pieprasīt informāciju no uzņēmēja, nelūdzot palīdzību tās dalībvalsts kompetentajai iestādei, kurā uzņēmējs ir iedibināts.

4.5.1.2. Situācija, kad informācijas pieprasījums netiek iesniegts

Lai gan vadošajai kompetentajai iestādei principā ir jānosūta informācijas pieprasījums uzņēmējiem, tā to nedarīs, ja uzskatīs, ka šāds pieprasījums varētu apdraudēt iestādes novērtējuma iznākumu ([53]). Tas it īpaši varētu attiekties uz šādiem gadījumiem:

— ja, sazinoties ar uzņēmēju, pastāv augsts pierādījumu izzušanas risks;

— ja varētu tikt apdraudēta paralēla kriminālizmeklēšana;

— ja iespējamie piespiedu darba upuri vai informācijas iesniedzējs varētu tikt pakļauti pretpasākumu riskam.

Izdarot šo izvēli, vadošajai kompetentajai iestādei jāizsver procedūras efektivitāte, uzņēmēja tiesības tikt uzklausītam, nepieciešamība nodrošināt liecinieku un iespējamo piespiedu darba upuru aizsardzību un konkrētās lietas īpatnības. Ja ar uzņēmēju nesazinās un pēc tam tiek sākta izmeklēšana, uzņēmējam jābūt iespējai iesniegt informāciju izmeklēšanas posmā, tādējādi nodrošinot, ka tiek ievērotas tā tiesības uz aizstāvību ([54]).

4.5.1.3. Uzņēmēju vai publisko iestāžu nesadarbošanās

Ja ar uzņēmēju nesazinājās tāpēc, ka informācijas pieprasījums varētu apdraudēt novērtējumu, vai ja uzņēmējs (vai publiska iestāde) nesadarbojas (4.5.1.3. iedaļa), tas nozīmē, ka vadošā kompetentā iestāde nevarēs ņemt vērā to sniegto informāciju. Šādos gadījumos vadošajai kompetentajai iestādei, pamatojoties uz jebkādiem citiem attiecīgiem pieejamiem faktiem, jānosaka, vai pastāv pamatotas bažas ([55]).

Tas ietver visus pārējos pierādījumus, kas savākti iestādes sākotnējā novērtējumā un izmeklēšanas sākotnējā posmā, tai skaitā dokumentu izpēti un pierādījumus no citām ieinteresētajām personām. Nesadarbošanās principā ir būtisks pierādījums (4.8.1.1. iedaļa).

4.5.2. *Informācijas pieprasīšana no "citiem produktu piegādātājiem", citām ieinteresētajām personām un turpmāka faktu noskaidrošana*

Attiecīgā gadījumā vadošā kompetentā iestāde var arī pieprasīt informāciju no "citiem produktu piegādātājiem" ([56]). Tas ietver produktu ražotājus, kas piegādes ķēdē atrodas augstāk un kas, iespējams, ir bijuši iesaistīti iespējamajā piespiedu darbā vai kuriem var būt informācija par piegādātājiem vai ražotājiem, kas, iespējams, ir iesaistīti piespiedu darbā, bet kuriem nav tiešas saiknes ar ES tirgu.

([51]) Sk. šo vadlīniju 6. iedaļu.
([52]) PDR 15. panta 1. punkts.
([53]) PDR 17. panta 1. punkts.
([54]) Pamattiesību hartas 41. un 48. pants.
([55]) PDR 17. panta 4. punkts.
([56]) PDR 17. panta 1. punkts.

Vadošā kompetentā iestāde var arī pieprasīt informāciju no citām attiecīgajām ieinteresētajām personām ([57]), piemēram, informācijas iesniedzējiem, skartajiem darba ņēmējiem, arodbiedrībām, uzņēmumiem, kas iesaistīti novērtējamo produktu loģistikā, citām publiskām iestādēm (piemēram, tām, kas veic kriminālvajāšanu par nodarījumiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību) un kopienām, kas pārstāv skartās cietušo grupas.

Vadošajai kompetentajai iestādei jāpiemēro pienācīgi aizsardzības pasākumi, lai aizsargātu to ieinteresēto personu konfidencialitāti un drošību, ar kurām tā sazinās, tai skaitā skarto darba ņēmēju un iespējamo piespiedu darba upuru identitāti. Ja iespējams, tai iespējamie cietušie būtu jānosūta uz attiecīgajām valsts struktūrām (piemēram, valstu mehānismiem cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem, kas izveidoti saskaņā ar tiesību aktiem cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā (4.10.1. iedaļa)).

4.5.3. *Izmeklēšanas sākotnējā posma novērtējums un noslēgšana*

4.5.3.1. Secinājums par pamatotām bažām

Vadošajai kompetentajai iestādei, pamatojoties uz visu savākto informāciju, jānosaka, vai pastāv "pamatotas bažas", ka novērtējamie uzņēmēji ir pārkāpuši piespiedu darba aizliegumu, un tādējādi, vai ir jāsāk izmeklēšana ([58]).

Vadošās kompetentās iestādes rīcībā ir 30 darbdienas no dienas, kad tā saņēmusi informāciju no novērtējamajiem uzņēmējiem, lai izdarītu secinājumu ([59]). Ja ir notikusi sazināšanās ar vairākiem uzņēmējiem, minēto 30 dienu termiņu sāk skaitīt no dienas pēc atbilžu saņemšanas no visiem uzņēmējiem, ar kuriem notikusi sazināšanās.

"Pamatotas bažas" ir pamatota norāde, kas balstīta uz objektīvu, faktisku un pārbaudāmu informāciju un Komisijai vai kompetentajām iestādēm rada aizdomas, ka produkts, iespējams, ticis izgatavots, izmantojot piespiedu darbu ([60]). Objektīva un pārbaudāma informācija ir informācija, kas pamatota ar pierādījumiem un balstīta uz uzticamiem avotiem. Attiecīgos pierādījumu veidus sk. 4.8.1.1. iedaļā.

Lai aizsargātu iespējamu kriminālprocesu konfidencialitāti, ja ir konstatētas pamatotas bažas, dalībvalsts vadošajai kompetentajai iestādei, kas vēlas sākt oficiālu izmeklēšanu, vispirms būtu jāsazinās ar iestādēm, kas atbild par cilvēku tirdzniecības nodarījumu izmeklēšanu (4.10.2. iedaļa), lai koordinētu izmeklēšanas grafiku un novērtētu šādas izmeklēšanas iespējamo ietekmi uz notiekošiem kriminālprocesiem. Saskaņā ar regulu veiktās izmeklēšanas un pieņemtie lēmumi nav atkarīgi no krimināizmeklēšanas.

4.5.3.2. Secinājums par to, ka nav pamatotu bažu, un iespēja uzņēmējiem kliedēt bažas

Ja, ņemot vērā visu savākto informāciju, vadošās kompetentās iestādes bažas nav uzskatāmas par pamatotām bažām par to, ka piespiedu darba aizliegums ir pārkāpts, vai ja šo bažu iemesli ir novērsti, tā nedrīkst sākt izmeklēšanu un tai attiecīgi jāinformē uzņēmējs ([61]). Ja uzņēmējs 30 dienu termiņā pierāda, ka tas veic pienācīgus pasākumus, lai risinātu piespiedu darba situāciju, vadošā kompetentā iestāde var nolemt piešķirt attiecīgajiem uzņēmējiem saprātīgu laikposmu šādu pasākumu pabeigšanai un piespiedu darba izbeigšanai, cita starpā ņemot vērā procesa sarežģītību, piespiedu darba izbeigšanas iespējamību, iesaistīto ieinteresēto personu skaitu un attiecīgo uzņēmēju lielumu un resursus ([62]).

Pēc šā saprātīgā laikposma vadošajai kompetentajai iestādei jāsecina, vai pasākumi ir sasnieguši savu mērķi un vai tai tādējādi patiešām ir pamatotas bažas.

Dažos gadījumos piespiedu darba risku novēršana īsā laikposmā var nebūt reāli iespējama. Tas it īpaši attiecas uz lielāko daļu valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba (VIUPD) gadījumu, jo uzņēmējam ir ierobežotas ietekmes iespējas izskaust valsts politiku, kas ir tā pamatā. Šādos gadījumos darījuma attiecību atbildīga izbeigšana var būt vienīgais pieejamais veids, kā risināt piespiedu darba problēmu ražošanas procesā (6.4.3. iedaļa).

([57]) PDR 17. panta 1. punkts.
([58]) PDR 17. panta 3. punkts.
([59]) PDR 17. panta 3. punkts.
([60]) PDR 2. panta 16. punkts.
([61]) PDR 17. panta 5. punkts.
([62]) PDR 44. apsvērums.

4.6. **Izmeklēšana**

Ja vadošā kompetentā iestāde uzskata, ka pastāv "pamatotas bažas", ka novērtējamie uzņēmēji ir pārkāpuši piespiedu darba aizliegumu, tai jāsāk izmeklēšana ([63]).

Vadošajai kompetentajai iestādei jāsniedz izmeklējamajiem uzņēmējiem attiecīgā informācija par izmeklēšanas procesu un iespējamām izmeklēšanas sekām (4.6.1. iedaļa). Šajā posmā vadošā kompetentā iestāde ir pilnvarota vākt papildu informāciju, kas ir būtiska tās novērtējumam, izņēmuma situācijās – arī veicot inspekcijas uz vietas (4.6.3 4.6.4. iedaļa).

Saskaņā ar regulu veiktā izmeklēšana neskar iespējamus kriminālprocesus saskaņā ar ES vai valstu tiesību aktiem cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā.

4.6.1. *Uzņēmēja tiesības tikt informētam un uzklausītam*

Tiklīdz vadošā kompetentā iestāde nolemj sākt izmeklēšanu, tai ir trīs darbdienas laika, lai sniegtu uzņēmējam tālāk norādīto informāciju.

— Izmeklēšanas sākšana un iespējamās sekas ([64]), tai skaitā sekas, kas izriet no nesadarbošanās, un iespējamie aizlieguma un likvidēšanas rīkojumi.

— Produkti vai produktu daļas, uz kurām attiecas izmeklēšana, un cita būtiska informācija, piemēram, attiecīgās ražotnes. Ja vēlākā izmeklēšanas posmā tiek pievienoti papildu produkti, uzņēmējs būtu pienācīgi jāinformē un tam būtu jādod pietiekams laiks, lai atbildētu uz apgalvojumiem par šiem papildu produktiem.

— Izmeklēšanas iemesli, ja vien šīs informācijas paziņošana neapdraud iznākumu, piemēram, radot pierādījumu izzušanas risku vai risku iespējamajiem cietušajiem. Norādot iemeslus, jāaizsargā ieinteresēto personu konfidencialitāte un drošība.

— Uzņēmēja tiesības noteiktā termiņā iesniegt apsvērumus, tai skaitā jebkādu attiecīgu informāciju, kas nav sniegta sākotnējā posmā, vai informāciju par jaunākām darbībām piespiedu darba novēršanai attiecībā uz izmeklējamajiem produktiem. Uzņēmēja tiesības tikt uzklausītam ir būtisks izmeklēšanas aspekts ([65]).

4.6.2. *Informācijas pieprasījumi uzņēmējiem*

Tāpat kā sākotnējā posmā, vadošā kompetentā iestāde oficiālās izmeklēšanas laikā var pieprasīt informāciju no uzņēmējiem, uz kuriem attiecas izmeklēšana (sk. 4.5.1. un 4.7. iedaļu). Šādas informācijas indikatīvs saraksts ir sniegts 4.7. iedaļā.

Vadošajai kompetentajai iestādei jānosaka pieprasītās informācijas iesniegšanas termiņš, kas ir vismaz 30 darbdienas un nepārsniedz 60 darbdienas. Uzņēmēji var pieprasīt pagarinājumu, ja tie norāda pamatotu iemeslu šādam pagarinājumam. Vadošajai kompetentajai iestādei šāds pagarinājuma pieprasījums pienācīgi jāizvērtē, ņemot vērā lietas apstākļus, arī attiecīgā uzņēmēja lielumu un ekonomiskos resursus, piemēram, to, vai uzņēmējs ir MVU ([66]).

4.6.3. *Sazināšanās ar citām attiecīgajām ieinteresētajām personām un inspekcijas uz vietas*

Tāpat kā sākotnējā posmā, vadošā kompetentā iestāde izmeklēšanas laikā var arī vākt informāciju no citām attiecīgajām ieinteresētajām personām ([67]).

Vadošā kompetentā iestāde var veikt inspekcijas uz vietas ([68]), lai apstiprinātu vai atspēkotu jau savāktos pierādījumus un vāktu papildu pierādījumus. Šādi pierādījumi var būt gan apsūdzoši, gan attaisnojoši.

([63]) PDR 18. pants.
([64]) PDR 18. panta 1. punkts.
([65]) PDR 16. panta 2. punkts un 68. apsvērums.
([66]) PDR 18. panta 4. punkts.
([67]) PDR 18. panta 5. punkts.
([68]) PDR 19. pants.

4.6.3.1. Kompetento iestāžu veiktās inspekcijas ES

Dalībvalstu vadošās kompetentās iestādes sākotnējā posmā vai oficiālās izmeklēšanas laikā var veikt inspekcijas savā teritorijā, ja tās uzskata tās par nepieciešamām un samērīgām, ievērojot ES tiesību aktus un valsts tiesību aktus. Vadošās kompetentās iestādes var arī lūgt sadarbību citām valsts iestādēm, piemēram, darba, sociālajām, veselības aizsardzības vai fiskālajām iestādēm. Atkarībā no valsts tiesiskā regulējuma un attiecīgajām tiesas atļaujām tas var ietvert iespēju veikt nepieteiktas inspekcijas uzņēmuma telpās un kopēt vai izņemt dokumentus.

Vadošajām kompetentajām iestādēm jāsadarbojas ar citām tās pašas dalībvalsts iestādēm, kas izmeklē līdzīgas lietas (piemēram, darba inspekcijām, tiesībaizsardzības iestādēm saistībā ar Eiropas vai valstu tiesību aktu cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā piemērošanu). Tas īpaši attiecas uz gadījumiem, kad citas iestādes šajā kontekstā varētu būt veikušas nepieteiktas inspekcijas uzņēmēju telpās.

4.6.3.2. Komisijas veiktās inspekcijas ārpus ES

Komisija kā vadošā kompetentā iestāde lietās, kas saistītas ar piespiedu darbu ārpus ES, izņēmuma gadījumos ar attiecīgo uzņēmēju un attiecīgo trešo valstu valdību piekrišanu var veikt visas nepieciešamās pārbaudes un inspekcijas ([69]). Atteikumu dot piekrišanu, ņemot vērā lietas faktiskos un juridiskos apstākļus, var uzskatīt par nesadarbošanos.

4.6.4. *Izmeklēšanas konfidencialitāte*

Visa izmeklēšanas procesā savāktā nepubliskā informācija jāizmanto tikai regulas piemērošanas nolūkā, ja vien ES tiesību aktos vai valsts tiesību aktos, kas atbilst ES tiesību aktiem, nav noteikts citādi ([70]). Piemēram, ja tiek konstatēta iespējami noziedzīga rīcība, jāinformē tiesībaizsardzības vai tiesu iestādes.

Informācija, kas jebkurā izmeklēšanas procesa posmā savākta no uzņēmējiem un citām ieinteresētajām personām, tai skaitā to identitāte, jāuzskata par konfidenciālu, ja vien attiecīgie uzņēmēji vai ieinteresētās personas nav norādījuši citādi. Tas nozīmē, ka Komisija un kompetentās iestādes principā nedrīkst izpaust šādu informāciju vai nodrošināt trešām personām piekļuvi tai. Tā mērķis ir aizsargāt cietušos, informācijas iesniedzējus, trauksmes cēlējus, komercnoslēpumus un citus sensitīvus datus. Kompetentās iestādes tiek mudinātas konsultēties ar citām publiskām struktūrām un aģentūrām, kurām ir pieredze paraugpraksē attiecībā uz šādu datu drošības un konfidencialitātes nodrošināšanu.

Tomēr attiecībā uz uzņēmējiem, par kuriem ir pieņemts lēmums, ar ko konstatē piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, lēmumā var izpaust to identitāti un iesaistīto produktu piegādātāju un ražotāju identitāti, ja tas ir nepieciešams, lai identificētu aizliegto produktu ([71]).

4.6.5. *Izmeklēšanas iznākums* ([72])

Pēc oficiālas izmeklēšanas sākšanas vadošajai kompetentajai iestādei ir jānosaka, vai ir pārkāpts piespiedu darba aizliegums. Tāpēc tai vai nu jāpieņem lēmums, ar ko konstatē aizlieguma pārkāpumu (4.8. iedaļa), vai arī jāizbeidz izmeklēšana "saprātīgā termiņā", kam principā nevajadzētu pārsniegt deviņus mēnešus no dienas, kad tā sāka izmeklēšanu.

Ja vadošā kompetentā iestāde nevar konstatēt piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, tai izmeklēšana jāizbeidz un attiecīgi jāinformē uzņēmēji. Tai, izmantojot *ICSMS* Piespiedu darba moduli, jāinformē arī citas kompetentās iestādes un attiecīgā gadījumā Komisija. Izmeklēšanas izbeigšana neliedz sākt jaunu izmeklēšanu par tiem pašiem produktiem un uzņēmējiem, ja tiek atklāta jauna informācija, un tā neskar notiekošas vai turpmākas krimināllizmeklēšanas par to pašu jautājumu.

([69]) PDR 19. panta 3. punkts.
([70]) PDR 32. panta 1. un 2. punkts.
([71]) PDR 20. pants un 22. panta 1. punkta c) apakšpunkts.
([72]) PDR 20. pants.

4.7. **Uzņēmēju sadarbība ar kompetentajām iestādēm un informācija, ko var pieprasīt**

Jebkurā izmeklēšanas procesa posmā vadošā kompetentā iestāde ir pilnvarota pieprasīt informāciju no uzņēmējiem, kas novērtējamos produktus dara pieejamus ES tirgū, un attiecīgā gadījumā no produktu piegādātājiem, kas iedibināti ārpus ES ([73]). Tas var ietvert informāciju: a) par to darbībām, ar kurām tie identificē, novērš, mazina, izbeidz vai remediē piespiedu darba riskus savās darbībās un piegādes ķēdēs saistībā ar minētajiem produktiem; b) par darba apstākļiem iespējamā piespiedu darba vietā, kur produkti izgatavoti vai no kurienes tie cēlušies, un c) par novērtējamajiem produktiem.

Uzņēmējiem pilnībā jāsadarbojas izmeklēšanas procesā. Tas nozīmē: a) konstruktīvi iesaistīties izmeklēšanā; b) sniegt visu pieprasīto informāciju; c) nodrošināt, ka sniegtā informācija ir precīza, jēgpilna, relevanta un pilnīga, un d) sniegt informāciju noteiktajā termiņā. Tas ir ne tikai juridisks pienākums, bet arī labākais veids, kā kliedēt vadošās kompetentās iestādes bažas un tādējādi izvairīties no izmeklēšanas sākšanas vai no izmeklēšanas secinājuma, ka ir pārkāpts piespiedu darba aizliegums. Nesadarbošanās (4.8.2.14.8.2.1. iedaļa) negatīvi ietekmēs izmeklējamos uzņēmējus.

Ja uzņēmēji saskaras ar nenovēršamu kavēšanos vai nepārvaramām grūtībām pieprasītās informācijas vākšanā, tiem pēc iespējas drīzāk un pirms termiņu beigām proaktīvi jāinformē vadošā kompetentā iestāde. Ja novērtējamie uzņēmēji ir MVU, tie var lūgt atbalstu attiecīgās dalībvalsts valsts kontaktpunktam par to, kā sadarboties ar vadošo kompetento iestādi.

Lai nodrošinātu efektīvu saziņu ar vadošajām kompetentajām iestādēm, uzņēmēji tiek mudināti savā uzņēmumā iecelt īpašu kontaktpersonu vai struktūrvienību, kas atbild par šo saziņu.

4.7.1., 4.7.2. un 4.7.3. iedaļā ir sniegti ilustratīvi, bet neizsmeļoši saraksti ar piemēriem par informācijas veidiem, ko vadošā kompetentā iestāde varētu pieprasīt izmeklēšanas procesā. Vadošajai kompetentajai iestādei būtu rūpīgi jāapsver, kādu informāciju pieprasīt, ņemot vērā lietas īpatnības un 4.5.1.1. iedaļā minētos elementus. Uzņēmēji var brīvi sniegt citu informāciju, ko tie uzskata par piemērotu vai nepieciešamu, lai kliedētu bažas par to, ka piespiedu darba aizliegums ir pārkāpts. Sarakstā informācija nav sarindota pēc svarīguma. Lai gan vadošajai kompetentajai iestādei ir pienākums pārbaudīt un attiecīgā gadījumā ņemt vērā sniegto informāciju, šādas informācijas sniegšana negarantē uzņēmēja atbrīvošanu no atbildības vai to, ka uz produktu neattieksies lēmums par aizliegumu.

4.7.1. *Piemēri informācijai par uzņēmēja darbībām piespiedu darba risku identificēšanai, novēršanai, mazināšanai, izbeigšanai vai remediācijai*

— Uzņēmuma politika, rīcības kodeksi, pārvaldības dokumenti, vadības pārraudzības pienākumi;

— mācību materiāli vadībai, darbiniekiem un piegādātājiem;

— iepirkuma politika, piegādātāju rīcības kodeksi, līguma klauzulas par piespiedu darba aizliegumu un piegādātāju apstiprināšana un uzraudzība;

— nozaru riska novērtējumi;

— dokumentācija, kas apliecina preventīvo pasākumu ieviešanu;

— dokumentācija, kas apliecina sūdzību mehānisma izveidi;

— dokumentācija, kas apliecina dalību daudzu ieinteresēto personu vai nozares sertifikācijas shēmās;

— ieinteresēto personu un tiesību subjektu iesaiste un apspriešanās ar NVO, arodbiedrībām un kopienām;

— ziņojumi par veiktajiem pienācīgas rūpības centieniem, arī tiem, kas atbilst piemērojamiem valsts un ES tiesību aktiem;

— korektīvo pasākumu plāni un darbības rezultātu novērtējumi;

— neatkarīgu trešo personu revīzijas ziņojumi.

([73]) PDR 17. panta 1. un 2. punkts un 18. panta 3. punkts.

4.7.2. *Piemēri informācijai par darba apstākļiem iespējamā piespiedu darba vietā*

— Darba ņēmēju interviju stenogrammas un rakstiskas liecības;

— sociālie auditi;

— darba apstākļu un/vai kopmītņu fotoattēli/videomateriāli;

— sarunu piezīmes un ziņojumu un e-pasta sarakstes kopijas;

— darba ņēmēju saraksts, darba līgumi, algu saraksti un finanšu uzskaites dati;

— veikto apsekojumu rezultāti, piemēram, arodbiedrību vai darba ņēmēju pārstāvju veikti apsekojumi par darba apstākļiem;

— remediācijas informācija, kas apliecina darba ņēmēju apmierinātību, kompensāciju, korektīvos un preventīvos pasākumus.

4.7.3. *Piemēri informācijai par produktu, ar kuru, iespējams, tiek pārkāpts piespiedu darba aizliegums* ([74])

4.7.3.1. Produkta identificēšana

— Informācija, kas savākta, izmantojot izsekojamības rīkus un tirdzniecības, muitas un pārvadājumu datus;

— laboratorisko testu rezultāti, tai skaitā izotopu testēšana;

— produkta apraksts, nosaukums vai zīmols, ES tiesību aktos noteiktās īpašās prasības produkta identifikācijai, piemēram, HS kodi, KN kodi, tips, atsauce, modelis, partijas vai sērijas numurs, kas piestiprināts produktam vai norādīts uz iepakojuma vai produktam pievienotā dokumentā, vai digitālās produkta pases unikālais identifikators;

— produkta izsekojamības pierādījumi (pārraudzības ķēdes sertifikāti, izejvielu izsekojamības dati);

— dokumentācija, kas saista gatavo produktu ar tā izejvielu avotu;

— materiālu saraksti – it īpaši tad, ja tie ir būtiski, lai noteiktu to komponentu vai produkta daļas īpatsvaru, kas potenciāli izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu;

— produktu izcelsmes vietu izsniegti izcelsmes sertifikāti;

— attiecīgo produktu daudzums vai apjoms un vērtība (piemēram, attiecīgajā periodā saražoto, importēto vai ES tirgū laisto vienību kopskaits);

— informācija par krājumiem un izplatīšanas un uzglabāšanas vietām ES, arī tālpārdošanas gadījumā.

4.7.3.2. Piegādes ķēdes struktūra un dalībnieki

— Piegādes ķēdes apraksts, kas aptver galvenos ražošanas, izgatavošanas vai ieguves posmus;

— ražotāju, izgatavotāju un piegādātāju saraksts attiecībā uz galvenajiem ražošanas posmiem, tai skaitā šādi dati par katru no tiem: nosaukums, tirdzniecības nosaukums vai reģistrētā preču zīme, kontaktinformācija, unikālais identifikācijas numurs valstī, kurā tie ir iedibināti, un, ja pieejams, uzņēmēju reģistrācijas un identifikācijas (*EORI*) numurs;

— piegādes ķēdes kartes, kas aptver līmeņus un apakšlīmeņus un parāda gan tiešos, gan netiešos piegādātājus;

— informācija par īpašumtiesību struktūrām un attiecībām starp piegādātājiem un uzņēmēju un jebkādiem starpniekiem, kas ir trešās personas (piemēram, meitasuzņēmumi, kopuzņēmumi vai neatkarīgi darbuzņēmēji);

— iesaistīto vienību – arī nosūtītāju un eksportētāju – lomas;

— ražošanas procesā iesaistīto uzņēmēju ar zvērestu apliecinātas liecības.

([74]) PDR 17. panta 1. punkts un 18. panta 3. punkts.

4.7.3.3. Informācija par objektu un atrašanās vietu

— Atrašanās vietu un objektu identificēšana galvenajos ieguves, novākšanas, ražošanas, izgatavošanas vai derīgo izrakteņu ieguves posmos, norādot nosaukumus, adreses un darbību veicošās vienības;

— atrašanās vietu apliecinoši papildu pierādījumi, ja tādi ir pieejami, piemēram, satelītattēli, GPS koordinātas vai citi ģeolokācijas dati.

4.7.3.4. Darījumu un loģistikas uzskaite

— Pirkuma pasūtījumi;

— rēķini un kvītis no visiem piegādātājiem;

— iepakojuma saraksti;

— maksājumu uzskaites dokumentācija;

— piegādātāju un pircēju krājumu uzskaite, tai skaitā ostas/noliktavas kvītis;

— nosūtīšanas un transporta dokumentācija (piemēram, manifesti, aviācijas, jūras vai sauszemes transporta kravaszīmes/konosamenti);

— importa/eksporta uzskaites dokumentācija.

4.7.3.5. Ražošanas un jaudas pierādījumi

— Ražošanas pasūtījumi;

— rūpnīcas ražošanas jaudas ziņojumi;

— pierādījumi, kas apliecina atbilstību starp izejmateriālu apjomiem un izlaides apjomiem attiecībā uz produktiem, kas iegūti, novākti, izgatavoti, ražoti vai iegūti ieguves rūpniecībā.

4.8. **Lēmumi par piespiedu darba aizlieguma pārkāpumiem**

Ja vadošā kompetentā iestāde konstatē, ka izmeklējamie uzņēmēji ir pārkāpuši piespiedu darba aizliegumu, tai ir jāpieņem attiecīgs lēmums. Šajā lēmumā ir jāietver gan ar procedūrām saistīti, gan materiāli elementi, tai skaitā aizliegums laist attiecīgos produktus ES tirgū (4.8.3. iedaļa). Visi lēmumi jāpublicē vienotajā portālā informācijai par piespiedu darbu ([75]).

4.8.1. *Piespiedu darba aizlieguma pārkāpuma konstatēšana*

4.8.1.1. Pierādījumu standarts un vajadzīgo pierādījumu veids

Pienākums pierādīt piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu gulstas uz vadošo kompetento iestādi. Šajā nolūkā tai jāsniedz ticami pierādījumi, ka i) izmeklējamo produktu izgatavošanā ir izmantots piespiedu darbs un ii) izmeklējamie uzņēmēji ir darījuši šos produktus pieejamus ES tirgū vai eksportējuši tos no ES ([76]).

Piemērojamajam pierādījumu slieksnim jāatspoguļo regulā noteiktā piespiedu darba aizlieguma administratīvais raksturs. Tāpēc krimināltiesībās piemērojamie pierādīšanas sliekšņi nav piemērots atskaites punkts.

Konstatēt, ka produkti, kas laisti vai darīti pieejami ES tirgū vai eksportēti no ES, ir izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, var būt sarežģīti pierādījumu ziņā. Piemēram, var būt grūti iegūt pierādījumus no tieši skartajām personām (piemēram, tās var baidīties no pretpasākumiem), veikt uzticamas revīzijas vai iegūt tiešus pierādījumus par problemātisku praksi (piemēram, tāpēc, ka trūkst dokumentācijas par darba ņēmēju atalgojumu vai darba ņēmēju samaksātajām maksām par pieņemšanu darbā). Tāpēc, lai konstatētu piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, bieži vien būs jāapvieno dažādu veidu pierādījumi, tai skaitā netieši pierādījumi.

([75]) PDR 12. panta f) punkts.
([76]) PDR 20. panta 1. punkts.

Tālāk ir sniegti daži tādu pierādījumu piemēri, kurus var ņemt vērā, lai konstatētu piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu:

— interviju stenogrammas;

— rakstiskas liecības;

— ziņojumi un dokumenti no esošiem uzņēmumu, kopienu vai nozaru sūdzību mehānismiem;

— sociālie auditi. Tas neietver sociālos auditus, ko veic situācijās, kad darba ņēmēji ir apdraudēti vai vadība viņus pastāvīgi novēro un/vai uzrauga, vai kad piekļuve ražošanas objektiem ir ierobežota, jo šādi auditi netiek uzskatīti par ticamiem;

— darba apstākļu un/vai kopmītņu fotoattēli/videomateriāli;

— sarunu piezīmes un ziņojumu un e-pasta sarakstes kopijas;

— darba līgumi, algu saraksti un finanšu uzskaite;

— uzņēmuma dokumenti un uzskaites dokumentācija, kā arī publiski paziņojumi;

— satelītattēli un objektu ģeolokācijas dati;

— laboratorisko testu rezultāti, tai skaitā izotopu testēšana;

— informācija, kas savākta, izmantojot izsekojamības rīkus un tirdzniecības, muitas un pārvadājumu datus;

— publiski ziņojumi, pētījumi un publikācijas;

— iekšēji pētījumi un analīzes, statistika;

— raksti masu medijos;

— veikto apsekojumu rezultāti, piemēram, arodbiedrību vai darba ņēmēju pārstāvju veikti apsekojumi par darba apstākļiem;

— dokumentu izpēte un publisko avotu analīze (piemēram, attiecīgo vienību oficiālās dokumentācijas vai korporatīvo īpašumtiesību analīze);

— nozaru risku kartēšana;

— informācija par izmeklējamo produktu (piemērus sk. 4.7.3. iedaļā);

— produkta izsekojamības informācija (sk. 4.7.3. iedaļu). Pilnīgs izsekojamības informācijas trūkums vai nespēja to sniegt, ja produkts, izejviela vai komponents var būt sajaukts ar produktu, izejvielu vai komponentu, kam ir augsts piespiedu darba risks, var negatīvi ietekmēt pierādījumu kopējo novērtējumu;

— publisku struktūru dokumenti, kuros norādītas valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba programmas (piemēram, tiesību normas, politikas dokumenti, ziņojumi, administratīvi norādījumi vai iestāžu pilnvarojumi);

— informācija, kas norāda uz attiecīgā uzņēmēja vai piegādātāja dalību valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba programmās.

4.8.1.2. Pierādījumu izvērtēšana valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba gadījumos

VIUPD gadījumā vadošajai kompetentajai iestādei ir jākonstatē, ka i) piespiedu darbu konkrētā ģeogrāfiskā apgabalā uzspiež valsts iestādes, pārstāvji, kas rīkojas valsts iestāžu vārdā, vai organizācijas, kuru pilnvaras ir līdzīgas valsts pilnvarām, un ii) izmeklējamais produkts ir saistīts ar minēto piespiedu darba uzspiešanas praksi vai minēto ģeogrāfisko apgabalu. Jāpiemēro VIUPD specifiskie riska rādītāji un definīcijas ([77]). 4.8.1.1. iedaļā minētais saraksts joprojām ir būtisks, tomēr dažu pierādījumu veidu ticamība ir rūpīgi jāizvērtē, ņemot vērā sistēmiskas piespiešanas un nepārredzamības apstākļus, kādos notiek VIUPD. Piemēram, sociālie auditi, kas veikti ģeogrāfiskajos apgabalos, kurus skar VIUPD, nebūtu jāuzskata par ticamiem pierādījumiem, ciktāl tie netiek veikti ar neierobežotu piekļuvi attiecīgajiem objektiem un iespēju darba ņēmējiem runāt brīvi un bez uzraudzības.

Turklāt, ņemot vērā VIUPD sistēmisko raksturu, maz ticams, ka tas konkrētā ģeogrāfiskā apgabalā notiek tikai atsevišķos gadījumos. Tādējādi pierādījumi par VIUPD konkrētā ģeogrāfiskajā apgabalā, kas savākti lietā, kurā vadošā kompetentā iestāde ir konstatējusi piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, būs ļoti būtiski citās lietās, kas attiecas uz to pašu reģionu.

4.8.2. *Pārkāpuma konstatēšana nesadarbošanās gadījumā*

Ja uzņēmējs vai publiska iestāde nesadarbojas izmeklēšanā un tādējādi liedz vadošajai kompetentajai iestādei no tiem iegūt faktiskus vai citus pierādījumus, vadošajai kompetentajai iestādei piespiedu darba aizlieguma pārkāpums jākonstatē, pamatojoties uz jebkādiem citiem pieejamajiem faktiem ([78]). Šā noteikuma mērķis ir nodrošināt, ka regulu joprojām var efektīvi piemērot arī tad, ja uzņēmēji vai publiskas iestādes nesadarbojas. Tālāk minēti nesadarbošanās piemēri ([79]):

— atteikums sniegt pieprasīto informāciju bez derīga pamatojuma;

— pieprasītās informācijas nesniegšana noteiktajā termiņā bez derīga pamatojuma;

— nepilnīgas, maldinošas vai nepareizas informācijas vai ievērojama daudzuma nebūtiskas informācijas sniegšana ar mērķi kavēt izmeklēšanu;

— jebkādas citas uzņēmēja vai publiskas iestādes darbības, kas kavē izmeklēšanu, arī tad, ja izmeklēšanas procesā ir konstatēts VIUPD risks. Tas attieksies arī uz inspekcijām uz vietas.

Novērtējot nesadarbošanos, īpaša uzmanība jāpievērš uzņēmēju lielumam un resursiem un to spējai sniegt visu pieprasīto informāciju.

4.8.2.1. Pierādījumu standarti nesadarbošanās gadījumos

Nesadarbošanās gadījumā, arī VIUPD gadījumā, piespiedu darba aizlieguma pārkāpumi joprojām ir jāpierāda, pamatojoties uz ticamiem pierādījumiem. Tomēr, tā kā parasti tieši no uzņēmēja vai publiskas iestādes var iegūt mazāk ticamu informāciju vai šādu informāciju nevar iegūt vispār, nesadarbošanās gadījumā būtiska nozīme ir pierādījumiem no citiem informācijas avotiem, kas savākti izmeklēšanas procesā, kā arī netiešiem pierādījumiem. Kā norādīts 4.5.1.3. iedaļā, nesadarbošanās principā ir pierādījums, kas kopā ar iepriekš minētajiem pieejamajiem faktiskajiem un juridiskajiem elementiem kopumā būtu pietiekams pamats pārkāpuma konstatēšanai.

([77]) Sk.: SDO (2025), SDO rādītāji par piespiedu darbu, un SDO (2024), 9. nodaļa publikācijā "Hard to see, harder to count".
([78]) PDR 20. panta 2. punkts.
([79]) PDR 20. panta 2. punkts.

4.8.3. *Lēmuma saturs*

Lēmumos par aizlieguma pārkāpumu jāiekļauj tālāk minētā informācija ([80]).

— **Vispārējs aizliegums** attiecīgos produktus laist vai darīt pieejamus ES tirgū un eksportēt ([81]), sīki norādot konkrētos aizliedzamos produktus, izmeklēšanas konstatējumu aprakstu un informāciju, kas muitas dienestiem vajadzīga, lai identificētu produktu vai nosauktos uzņēmējus.

Pamatojoties uz regulas 3. panta formulējumu un tā mērķi ([82]), aizliegums attiecas uz vienu vai vairākiem produktiem un ir vispārpiemērojams. Tāpēc tas attiecas ne tikai uz uzņēmējiem, kas nosaukti attiecīgajā lēmumā, bet arī uz jebkuru citu uzņēmēju, kurš šādus produktus laiž vai dara pieejamus ES tirgū vai eksportē. Vispārēja piemērošana ir nepieciešama, lai nepieļautu apiešanu, kas notiktu tad, ja aizliegums attiektos tikai uz uzņēmējiem, kuri ir tiešie izmeklēšanas adresāti. Tādēļ lēmuma par aizlieguma pārkāpumu plašā darbības joma sakņojas efektivitātes principā, kas prasa ES noteikumus interpretēt tā, lai nodrošinātu to pilnīgu iedarbību praksē ([83]), un atbilst to noteikumu plašai interpretācijai, kuru mērķis ir aizsargāt pamattiesības.

— **Rīkojums izņemt no tirgus produktus, uz kuriem attiecas vispārējais aizliegums** ([84])

Ņemot vērā aizlieguma vispārējo piemērošanu, produkti, uz kuriem attiecas lēmums, ir jāizņem no ES tirgus. Ja tirgus uzraudzības iestādes konstatē šādu produktu klātbūtni ES tirgū, tām nekavējoties jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to izņemšanu no tirgus.

Pašā lēmumā par aizlieguma pārkāpumu konkrētais rīkojums par izņemšanu no tirgus ir skaidri adresēts attiecīgajiem uzņēmējiem, attiecībā uz kuriem ir veikta izmeklēšana. Tiem jāizņem no ES tirgus visi aizliegtie produkti, kas jau ir laisti vai darīti pieejami tirgū, un jāizņem saturs no jebkuras tiešsaistes saskarnes, kurā tiek piedāvāti aizliegtie produkti (5.1.1.1. iedaļa). Šis pienākums izņemt no tirgus neattiecas uz produktiem, kas jau ir nonākuši pie tiešajiem lietotājiem.

— **Rīkojums likvidēt produktus vai produkta aizstājamas daļas, uz kurām attiecas vispārējais aizliegums** ([85])

Lēmumā par aizlieguma pārkāpumu ir ietverts arī likvidēšanas rīkojums, kas ir skaidri adresēts uzņēmējiem, attiecībā uz kuriem ir veikta izmeklēšana. Regulas 25. pantā ir noteikts likvidēšanas veids. Kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka uzņēmēji tieši vai netieši negūst ekonomisku labumu no produkta likvidēšanas.

Ja lēmums aizliedz konkrētu produkta daļu un šī daļa ir aizstājama, attiecīgajiem uzņēmējiem jādod iespēja to saprātīgā termiņā izņemt un aizstāt. Pēc tam šī daļa ir jālikvidē saskaņā ar iepriekš izklāstītajiem principiem un jāaizstāj ar citu daļu, kas ražota bez piespiedu darba. Tiklīdz uzņēmēji pierāda, ka produkti vai daļa no produktiem, uz kuriem attiecas lēmums, nav izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, tie var šos produktus laist ES tirgū vai eksportēt, jo lēmums uz tiem vairs neattiecas (4.9. iedaļa).

([80]) PDR 20. panta 4. un 5. punkts un 22. panta 1. punkts. Jāņem vērā, ka PDR 22. panta 2. punktā ir paredzēts pieņemt īstenošanas aktu, lai sīkāk precizētu lēmumu saturu.
([81]) PDR 20. panta 4. punkta a) apakšpunkts.
([82]) PDR 5. apsvērums.
([83]) Tiesas spriedums, 33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG | Landwirtschaftskammer für das Saarland* [1976] ECR 1989, 5. punkts.
([84]) PDR 20. panta 4. punkta b) apakšpunkts.
([85]) PDR 20. panta 4. punkta c) apakšpunkts un 25. pants.

— **Citi lēmuma elementi**

Lēmumā jāiekļauj arī saprātīgs termiņš, līdz kuram uzņēmējiem jāizpilda rīkojumi ([86]). Šim termiņam jābūt vismaz 30 darbdienām precēm, kas nav ātrbojīgas, un 10 darbdienām ātrbojīgām precēm, skaitot no lēmuma paziņošanas dienas. Nosakot termiņu, kompetentajai iestādei jāņem vērā uzņēmēja lielums un ekonomiskie resursi, tai skaitā tas, vai tas ir MVU, tās produkta daļas vai komponenta īpatsvars, kas izgatavots, izmantojot piespiedu darbu, un tas, vai tas ir aizstājams, kā arī konkrētās lietas apstākļi.

Visbeidzot, lēmumā iekļauj informāciju par iespēju pieprasīt kompetentajai iestādei to pārskatīt vai atcelt (4.9.1. un 4.9.2. iedaļa) un par iespējām to pārsūdzēt kompetentajā jurisdikcijā, piemēram, vai pārsūdzība ir iespējama, kāds pārsūdzības veids ir pieejams un kādi termiņi ir piemērojami (4.9.3. iedaļa).

4.8.4. *ES stratēģiski vai kritiski svarīgas piegādes ķēdes* ([87])

Ja produkti ir daļa no ES stratēģiski vai kritiski svarīgas piegādes ķēdes, vadošā kompetentā iestāde, lai izvairītos no vienotā tirgus traucējumiem, var nolemt neizdot rīkojumu par to likvidēšanu, bet pieprasīt uzņēmējiem uz sava rēķina aizturēt produktus uz noteiktu laikposmu. Minētajā laikposmā produktus nevar laist tirgū, un uzņēmējam ir jāizskauž identificētais piespiedu darbs. Pieņemot šādu lēmumu, vadošajai kompetentajai iestādei cita starpā būtu jāapsver piespiedu darba izskaušanas iespējamība un uzņēmēja gatavība to darīt.

Paredzētajam termiņam jābūt samērīgam un ne ilgākam kā nepieciešams, lai izskaustu piespiedu darbu. Ja uzņēmējs pierāda, ka tas to ir izdarījis paredzētajā termiņā, iestādei ir jāatceļ savs lēmums attiecībā uz nākotni un jāatļauj produktus – arī aizturētos produktus – atkal laist tirgū. Pretējā gadījumā uzņēmējam produkti ir jālikvidē.

Lai gan vadošajai kompetentajai iestādei ir jānovērtē produktu stratēģiskā vai kritiskā nozīme ES, tai būs jāņem vērā attiecīgie ES tiesību akti, jo īpaši:

— ES Neto nulles emisiju industrijas aktā ([88]) iekļautais nozaru saraksts;

— Komisijas ieteikums par ES ekonomiskajai drošībai kritiski svarīgo tehnoloģiju jomām ([89]) un kopīgais paziņojums par ES ekonomiskās drošības stiprināšanu ([90]);

— Kritiski svarīgo izejvielu aktā uzskaitītie produkti ([91]);

— *RESourceEU* rīcības plāns ([92]).

Lai nodrošinātu konsekventu pieeju attiecībā uz stratēģisko nozīmi, dalībvalstu kompetentajām iestādēm būtu jālūdz Komisijas atzinums.

([86]) PDR 22. panta 1. punkta b) apakšpunkts.
([87]) PDR 20. panta 5. punkts un 48. apsvērums.
([88]) Pielikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1735 (2024. gada 13. jūnijs) par pasākumu satvara izveidi Eiropas neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanas ekosistēmas stiprināšanai un ar ko groza Regulu (ES) 2018/1724 (Dokuments attiecas uz EEZ) (OV L, 2024/1735, 28.6.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).
([89]) Komisijas Ieteikums (ES) 2023/2113 (2023. gada 3. oktobris) par ES ekonomiskajai drošībai kritiski svarīgo tehnoloģiju jomām turpmākai riska novērtēšanai kopā ar dalībvalstīm (OV L, 2023/2113, 11.10.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2023/2113/oj).
([90]) JOIN(2025) 977 final, 3.12.2025.
([91]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1252 (2024. gada 11. aprīlis), ar ko izveido satvaru tam, kā nodrošināt drošu un ilgtspējīgu apgādi ar kritiski svarīgām izejvielām, un groza Regulas (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1724 un (ES) 2019/1020 (Dokuments attiecas uz EEZ) (OV L, 2024/1252, 3.5.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).
([92]) COM(2025) 945 final, *RESourceEU* rīcības plāns: kritiski svarīgo izejvielu stratēģijas ātrāka īstenošana, lai pielāgotos jaunajai realitātei, 3.12.2025.

4.9. **Lēmumu pārskatīšana un pārsūdzība**

Par lēmumiem var iesniegt lūgumus tos pārskatīt (4.9.1. iedaļa), lūgumus tos atcelt pēc lēmuma izpildes (4.9.2. iedaļa) un pārsūdzības (4.9.3. iedaļa).

4.9.1. *Lūgumi pārskatīt lēmumu* ([93])

Uzņēmēji, kuriem lēmums par aizlieguma pārkāpumu ir skaidri adresēts, un tie uzņēmēji, kuri citādi pierāda, ka tie ir skarti tieši un individuāli, var jebkurā laikā pieprasīt lēmuma pārskatīšanu.

Uzņēmēji var lūgt grozīt lēmuma darbības jomu vai to atcelt attiecībā uz nākotni, bet tikai pamatojoties uz jaunu būtisku informāciju, kas vadošajai kompetentajai iestādei netika darīta zināma izmeklēšanas laikā, un tikai tad, ja uzņēmējs ir izskaudis piespiedu darbu.

Vadošajai kompetentajai iestādei, kas sākotnēji pieņēma lēmumu, lēmums par pieprasījumu jāpieņem 30 darbdienu laikā. Saskaņā ar labas pārvaldības principu ([94]) šādiem lēmumiem jābūt pienācīgi pamatotiem. Tomēr acīmredzami nepieņemamus vai acīmredzami nepamatotus pieprasījumus var noraidīt saīsinātā kārtībā.

Ja pieprasījums tiek uzskatīts par pamatotu, tā rezultātā var tikt mainīta lēmuma darbības joma vai lēmums var tikt atcelts attiecībā uz nākotni. Ja lēmums tiek atcelts, vadošajai kompetentajai iestādei jāinformē uzņēmēji, kas ir lēmuma tiešie adresāti, un attiecīgā gadījumā visi citi uzņēmēji, kurus lēmums skar individuāli un tieši. Tai ir arī jāizņem lēmums no vienotā portāla informācijai par piespiedu darbu.

4.9.2. *Lūgums atcelt lēmumu pēc tā izpildes un informācija, kas uzņēmējiem jāiesniedz*

Ja uzņēmējs ir izpildījis lēmumu, tas var lūgt minēto lēmumu atcelt attiecībā uz nākotni, t. i., no šā brīža. Uzņēmēja lūgumam jābūt pienācīgi pamatotam, un tam jāpierāda, i) ka uzņēmējs ir izpildījis lēmumu (4.9.2.1. iedaļa) un ii) ka kopš lēmuma pieņemšanas tas ir izskaudis piespiedu darbu savās darbībās vai piegādes ķēdē attiecībā uz konkrētajiem produktiem (4.9.2.2. iedaļa).

4.9.2.1. Informācija, kas pierāda lēmuma izpildi

Lai pierādītu produkta faktisku izņemšanu no tirgus, uzņēmējam jāiesniedz izņemšanas pierādījumi, tai skaitā produkta identifikācija, izņemšanas datumi un vieta, dokumentācija, kas apliecina izpildi, piemēram, izņemšana no izplatīšanas un pārdošanas kanāliem, izņemšanas apstiprinājums no attiecīgajiem izplatītājiem vai mazumtirgotājiem, krājumu uzskaite, kas parāda izņemtos krājumus, loģistikas dokumentācija un attiecīgā gadījumā tirgus uzraudzības paziņojums.

Lai pierādītu produkta likvidēšanu vai attiecīgā gadījumā tās daļas likvidēšanu, kas izgatavota, izmantojot piespiedu darbu, uzņēmējiem jāiesniedz informācija par likvidēšanas procesu, tai skaitā pierādījumi par daļas fizisku noņemšanu vai aizstāšanu, izmantoto metodi un sertifikāti vai apliecinājumi no pilnvarotiem likvidēšanas vai reciklēšanas objektiem.

4.9.2.2. Informācija, kas pierāda piespiedu darba izskaušanu

Lai pierādītu, ka piespiedu darbs ir izskausts to darbībās vai piegādes ķēdē attiecībā uz konkrētajiem produktiem, uzņēmējam jāsniedz pierādījumi, ka lēmumā konstatētie apstākļi vairs nepastāv. To darot, uzņēmējam būtu jāsniedz informācija par pieņemtajiem pasākumiem piespiedu darba novēršanai ([95]), kas jānovērtē, ņemot vērā lēmumā par aizlieguma pārkāpumu konstatētos piespiedu darba rādītājus ([96]). Šādiem pierādījumiem būtu jāietver pasākumi, kuru mērķis ir novērst piespiedu darba atkārtošanos pēc lēmuma par aizlieguma pārkāpumu atcelšanas.

([93]) PDR 21. panta 1., 2. un 3. punkts.
([94]) ES Pamattiesību hartas 41. pants.
([95]) 6.4.3.2. iedaļa.
([96]) 9.5. iedaļa un SDO norādījumi [atsauce uz SDO norādījumiem par rādītājiem].

4.9.3. *Lēmuma pārsūdzēšana administratīvā kārtā un tiesā* ([97])

Uzņēmējiem, kurus tieši un individuāli skar lēmums, ar ko konstatē piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu, ir tiesības pārsūdzēt lēmumu tiesā, lai tiktu pārskatīts lēmuma procesuālais un/vai materiālais tiesiskums. Attiecībā uz Komisijas pieņemtiem lēmumiem kompetenta ir Eiropas Savienības Tiesa, ko veido Vispārējā tiesa un Tiesa.

Ja pārsūdzība ir sekmīga, vadošajai kompetentajai iestādei jāinformē Komisija un visas valstu kompetentās iestādes, izmantojot *ICSMS* Piespiedu darba moduli. Komisija attiecīgi atjauninās vienoto portālu informācijai par piespiedu darbu.

4.10. **Koordinācija un sadarbība izmeklēšanas un izpildes panākšanas jomā**

Kompetentajām iestādēm ir cieši jākoordinē darbība ar attiecīgajām valsts iestādēm ([98]) (4.10.1. un 4.10.2. iedaļa). Arī Komisijai un kompetentajām iestādēm ir cieši jāsadarbojas un jāsniedz savstarpēja palīdzība (4.10.3. iedaļa), lai regulu īstenotu konsekventi, lietderīgi un efektīvi ([99]).

4.10.1. *Koordinācija starp valsts iestādēm dalībvalstī*

Saskaņā ar regulu veiktajās izmeklēšanās un izpildes panākšanas darbībās valsts līmenī ir jāizmanto dažādas kompetences, pienākumi un prasmes. Tajā pašā laikā šīs regulas īstenošana var veicināt tādas informācijas un zināšanu vākšanu, kas ir nozīmīga citu tiesību aktu un politikas virzienu īstenošanai. Tāpēc pienācīgiem valsts koordinācijas mehānismiem regulas īstenošanai ir:

— jānodrošina raita informācijas apmaiņa starp valsts iestādēm dalībvalstī, lai tās varētu lietderīgi un efektīvi atbalstīt cita citas darbu regulas īstenošanā un citu politikas virzienu un noteikumu īstenošanā (piemēram, informējot attiecīgās iestādes, kas atbild par kriminālliet̄ām un cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību);

— jāveicina sadarbība un jāveido sinerģijas efektīvai un lietderīgai īstenošanai. Kompetentajām iestādēm jāspēj paļauties uz citu attiecīgo valsts iestāžu speciālajām zināšanām, pilnvarām un uzdevumiem, kas var palīdzēt izmeklēšanās un lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpildē. Tās ietver:

  — darba inspekcijas;

  — tiesībaizsardzības iestādes;

  — iestādes, kas atbild par koordināciju cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā un valstu nosūtīšanas mehānismiem ([100]).

  — tirgus uzraudzības iestādes;

  — muitas dienestus;

  — uzraudzības iestādes, kas jāieceļ saskaņā ar Direktīvu 2024/1760 par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un kas var palīdzēt pārbaudīt regulas piemērošanai būtiskos pienācīgas rūpības centienus, ko īsteno uzņēmēji, uz kuriem attiecas minētā direktīva;

  — nodokļu un fiskālās iestādes, kas var palīdzēt sodu piemērošanā;

  — citas nozares iestādes (piemēram, zivsaimniecības iestādes).

([97]) PDR 21. panta 5. un 6. punkts.
([98]) PDR 5. panta 6. punkts.
([99]) PDR 16. pants.
([100]) Tie ietvers valstu mehānismus cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem (*NRM*).

4.10.2. *Koordinācija ar tiesībaizsardzības iestādēm un mijiedarbība ar kriminālprocesu*

Cieša koordinācija starp kompetentajām iestādēm un tiesībaizsardzības un tiesu iestādēm, kas nodarbojas ar lietas krimināltiesiskajiem aspektiem, ir būtiska, īpaši pierādījumu vākšanai un novērtēšanai piespiedu darba lietās ([101]) un krimināllizmeklēšanu konfidencialitātes nodrošināšanai. Tas, kā šāda sadarbība darbojas praksē, ir atkarīgs no valsts noteikumiem (jo īpaši tiem, ar kuriem atbalsta regulas īstenošanu) un no tā, kā regulā paredzētās procedūras mijiedarbojas ar valsts tiesu sistēmu un krimināltiesību sistēmu.

Regula ir tieši piemērojama, un tās mērķis atšķiras no krimināltiesību mērķa; tāpēc to piemēro atsevišķi no valsts krimināltiesībām, kas vērstas pret piespiedu darbu. Regulā ir paredzētas tikai administratīvās procedūras un pasākumi: krimināllizmeklēšana un kriminālvajāšana (arī saskaņā ar tiesību aktiem cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā) neietilpst tās darbības jomā. Regulas piemērošanai nav nepieciešama iepriekšēja krimināllizmeklēšana un vēl jo mazāk – notiesāšana par tiem pašiem faktiem saskaņā ar krimināltiesībām.

Piespiedu darba gadījumā var tikt sākta gan krimināllieta, gan saskaņā ar regulu paralēli veikta izmeklēšana, kuras rezultātā tiek pieņemti gan nolēmumi krimināllietās, gan administratīvi lēmumi. Piespiedu darba aizlieguma izpildes panākšana nedrīkst apdraudēt krimināllizmeklēšanu veikšanu.

Tāpēc iestādēm, kas piemēro šos dažādos regulējumus, ir jāsadarbojas un jānodrošina, ka netiek apdraudētas krimināllizmeklēšanas un to konfidencialitāte.

Pārrobežu piespiedu darba izmeklēšanas gadījumā vadošajai iestādei būtu jāapsver informācijas apmaiņa, izmantojot *SIENA* tīklu ([102]), lai koordinētu centienus un operatīvo informāciju ar citu dalībvalstu tiesībaizsardzības iestādēm.

4.10.3. *Koordinācija, sadarbība un savstarpēja palīdzība starp kompetentajām iestādēm un Komisiju*

Dalībvalstu kompetentajām iestādēm un Komisijai ir cieši jāsadarbojas, jo tām ir kopīga atbildība par regulas efektīvu, lietderīgu un vienotu īstenošanu visā ES ([103]). Kompetentās iestādes ir atbildīgas gan par izmeklēšanām valsts kontekstā, gan par lēmumu izpildi, tai skaitā tādu lēmumu izpildi, kurus pieņēmusi Komisija. Šos procesus atvieglos Savienības Piespiedu darbā izgatavotu produktu apkarošanas tīkla ([104]) un *ICSMS* darbs.

Savstarpējas palīdzības pienākums ietver šādas prerogatīvas un pienākumus ([105]):

— Ja kompetentā iestāde vai Komisija atklāj informāciju par iespējamu piespiedu darbu teritorijā, kurā tai nav kompetences, tai ar *ICSMS* starpniecību šī informācija jānodod attiecīgajai kompetentajai iestādei.

— Vadošā kompetentā iestāde var pieprasīt atbalstu vai informāciju no citām kompetentajām iestādēm, kurām jāreaģē nekavējoties un sadarbojoties. Informācijas pieprasījumi jāapstrādā, izmantojot *ICSMS*, un uz tiem pilnībā jāatbild 20 darbdienu laikā. Ja pieprasījuma iesniedzēja iestāde uzskata, ka informācija nav pietiekama, tā var lūgt papildu informāciju. Parasti pieprasījuma saņēmējai iestādei ir jāsadarbojas un jāsniedz atbilde. Tomēr izņēmuma gadījumos pieprasījuma saņēmēja iestāde var daļēji vai pilnībā atteikties izpildīt pieprasījumu, ja pieprasījuma izpilde būtiski apdraudētu tās pašas darbības (piemēram, notiekošas izmeklēšanas). Šādos gadījumos pieprasījuma saņēmējai kompetentajai iestādei vai Komisijai jāpamato savs (daļējs vai pilnīgs) atteikums un jānosūta tikai tāda informācija, kas neapdraud tās darbības. Dokumenti, kopsavilkumi vai informācijas nosūtīšana vēlākā laikā ir praktiski risinājumi, kas ļauj saskaņot sadarbības pienākumu ar pienākumu nodrošināt regulas efektīvu piemērošanu.

— Ja vadošā kompetentā iestāde izmeklē lietu, tai nekavējoties un sadarbojoties jāatbild uz citu kompetento iestāžu pieprasījumiem, ja tām ir pamatots iemesls būt cieši iesaistītām. Ja izmeklējamais uzņēmējs ir iedibināts citā dalībvalstī un šīs dalībvalsts kompetentā iestāde lūdz to iesaistīt izmeklēšanā, vadošajai kompetentajai iestādei principā būtu jāpiekrīt šādam pieprasījumam.

([101]) PDR 5. panta 6. punkts.
([102]) Drošas informācijas apmaiņas tīkla lietojumprogramma (*SIENA*) – drošas informācijas apmaiņas nodrošināšana starp Eiropolu un tā partneriem.
([103]) PDR 5. panta 1. punkts.
([104]) Tīkls apvieno dalībvalstu pārstāvjus, Komisijas pārstāvjus un muitas dienestu pārstāvjus. Sk. arī PDR 6. pantu.
([105]) PDR 16. pants.

5. IZPILDES PANĀKŠANA UN SODI

5.1. **Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde** ([106])

Tiklīdz vadošā kompetentā iestāde ir pieņēmusi lēmumu par aizlieguma pārkāpumu, tas ar *ICSMS* starpniecību jāpaziņo kompetentajām iestādēm un muitas dienestiem. Kompetentās iestādes ir atbildīgas par šo lēmumu izpildi ES tirgū (5.1.1. iedaļa). Kompetentās iestādes ir atbildīgas par šo lēmumu izpildi ES tirgū (5.1.1. iedaļa). Muitas dienestiem no produktiem, kas tiek importēti ES vai eksportēti no tās, ir jāidentificē tie produkti, uz kuriem attiecas lēmumi par aizlieguma pārkāpumiem, un jāsadarbojas ar kompetentajām iestādēm, lai nodrošinātu šo lēmumu izpildi uz robežām (5.1.2. iedaļa).

5.1.1. *Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde ES*

Kompetentajām iestādēm jānodrošina visu lēmumu elementu efektīva izpilde, vajadzības gadījumā sadarbojoties ar citu dalībvalstu kompetentajām iestādēm un citām valsts iestādēm (piemēram, tirgus uzraudzības iestādēm). Kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka tiek ievērots uz konkrētiem produktiem balstītais aizliegums, izpildīti izņemšanas no tirgus un likvidēšanas rīkojumi (5.1.1.1. iedaļa) un ierobežota piekļuve šiem produktiem un to piedāvājumiem. Katras dalībvalsts kompetentajai iestādei ir jāsazinās ar tiem tās teritorijā iedibinātajiem uzņēmējiem, kuriem ir adresēti lēmumi par aizlieguma pārkāpumiem. Ja uzņēmējs produktus dara pieejamus vairākās dalībvalstīs, tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kurā uzņēmējs ir iedibināts, var lūgt palīdzību citu dalībvalstu kompetentajām iestādēm.

5.1.1.1. Produktu, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, izņemšana no tirgus un likvidēšana

Kompetentās iestādes ir atbildīgas par to, lai nodrošinātu, ka uzņēmēji efektīvi īsteno izņemšanas no tirgus un likvidēšanas rīkojumus, kas paredzēti lēmumos par aizlieguma pārkāpumiem (4.8.3. iedaļa) ([107]). Šā uzdevuma veikšanā būtiska nozīme būs ciešai sadarbībai ar tirgus uzraudzības iestādēm.

Lai nodrošinātu lēmuma izpildi, kompetentajām iestādēm jāpieprasa uzņēmējam informācija par tā izņemšanas no tirgus un likvidēšanas plāniem un jāpieprasa progresa ziņojumi par šiem plāniem. Attiecībā uz produktiem, kas tikai daļēji izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, šajos plānos būtu jāiekļauj informācija par attiecīgās daļas aizstāšanu. Sagatavojot likvidēšanas plānus, uzņēmējiem īpaša uzmanība būtu jāpievērš augstvērtīgām ilglietojuma precēm (piemēram, transportlīdzekļiem, mašīnām, elektronikai), attiecībā uz kurām ir vajadzīgi tehniskās iespējamības novērtējumi, lai tās reciklētu vai padarītu neizmantojamas. Kompetentajām iestādēm šie plāni būtu jāsaskaņo ar vides un drošības uzraudzības iestādēm.

(a) Produktu izņemšana no tirgus

Uzraugot produkta izņemšanas no tirgus procesu, kompetentajām iestādēm jānovērtē uzņēmēja sniegtā informācija. Lai izpildītu lēmumu par aizlieguma pārkāpumu, attiecīgajiem uzņēmējiem ir jābūt pārskatam par produktu krājumiem, kā arī par to, kur šie produkti atrodas izplatīšanas kanālos, tai skaitā tālpārdošanā; tiem arī jāizstrādā izņemšanas no tirgus plāns, kurā sīki izklāstīts, kā produkti tiks izņemti no tirgus saskaņā ar lēmumu.

(b) Likvidēšanas process

Uzraugot produktu likvidēšanas procesu, kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka produkti tiek likvidēti saskaņā ar Direktīvā 2008/98/EK noteikto atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju ([108]), proti, tos reciklējot vai, ja tas nav iespējams, padarot tos neizmantojamus ([109]). Apģērbu, apģērba piederumus un apavus var iznīcināt saskaņā ar Komisijas Deleģētās regulas (ES) 2026/296 noteikumiem ([110]). Ātrbojīgi produkti ir jāziedo labdarības vai sabiedrības interešu mērķiem. Produkta likvidēšana iepriekš minētajos veidos nekādā gadījumā nedrīkst dot labumu attiecīgajam uzņēmējam.

([106]) PDR 23. pants.
([107]) PDR 24. pants.
([108]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu (OV L 312, 22.11.2008., 3. lpp.).
([109]) PDR 25. pants.
([110]) Komisijas Deleģētā regula (ES) 2026/296 (2026. gada 9. februāris), ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2024/1781, nosakot atkāpes no aizlieguma iznīcināt nerealizētus patēriņa produktus (OV L, 2026/296, 22.4.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2026/296/oj).

(c) Produkti ar aizstājamām daļām un stratēģiski vai kritiski svarīgi produkti

Ja lēmums attiecas uz produkta aizstājamām daļām, kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka attiecīgie produkti tiek izņemti no tirgus un ka daļas tiek likvidētas, kā aprakstīts iepriekš izklāstītajā likvidēšanas procesā, un ka attiecīgais uzņēmējs saskaņā ar regulu ir aizstājis attiecīgās daļas ar daļām, kas nav izgatavotas, izmantojot piespiedu darbu. Šādā procesā iegūtos produktus pēc tam var atkal laist tirgū. Ja uzņēmējs nevēlas aizstāt daļu, jālikvidē viss produkts.

Ja lēmums attiecas uz produktiem, kas ir daļa no ES stratēģiski vai kritiski svarīgas piegādes ķēdes ([111]), un ja vadošā kompetentā iestāde liek produktu aizturēt, nevis likvidēt (4.8.4. iedaļa), kompetentajām iestādēm joprojām jānodrošina izņemšana no tirgus, kā izklāstīts iepriekš. Tām arī jāpieprasa attiecīgajam uzņēmējam informācija par to, kur produkti tiek glabāti, kamēr tiek izskausts piespiedu darbs.

Ja piespiedu darbs netiek izskausts saprātīgā termiņā, kompetentajai iestādei jāpanāk attiecīgo produktu likvidēšana, kā noteikts iepriekš. Ja tiek konstatēta lēmuma izpilde, vadošajai kompetentajai iestādei savs lēmums jāatceļ attiecībā uz nākotni (4.9. iedaļa). Ja uzņēmējs nevēlas veikt vajadzīgos pasākumus piespiedu darba izskaušanas nodrošināšanai, tam jāinformē kompetentās iestādes un jāturpina produkta likvidēšana saskaņā ar lēmumu, kā paskaidrots iepriekš b) punktā.

(d) Produktu nodošana kompetentajai iestādei likvidēšanai

Situācijās, kad attiecīgā produkta reciklēšana un ziedošana varētu būt ar lielu ekonomisko vērtību un kad muitas dienesti citādi šādus produktus iznīcinātu, kompetentā iestāde var lūgt muitas dienestiem nodot tās pārziņā produktus, kuru laišana brīvā apgrozībā vai eksports ir atteikts ([112]), lai tos likvidētu saskaņā ar 25. pantu. Šīs darbības izmaksas jāsedz uzņēmējam.

(e) Tiešsaistē pārdotie produkti

Uzņēmējam, kas tiešsaistē dara pieejamus produktus, uz kuriem attiecas lēmums par aizlieguma pārkāpumu, šie produkti jāizņem no tirgus un jālikvidē saskaņā ar lēmumu, kā izklāstīts iepriekš a)–d) punktā. Uzņēmējam arī jāizņem piedāvājums no savas tīmekļa vietnes.

Ja uzņēmējs produkta piedāvāšanai izmanto starpniecības pakalpojumu (piemēram, tiešsaistes tirdzniecības vietu), kompetentās iestādes, pamatojoties uz attiecīgās dalībvalsts tiesību aktiem vai tieši piemērojamiem ES tiesību aktiem, var izdot arī rīkojumu starpniecības pakalpojuma sniedzējam, pieprasot pakalpojuma sniedzējam ierobežot piekļuvi paziņojumiem un piedāvājumiem, kas attiecas uz iepriekš minētajiem produktiem. Ja rīkojums atbilst Regulas (ES) 2022/2065 9. panta 2. punktā izklāstītajiem formālajiem nosacījumiem ([113]), pakalpojumu sniedzējiem ir jāinformē rīkojuma izdevējas iestādes par darbībām, kas veiktas, lai nodrošinātu lēmuma par aizlieguma pārkāpumu izpildi.

5.1.2. *Lēmumu par aizlieguma pārkāpumiem izpilde uz robežām* ([114])

Tā kā piespiedu darbs ir daļa no ražošanas procesa un neatstāj pēdas uz paša produkta, muitas dienesti nevar noteikt atbilstību, izmantojot tikai savas pārbaudes, un tāpēc kompetentās iestādes joprojām ir atbildīgas par piespiedu darbā izgatavotu produktu aizlieguma vispārējo izpildes panākšanu ES tirgū, kā arī šādu produktu importa un eksporta gadījumā ([115]). Muitas dienestiem jārīkojas, pamatojoties uz lēmumiem, ko pieņēmušas kompetentās iestādes un kas tiem paziņoti, izmantojot *ICSMS* ([116]). Visi lēmuma grozījumi vai lēmuma atcelšana nekavējoties jāpaziņo arī muitas dienestiem, kuriem būtu attiecīgi nekavējoties jāpielāgo savas izpildes darbības. Cieša sadarbība starp muitas dienestiem un kompetentajām iestādēm ir būtiska, lai nodrošinātu efektīvu izpildi attiecībā uz produktiem, ko ieved ES vai izved no tās.

([111]) PDR 20. panta 5. punkts.
([112]) PDR 30. panta 4. punkts.
([113]) Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2022/2065 (2022. gada 19. oktobris) par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu un ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK (Digitālo pakalpojumu akts).
([114]) PDR 26.–31. pants.
([115]) PDR 55. apsvērums.
([116]) Šī saziņa starp *ICSMS* Piespiedu darba moduli un Muitas riska pārvaldības sistēmu (*CRMS*) tiks automatizēta, bet līdz abu sistēmu integrācijai kompetentās iestādes un muitas dienesti sākotnēji apmainīsies ar informāciju saskaņā ar valsts protokoliem, kas jāievieš pirms regulas piemērošanas sākuma.

5.1.2.1. Regulas darbības joma un nosacījumi attiecībā uz produktiem, ko ieved ES tirgū vai izved no tā

Regula attiecas tikai uz produktiem, kas muitā deklarēti saskaņā ar muitas procedūrām "laišana brīvā apgrozībā" un "eksports". Regula neattiecas uz produktiem, kuriem piemēro citas muitas procedūras.

5.1.3. *Produktu identificēšana uz robežas*

Lai identificētu produktus, ko ieved ES tirgū vai izved no tā un uz kuriem attiecas lēmumi piespiedu darba jomā ([117]), muitas dienestiem jāpiemēro muitas riska pārvaldības procedūras saskaņā ar Savienības Muitas kodeksu, ņemot vērā lēmumus par aizlieguma pārkāpumiem, ko vadošā kompetentā iestāde nekavējoties paziņojusi, un jebkādu pieejamo attiecīgo riska informāciju.

Ja piespiedu darba aizlieguma efektīvai izpildes panākšanai muitas dienestiem ir vajadzīga piekļuve papildu informācijai papildus tai, ko parasti sniedz saskaņā ar muitas tiesību aktiem ([118]), Komisija ir pilnvarota pieņemt deleģētos aktus, kuros precizē papildu informāciju, kas uzņēmējiem jāsniedz muitas dienestiem par produktiem, ko ieved ES tirgū vai izved no tā. Šī informācija var ietvert ziņas, kas identificē produktu, ražotāju vai izgatavotāju un produkta piegādātājus. Šajā sakarā Komisija saskaņā ar regulas 11. panta d) punktu izdos papildu vadlīnijas, kas papildinās deleģētos aktus.

To produktu identificēšanu, uz kuriem attiecas piespiedu darba aizliegums, var atbalstīt arī ar informāciju, ar kuru apmainās Komisija un kompetentās iestādes ([119]).

5.1.4. *Produktu laišanas brīvā apgrozībā apturēšana un kompetento iestāžu informēšana*

Muitas dienestiem jāaptur produkta laišana brīvā apgrozībā vai eksports ([120]), ja tie, izmantojot savu riska pārvaldības sistēmu, konstatē, ka uz produktu, ko ieved ES tirgū vai izved no tā, saskaņā ar lēmumu, kas paziņots atbilstīgi 26. panta 3. punktam, varētu attiekties regulas 3. pantā noteiktā aizlieguma pārkāpums.

Muitas dienestiem nekavējoties jāpaziņo savas dalībvalsts kompetentajām iestādēm par apturēšanu un jānosūta tām visa attiecīgā informācija, lai tās varētu konstatēt, vai uz konkrētajiem produktiem attiecas paziņots lēmums par aizlieguma pārkāpumu.

Nosacījumus, kas piemērojami produktiem laikā, kad apturēta to laišana brīvā apgrozībā vai eksports, arī to uzglabāšanu un jebkādus pasākumus, kas saistīti ar atteikumu tos laist brīvā apgrozībā, attiecīgā gadījumā nosaka muitas dienesti saskaņā ar Savienības Muitas kodeksu ([121]).

Kompetentajām iestādēm principā ir jāizdara secinājums piemērojamajos termiņos. Vajadzības gadījumā un pienācīgi pamatotos gadījumos kompetentās iestādes var lūgt muitas dienestiem saglabāt apturēšanu, lai tās varētu pienācīgi novērtēt muitas dienestu apturēto produktu ([122]). Tas var būt gadījums, kad, lai izdarītu secinājumu par apturēšanu, kompetentajām iestādēm būtu jāveic padziļinātāka produktu pavaddokumentu pārbaude vai produkta pārbaude vai jāsazinās ar uzņēmēju. Pēdējais gadījums var rasties, ja lēmumā ir paredzēta atkāpe no likvidēšanas vai ja produkts ir aizliegts aizstājamu daļu dēļ un ir izdots rīkojums, kas uzņēmējiem prasa likvidēt šīs konkrētās daļas.

([117]) PDR 26. panta 4. punkts.
([118]) Sīkāku informāciju par šo noteikumu sk. arī PDR 56. apsvērumā.
([119]) PDR 31. pants.
([120]) PDR 28. pants.
([121]) PDR 60. apsvērums.
([122]) PDR 57. apsvērums.

Šajā laikposmā muitas dienesti nelaidīs attiecīgos produktus brīvā apgrozībā un neļaus tos eksportēt, kamēr kompetentās iestādes nebūs veikušas novērtējumu vai nebūs beigušies piemērojamie termiņi.

Kompetento iestāžu veiktās pārskatīšanas laikā, kamēr produkta laišana ir apturēta, un pirms tiek izdarīts secinājums un tas paziņots muitas dienestiem, kā rezultātā produkti tiktu atteikti un attiecīgi likvidēti, uzņēmējs ar muitas dienestu un kompetento iestāžu piekrišanu var lūgt produktam piemērot citu muitas procedūru, lai būtu iespējams aizstāt vai pārveidot tās produkta daļas, kas neatbilst regulai.

5.1.5. *Laišana brīvā apgrozībā vai eksports*

Ja kompetentās iestādes secina, ka uz produktu, par kuru tām paziņots pēc apturēšanas, neattiecas lēmums par aizlieguma pārkāpumu, tām šī informācija nekavējoties jāievada *ICSMS* un attiecīgi jāinformē muitas dienesti. Tiklīdz šāds lēmums ir paziņots muitas dienestiem, tiem produkts jālaiž brīvā apgrozībā vai jāatļauj tā eksports, ja ir izpildīti visi pārējie laišanas nosacījumi.

Muitas dienestiem produkts jālaiž brīvā apgrozībā vai jāatļauj tā eksports arī tad, ja kompetentās iestādes nav reaģējušas uz 5.1.4. iedaļā minēto paziņojumu regulā noteiktajos termiņos un saskaņā ar tajā paredzētajiem nosacījumiem ([123]).

5.1.6. *Atteikums, konfiskācija un likvidēšana* ([124])

Ja kompetentās iestādes secina, ka produkts, par kuru tām paziņots pēc apturēšanas, saskaņā ar lēmumu par aizlieguma pārkāpumu ir izgatavots, izmantojot piespiedu darbu, tām šī informācija nekavējoties jāievada *ICSMS* un attiecīgi jāinformē muitas dienesti. Tiklīdz šāds lēmums ir paziņots muitas dienestiem, tiem jāveic likvidēšana; nav iespējama ne pārveidošana, ne reeksports (importētu preču gadījumā). Muitas dienestiem jānodrošina, ka produkts tiek likvidēts saskaņā ar piemērojamiem ES tiesību aktiem un valsts tiesību aktiem, kas atbilst ES tiesību aktiem. Jebkādi atkritumi, kas rodas likvidēšanas rezultātā, arī tiks apsaimniekoti saskaņā ar piemērojamiem ES un valsts tiesību aktiem. Ar likvidēšanu saistītās izmaksas būs jāsedz uzņēmējam saskaņā ar Savienības Muitas kodeksa noteikumiem.

Alternatīvi un pēc kompetentās iestādes pieprasījuma un tās atbildībā muitas dienesti var konfiscēt produktu un nodot to šīs kompetentās iestādes rīcībā un pakļautībā. Šādos gadījumos kompetentajai iestādei jānodrošina, ka produkts tiek likvidēts regulā noteiktajā veidā (it īpaši reciklējot vai, ja tas nav iespējams, padarot produktus neizmantojamus, vai attiecīgā gadījumā ziedojot tos, ja tie ir ātrbojīgi produkti).

5.2. **Sodi**

Kompetentajām iestādēm ir pienākums nodrošināt regulas efektīvu, lietderīgu un vienotu īstenošanu visā ES, tai skaitā lēmumu izpildi. Šajā nolūkā dalībvalstīm ir jāparedz noteikumi par finansiāliem sodiem (naudas sodiem), kas jāpaziņo Komisijai līdz 2026. gada 14. decembrim. Tikai dalībvalstu iestādes ir pilnvarotas piemērot sodus, arī tad, ja lēmumu par aizlieguma pārkāpumu ir pieņēmusi Komisija ([125]).

Šajā nodaļā ir sniegti norādījumi par metodi finansiālo sodu aprēķināšanai saskaņā ar 37. panta 2. punktu un piemērojamām robežvērtībām ([126]). Jānorāda, ka valstu tiesību aktos var būt paredzēti citu veidu sodi, ja tie atbilst ES tiesību aktiem, arī regulai. Turklāt, aprēķinot un piemērojot jebkādu citu sodu, kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka tas ir iedarbīgs, samērīgs un atturošs.

([123]) PDR 29. pants.
([124]) PDR 30. pants.
([125]) PDR 37. pants.
([126]) PDR 11. panta i) punkts.

5.2.1. *Sodu pamatojums*

Sodi netiek piemēroti par paša piespiedu darba aizlieguma pārkāpšanu. Tos piemēro jebkuram uzņēmējam par lēmuma par aizlieguma pārkāpumu neizpildi. Konkrēti tas nozīmē, ka sodi tiks piemēroti šādos gadījumos:

— attiecīgo produktu laišana tirgū pretēji lēmumam par aizlieguma pārkāpumu;

— attiecīgo produktu neizņemšana no tirgus vai to nelikvidēšana, vai abi minētie pārkāpumi, daļēji vai pilnībā;

— tādas produkta daļas neaizstāšana, uz kuru attiecas lēmums par aizlieguma pārkāpumu;

— produktu neaizturēšana, ja ir izdots rīkojums aizturēt produktu tā stratēģiskās nozīmes dēļ (4.8.4. iedaļa).

5.2.2. *Sodu aprēķināšana*

Regulas 37. panta 2. punktā ir izklāstīti daži pamatnoteikumi sodu aprēķināšanai. Šajā satvarā dalībvalstīm ir zināma rīcības brīvība izvēlēties, kā regulēt sodus un tos piemērot. Tas ļauj tām noteikt sodu aprēķināšanas noteikumus un metodiku, kas atbilst to valsts tiesiskajai un politiskajai sistēmai, vienlaikus nodrošinot regulas efektīvu un vienotu piemērošanu, izmantojot skaidru un pietiekami paredzamu procesu. Izstrādājot noteikumus par sodu aprēķināšanu, dalībvalstīm maksimāli jāņem vērā šīs vadlīnijas, un, piemērojot šos sodus, tām jāievēro regulas 37. pants, kā arī ES tiesību vispārējie principi.

Lai gan nākamajās iedaļās nav ieteikta konkrēta aprēķina metodika, tajās sīkāk izklāstīti 37. panta 2. punktā paredzētie noteikumi un pieci loģiskie soļi, kas jāveic, lai aprēķinātu piemērotu, likumīgu un efektīvu sodu.

5.2.2.1. Visu faktisko apstākļu un neizpildes veida un apjoma identificēšana

Lai aprēķinātu sodu, kompetentajai iestādei vispirms jāidentificē uzņēmēja rīcība, kuras dēļ nav izpildīts attiecīgais lēmums.

5.2.2.2. Neizpildes smaguma un ilguma novērtēšana un soda pamatsummas aprēķināšana

Lēmuma par aizlieguma pārkāpumu neizpildes smagums un ilgums ir galvenie faktori, ko kompetentā iestāde (vai valsts tiesnesis) ņems vērā, aprēķinot soda pamatsummu.

Nosakot neizpildes smagumu, būtiskākie elementi ir šādi:

— tas, cik lielā mērā aizliegtie produkti ir izņemti no tirgus saskaņā ar lēmumu (piemēram, izņemto produktu daudzuma un termiņu ievērošanas ziņā);

— tas, cik lielā mērā produkti ir likvidēti saskaņā ar lēmumu;

— tas, vai neizpilde ir tīša vai nolaidības izraisīta, tai skaitā nolaidības pakāpe.

Neizpildes ilgumu mēra no lēmumā norādītā termiņa beigu dienas. Nākamajos izcēlumos ir sniegti daži piemēri, kas ilustrē, kā šo aprēķina posmu var piemērot konkrēti.

1. izcēlums

Soda pamatsummas aprēķināšanas piemēri

A piemērs – uz produktu balstīts aprēķins

– **1. solis – to produktu kopējās vērtības aprēķināšana**, kas laisti ES tirgū, pārkāpjot lēmumu par aizlieguma pārkāpumu.

– **2. solis – soda pamatsummas aprēķināšana**

  – **2.1. solis – neizpildes smaguma pakāpes aprēķināšana**: pēc neizpildes smaguma pakāpes novērtēšanas kompetentā iestāde (vai valsts tiesnesis) nosaka tādu procentuālo daļu no neizpildē iesaistīto produktu vērtības, kas atspoguļo smaguma pakāpi. Piemēram, ļoti zema smaguma pakāpe: 0–10 % no produktu kopējās vērtības; vidēja smaguma pakāpe: 10–30 %; augsta smaguma pakāpe: 30–60 %.

  – **2.2. solis – neizpildes ilguma aprēķināšana:** katrai neizpildes dienai vai mēnesim būtu jāpiešķir koeficients. Pēc neizpildes ilguma noteikšanas kompetentā iestāde (vai valsts tiesnesis) šo koeficientu reizina ar produktu vērtības procentuālo daļu.

B piemērs – uz apgrozījumu balstīts aprēķins

1. solis – uzņēmēja gada globālā apgrozījuma aprēķināšana

2. solis – soda pamatsummas aprēķināšana, ņemot vērā gan smagumu, gan ilgumu. Pēc neizpildes smaguma līmeņa un ilguma noteikšanas kompetentā iestāde (vai valsts tiesnesis) aprēķina procentuālo daļu no uzņēmēja gada globālā apgrozījuma, kas atspoguļo šos elementus. Piemēram, zema smaguma pakāpe: 0–1 %; vidēja smaguma pakāpe: 1–2 %; augsta smaguma pakāpe: 1–4 %.

5.2.2.3. Atbildību mīkstinošu un pastiprinošu apstākļu noteikšana un soda pielāgošana

Kad soda pamatsumma ir noteikta, kompetentajām iestādēm (vai valsts tiesnesim) jāņem vērā visi atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi un attiecīgi jāpielāgo pamatsumma.

Atbildību mīkstinoši apstākļi ietver, piemēram, uzņēmēja labu sadarbību lēmuma par aizlieguma pārkāpumu izpildē (piemēram, spontāni sniedzot noderīgu informāciju par savu neizpildes situāciju).

Atbildību pastiprinoši apstākļi ietver:

— jebkādu iepriekšēju tā paša uzņēmēja pieļautu lēmuma par aizlieguma pārkāpumu neizpildi;

— uzņēmēja vāju sadarbību lēmuma par aizlieguma pārkāpumu izpildē (piemēram, traucējošu vai nekomunikablu rīcību, krāpniecisku rīcību, lai slēptu savu neizpildi, vai citu uzņēmēju piespiešanu neizpildīt lēmumu);

— jebkādus finansiālus labumus vai guvumus, vai zaudējumus, no kuriem izdevies izvairīties neizpildes dēļ.

5.2.2.4. Piemērojamā juridiskā minimuma un maksimuma identificēšana

Regulā nav noteiktas finansiālo sodu minimālās vai maksimālās summas. Dalībvalstīm pašām jāapsver nepieciešamība paredzēt noteikumus par šiem aspektiem saskaņā ar efektivitātes, samērīguma un atturēšanas principiem. Kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka aprēķinātais sods nepārsniedz minētās robežvērtības.

5.2.2.5. Pārliecināšanās, ka sods ir iedarbīgs, samērīgs un atturošs

Kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka aprēķina rezultātā iegūtā soda summa atspoguļo efektivitātes, samērīguma un atturēšanas principus.

Sods ir:

— iedarbīgs, ja ar to uzņēmējam faktiski un pienācīgi tiek piemērotas sankcijas par neizpildi un tas mudina uzņēmēju pildīt lēmumu;

— samērīgs, ja tas ir piemērots un nepārsniedz to, kas ir nepieciešams, lai sodītu par neizpildi un mudinātu uzņēmēju pildīt lēmumu, un tajā ir ņemti vērā visi lietas apstākļi, tai skaitā citu sodu piemērošana par tiem pašiem faktiem (lai gan uz cita juridiskā pamata);

— atturošs, ja ar to pietiek, lai atturētu uzņēmēju no lēmuma turpmākas pārkāpšanas vai atkārtotas pārkāpšanas nākotnē, un ja tas attur citus uzņēmējus no lēmuma neizpildes.

Turklāt sodi jāaprēķina un jāpiemēro nediskriminējoši. Līdzvērtīgos apstākļos sodi jāpiemēro vienādi, ja vien nav objektīva un samērīga iemesla piemērot atšķirīgus sodus.

2. attēls

Aprēķina procesa ilustrācija

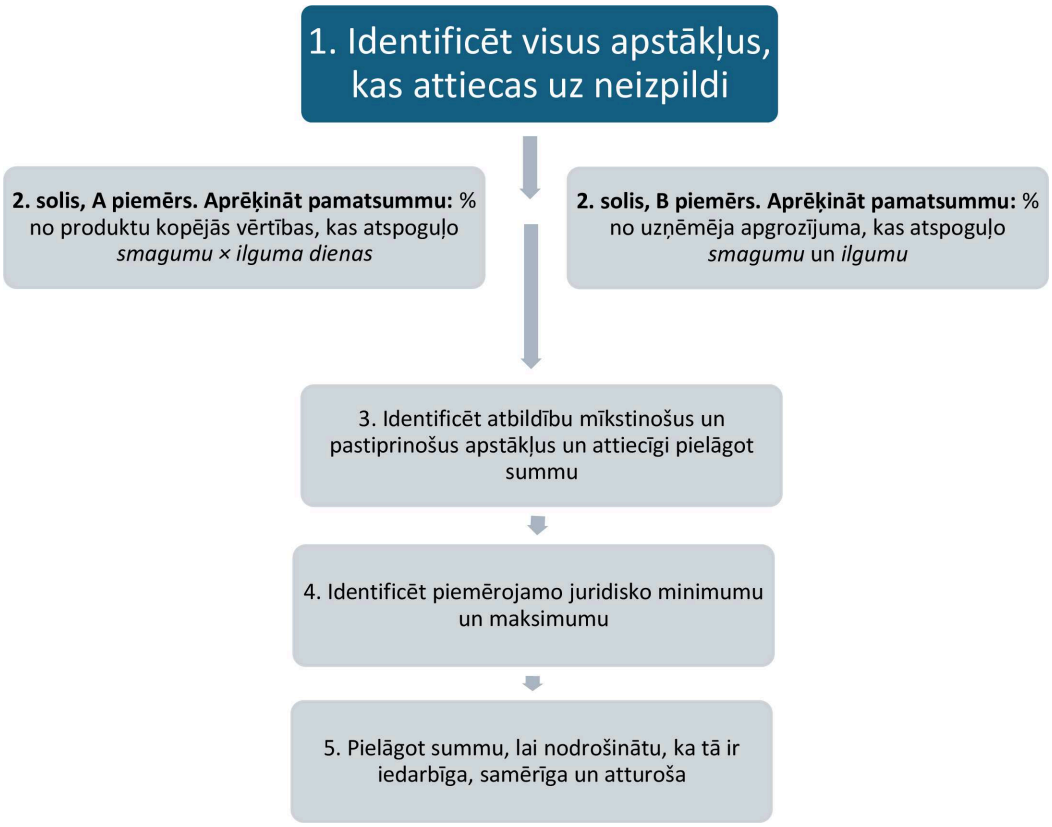

6. **VADLĪNIJAS UZŅĒMĒJIEM PAR PIENĀCĪGU RŪPĪBU SAISTĪBĀ AR PIESPIEDU DARBU**

6.1. **Mērķis**

Regulā ir noteikts, ka Komisijai jāsniedz vadlīnijas uzņēmējiem par pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu ([127]). Ar šīm vadlīnijām minētais uzdevums tiek izpildīts, uzņēmumiem sniedzot nesaistošus norādījumus par iespējamu brīvprātīgu pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu, pamatojoties uz starptautiski atzītiem principiem un standartiem (2.2. iedaļa), vienlaikus ņemot vērā attiecīgos ES tiesību aktus.

Tā kā Komisijas vadlīnijas pēc definīcijas nav saistošas, tās nav juridiski izpildāmas. Šīs vadlīnijas uzņēmumiem nerada nekādus pienākumus, tai skaitā pienācīgas rūpības pienākumus ([128]). Tomēr tās var palīdzēt uzņēmējiem samazināt risku, ka to darbībās un piegādes ķēdēs ([129]) tiek izmantots piespiedu darbs. Šajās vadlīnijās ir sniegti arī konkrēti norādījumi MVU atbalstam ([130]), ņemot vērā to ierobežotos resursus pienācīgas rūpības nodrošināšanai.

Šīs vadlīnijas balstās uz iepriekšējām ES vadlīnijām par pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu, kas publicētas pirms regulas pieņemšanas, un aizstāj tās ([131]). Tajās ir sniegts detalizētāks iespējamo pienācīgas rūpības pasākumu apraksts, pamatojoties uz tiem pašiem starptautiskajiem standartiem, uz kuriem balstītas iepriekšējās vadlīnijas (2.2. iedaļa).

Uzņēmumi, kas vēlas veikt pienācīgas rūpības pasākumus attiecībā uz piespiedu darbu, tiek aicināti izmantot šīs vadlīnijas, balstoties uz savu esošo pienācīgas rūpības praksi, kas ir piemērota un samērīga ar uzņēmuma riskiem, apstākļiem un kontekstu.

6.2. **ES tiesību akti, kas saistīti ar pienācīgu rūpību**

Lai gan regulā nav noteikti pienācīgas rūpības pienākumi, vairākos citos ES tiesību aktos atsevišķām uzņēmumu grupām ir paredzētas pienācīgas rūpības vai ziņošanas prasības, kas saistītas ar piespiedu darba riskiem. Tās var arī palīdzēt parādīt uzņēmēju centienus identificēt un novērst piespiedu darba riskus iespējamu izmeklēšanu laikā.

Direktīvā par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju (*CSDDD*) ([132]) ir noteikts, ka lieliem uzņēmumiem, kuri ietilpst tās darbības jomā, ir jāidentificē un jānovērš nelabvēlīga ietekme uz cilvēktiesībām un vidi savās darbībās un vērtības ķēdēs, arī attiecīgā gadījumā attiecībā uz piespiedu darbu. *CSDDD*, ko sāks piemērot 2029. gada jūlijā, nodrošina vispārēju tiesisko regulējumu obligātai pienācīgai rūpībai lieliem uzņēmumiem, kuri ietilpst tās darbības jomā ([133]).

Ar Direktīvu par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu ([134]) ievieš detalizētas ziņu sniegšanas prasības lieliem uzņēmumiem attiecībā uz informācijas atklāšanu par to cilvēktiesību riskiem un ietekmi, arī attiecīgā gadījumā par piespiedu darba klātbūtni to darbībās vai piegādes ķēdēs.

Ar *Omnibus* I vienkāršošanas paketi ([135]) tika vienkāršotas iepriekš minētajās direktīvās noteiktās pienācīgas rūpības un ziņošanas prasības, lai samazinātu administratīvo slogu uzņēmumiem, kas ietilpst to darbības jomā, un aizsargātu mazākus uzņēmumus no pārmērīgiem informācijas pieprasījumiem, ko izvirza lielākiem uzņēmumiem.

([127]) PDR 11. panta a) punkts.
([128]) PDR 1. panta 3. punkts.
([129]) PDR 45. apsvērums.
([130]) PDR 32. apsvērums un 11. pants.
([131]) Eiropas Komisija un Eiropas Ārējās darbības dienests (2021), Norādījumi par pienācīgu rūpību ES uzņēmumiem, kas tiem palīdzētu veikt atbilstošus pasākumus, lai savās darbībās un piegādes ķēdēs novērstu piespiedu darba risku.
([132]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/1760 (2024. gada 13. jūnijs) par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un ar ko groza Direktīvu (ES) 2019/1937 un Regulu (ES) 2023/2859 (OV L, 2024/1760, 5.7.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj). Šī direktīva tika grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2026/470 (2026. gada 24. februāris), ar ko groza Direktīvas 2006/43/EK, 2013/34/ES, (ES) 2022/2464 un (ES) 2024/1760 attiecībā uz konkrētām korporatīvās ilgtspējas ziņu sniegšanas prasībām un konkrētām korporatīvās ilgtspējas pienācīgas rūpības prasībām (OV L, 2026/470, 26.2.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj)..
([133]) Līdz 2027. gada 26. jūlijam Komisija pieņems norādījumus par to, kā īstenot pienācīgu rūpību saskaņā ar direktīvā noteiktajiem pienākumiem.
([134]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2022/2464 (2022. gada 14. decembris), ar ko attiecībā uz korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu groza Regulu (ES) Nr. 537/2014, Direktīvu 2004/109/EK, Direktīvu 2006/43/EK un Direktīvu 2013/34/ES (OV L 322, 16.12.2022., 1. lpp.).
([135]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2026/470 (2026. gada 24. februāris), ar ko groza Direktīvas 2006/43/EK, 2013/34/ES, (ES) 2022/2464 un (ES) 2024/1760 attiecībā uz konkrētām korporatīvās ilgtspējas ziņu sniegšanas prasībām un konkrētām korporatīvās ilgtspējas pienācīgas rūpības prasībām (OV L 2026/470, 26.2.2026., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj).

Daži ar ES tiesību aktiem ieviestie pienācīgas rūpības pienākumi attiecas uz konkrētām produktu kategorijām. Konfliktu izrakteņu regulā ([136]) ir noteikts, ka ES alvas, tantala, volframa un zelta importētājiem jāveic piegādes ķēdes pienācīgas rūpības pasākumi ([137]), lai novērstu sagādi no konfliktu skartām un augsta riska teritorijām. Bateriju regulā ([138]) ir noteikts, ka uzņēmumiem, kas laiž baterijas ES tirgū, jāīsteno piegādes ķēdes pienācīgas rūpības politika attiecībā uz izejvielām (litiju, niķeli, kobaltu, dabisko grafītu), lai mazinātu sociālos un vidiskos riskus, tai skaitā piespiedu darbu. Atmežošanas regulā ([139]) ir noteikts, ka operatoriem, kas Savienības tirgū laiž liellopus, kakao, kafiju, palmu eļļu, kaučuku, soju vai koksni, jānodrošina, ka šie produkti ir neatmežojoši un ražoti likumīgi, tai skaitā ievērojot ražotājvalsts tiesību aktus, kas reglamentē starptautiskajās tiesībās aizsargātās cilvēktiesības.

Šīs vadlīnijas neskar norādījumu dokumentus par pienācīgu rūpību, ko Komisija publicējusi attiecībā uz citiem ES tiesību aktiem.

Turklāt ES Cilvēku tirdzniecības apkarošanas direktīvā ([140]) ir noteikts, ka dalībvalstīm jānosaka minimālie sodi par cilvēku tirdzniecību, arī darbaspēka ekspluatācijas nolūkā, un jāizstrādā pasākumi, lai cilvēku tirdzniecībā cietušajiem palīdzētu, viņus aizsargātu un nodrošinātu viņiem piekļuvi remediācijai.

6.3. **Kas ir pienācīga rūpība saistībā ar piespiedu darbu?**

6.3.1. *Pienācīga rūpība kā efektīvs instruments pret piespiedu darbu*

Regulas vajadzībām pienācīga rūpība attiecībā uz piespiedu darbu ir centieni, ko uzņēmēji īsteno, lai izpildītu obligātās prasības vai brīvprātīgas vadlīnijas, ieteikumus vai praksi nolūkā identificēt, novērst, mazināt vai izbeigt piespiedu darba izmantošanu saistībā ar produktiem, kas paredzēti ES tirgum vai eksportam ([141]).

Pienācīga rūpība ir iedarbīgs veids, kā identificēt un novērst piespiedu darba riskus. Šajā kontekstā uzņēmuma pienācīga rūpība, lai gan regulā tā nav noteikta, varētu palīdzēt uzņēmumam ievērot regulu. Ja vien no cita ES tiesību akta neizriet īpašs juridisks pienākums veikt pienācīgas rūpības pasākumus, uzņēmumi var brīvi izlemt, kā vislabāk risināt piespiedu darba riskus. Tie var nolemt veikt pienācīgas rūpības pasākumus, kā paskaidrots šajā iedaļā, vai izmantot alternatīvas pieejas, kas minētas 4.7. iedaļā.

Piespiedu darba riski bieži ir saistīti ar citu cilvēktiesību pārkāpumu riskiem. Lai īpaši pienācīgas rūpības apsvērumi piespiedu darba kontekstā būtu iedarbīgi, tie jāsaprot plašāko prasību kontekstā attiecībā uz pienācīgu rūpību cilvēktiesību jomā, kas noteiktas ES tiesību aktos un starptautiskajos standartos.

6.3.2. *Pienācīgas rūpības raksturojums*

Pienācīga rūpība ir vērsta uz novēršanu (neatņemama lēmumu pieņemšanas un riska pārvaldības daļa), ietver pastāvīgu saziņu, ir samērīga ar risku, vajadzības gadījumā ietver prioritāšu noteikšanu (t. i., tā ir balstīta uz risku), tai jābūt piemērotai uzņēmuma apstākļiem, tā ir dinamiska un balstīta uz konstruktīvu sadarbību ar ieinteresētajām personām ([142]).

([136]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2017/821 (2017. gada 17. maijs), ar ko paredz piegādes ķēdes pienācīgas pārbaudes pienākumus Savienības importētājiem, kuri importē konfliktu skartu un augsta riska teritoriju izcelsmes alvu, tantalu un volframu, to rūdas un zeltu (OV L 130, 19.5.2017., 1. lpp.).

([137]) Komisijas Ieteikums (ES) 2018/1149 (2018. gada 10. augusts) par nesaistošām vadlīnijām konfliktu skartu un augsta riska teritoriju un citu piegādes ķēdes risku identificēšanai saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2017/821 (OV L 208, 17.8.2018., 94. lpp.).

([138]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/1542 (2023. gada 12. jūlijs) par baterijām un bateriju atkritumiem, ar ko groza Direktīvu 2008/98/EK un Regulu (ES) 2019/1020 un atceļ Direktīvu 2006/66/EK (OV L 191, 28.7.2023., 1. lpp.).

([139]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/1115 (2023. gada 31. maijs), ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmpreces un izstrādājumus, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 995/2010 (OV L 160, 1.6.2023., 1. lpp.).

([140]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011. gada 5. aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI (OV L 101, 15.4.2011., 1. lpp.).

([141]) PDR 2. panta 3. punkts.

([142]) Komentāri par ESAO vadlīniju daudznacionāliem uzņēmumiem II nodaļas 19. punktu un ESAO Pienācīgas rūpības vadlīniju galvenās iezīmes.

Pienācīgas rūpības pasākumus var ietekmēt tādi faktori kā uzņēmuma lielums, tā darbību konteksts, tā vieta piegādes ķēdēs, tā produktu vai pakalpojumu raksturs, tā saistība ar riskiem un nelabvēlīgās ietekmes raksturs un smagums ([143]). Piemēram, lieliem uzņēmumiem var būt vajadzīgas formalizētākas un plašākas sistēmas piespiedu darba risku pārvaldībai nekā mazākiem uzņēmumiem ar ierobežotu produktu klāstu, piegādes ķēdēm un ieinteresētajām personām.

Ja uzņēmēji nolemj veikt pienācīgas rūpības pasākumus, lai panāktu atbilstību regulai, šīs vadlīnijas ir izstrādātas, lai tiem palīdzētu.

Lai gan tālāk izklāstītie norādījumi par pienācīgu rūpību ir tikai brīvprātīgi, tajos ir arī atzītas problēmas, ar kurām saskaras MVU, veicot pienācīgas rūpības pasākumus attiecībā uz piespiedu darbu, un attiecīgā gadījumā ieteikti konkrēti pasākumi, kas ir samērīgi ar to lielumu un resursiem. MVU var izmantot arī resursus, kas pieejami vienotajā portālā informācijai par piespiedu darbu, kā arī citus atbalsta pasākumus, ko Eiropas Komisija nodrošinās saskaņā ar regulas 10. pantu.

Uzņēmumi tiek aicināti iepazīties ar 2.2. iedaļā uzskaitītajām starptautiskajām pienācīgas rūpības vadlīnijām, lai iegūtu sīkāku informāciju par pienācīgas rūpības pasākumu veikšanu, un attiecīgā gadījumā ar pienācīgas rūpības vadlīnijām, ko Komisija publicējusi saskaņā ar citiem ES tiesību aktiem. Uzņēmumiem, uz kuriem attiecas *CSDDD*, būtu jāiepazīstas ar turpmākajām Komisijas vadlīnijām, kas jāizdod līdz 2027. gada 26. jūlijam.

6.3.3. *Ieinteresēto personu iesaiste*

Konstruktīva ieinteresēto personu iesaiste ir svarīga visā pienācīgas rūpības procesā. Uzņēmumiem būtu jāīsteno atbilstīgi, samērīgi un saprātīgi centieni konstruktīvi, savlaicīgi un iekļaujošā veidā sadarboties ar potenciāli skartajām grupām un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām, lai identificētu, novērtētu un novērstu piespiedu darba riskus ([144]).

Uzņēmumiem būtu jāidentificē ieinteresētās personas, kuras varētu ietekmēt to darbības saistībā ar piespiedu darbu, tai skaitā ieinteresētās personas, kuru tiesības tiek vai var tikt ietekmētas. Piespiedu darba situācijā galvenās skartās ieinteresētās personas ir darba ņēmēji un attiecīgā gadījumā viņu ģimenes locekļi. Darba ņēmēju intervijas būtu jāveic uzticamām trešām personām, lai nodrošinātu respondentu konfidencialitāti, precizitāti un drošību. Ja tas nav iespējams (piemēram, valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba gadījumā), uzņēmumiem būtu jāizmanto alternatīvas informācijas vākšanas metodes, piemēram, informācijas iegūšana no uzticamiem un neatkarīgiem ekspertu resursiem, darba ņēmēju organizācijām (piemēram, arodbiedrībām), pilsoniskās sabiedrības organizācijām, cilvēktiesību aizstāvjiem un informācijas avotiem, kas iekļauti ES piespiedu darba risku datubāzē.

Citas ieinteresētās personas var būt vietējās, reģionālās vai valsts kopienas un valdības, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un darba ņēmēju pārstāvji, valsts cilvēktiesību iestādes, darījumu partneri, nozares iniciatīvas, ieguldītāji, akcionāri un patērētāji.

Uzņēmumiem būtu arī jāveic pasākumi, lai identificētu un novērstu šķēršļus neaizsargātu vai marginalizētu ieinteresēto personu efektīvai līdzdalībai, un jānodrošina, ka ieinteresētās personas netiek pakļautas pretpasākumiem vai atriebībai, cita starpā saglabājot konfidencialitāti vai anonimitāti.

No MVU netiek sagaidīts, ka tie rīkos plašas apspriešanās vai iesaistes aktivitātes, taču tie var vairākos veidos sadarboties ar attiecīgajām ieinteresētajām personām (piemēram, tiešās sarunās ar galvenajiem piegādātājiem, klientiem vai darbiniekiem) attiecīgās situācijās (piemēram, ja ES piespiedu darba risku datubāzē ir konstatēts, ka konkrēta nozare vai ģeogrāfiskais apgabals ir pakļauts iespējamam piespiedu darba riskam).

6.4. **Pienācīgas rūpības process**

ESAO sešu soļu pienācīgas rūpības satvars ([145]) uzņēmumiem piedāvā globāli atzītu, strukturētu pieeju cilvēktiesību risku identificēšanai un novēršanai savās darbībās un piegādes ķēdēs, vienlaikus ļaujot tiem pielāgot savu pieeju attiecīgajām nozarēm, piegādes ķēdēm un reģionālajam kontekstam. Šis satvars uzņēmumiem nodrošina pamatu piespiedu darba risku novērtēšanai kā daļai no to vispārējiem pienācīgas rūpības centieniem un ir arī citu attiecīgo ES tiesību aktu (piemēram, *CSDDD*) pamatā.

([143]) "Nelabvēlīga ietekme" ir termins, ko starptautiskajās vadlīnijās izmanto SDO un ESAO, kā arī ES *CSDDD*. Regulas gadījumā tas attiecas uz faktisku piespiedu darba gadījumu ietekmi.

([144]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 50. lpp., 10. jautājums.

([145]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas.

Tālāk izklāstītie soļi un prasības balstās uz ESAO izstrādāto satvaru, lai sniegtu ieteikumus, kas ir specifiski pienācīgai rūpībai attiecībā uz piespiedu darbu. Tālāk aprakstītās praktiskās darbības nav paredzētas kā izsmeļošs pienācīgas rūpības kontrolsaraksts, jo ne katra praktiskā darbība būs piemērota katrai situācijai. Uzņēmumi joprojām var brīvi noteikt savus konkrētos pienācīgas rūpības pasākumus un procesus attiecībā uz piespiedu darbu tādā veidā, kas ir samērīgs ar to konkrētajiem riskiem, apstākļiem un kontekstu un ir tiem piemērots.

2. attēls

Pienācīgas rūpības process un atbalsta pasākumi ([146])

6.4.1. *1. solis. Pienācīgas rūpības attiecībā uz piespiedu darbu integrēšana uzņēmuma politikā un riska pārvaldības sistēmās* ([147])

6.4.1.1. Izstrādāt, izplatīt un pārskatīt uzņēmuma piespiedu darba politiku

Uzņēmumiem, kas vēlas brīvprātīgi veikt pienācīgas rūpības pasākumus attiecībā uz piespiedu darbu ([148]), pienācīga rūpība attiecībā uz piespiedu darbu būtu jāintegrē visās to attiecīgajās politikās un riska pārvaldības sistēmās. Tiem nav jāizstrādā atsevišķa, patstāvīga pienācīgas rūpības sistēma vai politika attiecībā uz piespiedu darbu, bet tie var pielāgot esošos pienācīgas rūpības procesus un politiku, lai identificētu un novērstu piespiedu darba riskus. Tie var arī pieņemt vai izmantot par pamatu paraugpolitiku, ko izstrādājušas nozares apvienības, pilsoniskās sabiedrības organizācijas vai daudzu ieinteresēto personu iniciatīvas, ar nosacījumu, ka tās ir piemērotas uzņēmuma lielumam, darbībām un kontekstam. Ja uzņēmuma riska novērtējumā ir konstatēti būtiski (t. i., smagi un iespējami) piespiedu darba riski, uzņēmumam būtu jāizstrādā konkrētas politikas šo risku novēršanai, atspoguļojot vietējo kontekstu, nozarei raksturīgos riska faktorus un tā darbības specifiku. Uzņēmuma piespiedu darba politika būtu jāizstrādā, apspriežoties ar tā attiecīgajām ieinteresētajām personām, un tajā būtu jāiekļauj šādi elementi:

— apņemšanās ievērot SDO pamatprincipus un pamattiesības darbā, starptautiski atzītus standartus attiecībā uz piespiedu darbu un valsts darba tiesību aktus un politiku valstīs, kurās uzņēmums darbojas;

— uzņēmuma pieejas pienācīgai rūpībai un tās īstenošanas procesa apraksts (t. i., risku identificēšana, novēršana un mazināšana, sadarbība ar ieinteresētajām personām un nepieciešamības gadījumā remediācijas nodrošināšana vai sadarbība remediācijā);

— prasība tā darbiniekiem, meitasuzņēmumiem un darījumu partneriem ievērot starptautiski atzītus standartus, kā arī mehānismi šo prasību uzraudzībai un izpildes panākšanai.

([146]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 21. lpp.
([147]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 22.–24. un 56.–60. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 17.–19. lpp.
([148]) Vārda "būtu" lietojums šajā vadlīniju iedaļā attiecas uz ieteikumiem par iespējamiem pasākumiem, kas jāapsver uzņēmumiem, kuri vēlas brīvprātīgi veikt pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu.

MVU var izmantot ārēju atbalstu un balstīties uz, piemēram, darba devēju organizāciju, nozares asociāciju, nozares programmu, daudzpusēju iniciatīvu vai citu ekspertu sniegto atbalstu, lai izprastu, kā risināt piespiedu darba jautājumus tādā veidā, kas atbilst to konkrētajai situācijai un resursiem. Turklāt MVU var izmantot ES piespiedu darba risku datubāzi, lai labāk saprastu, vai nozare, kurā tie darbojas, un ģeogrāfiskie apgabali, no kuriem tie veic sagādi, var radīt piespiedu darba risku.

Piespiedu darba politikai vajadzētu būt publiski pieejamai (piemēram, publicējot to uzņēmuma tīmekļa vietnē, darot to pieejamu to valstu vietējās valodās, kurās uzņēmums darbojas, utt.) un iekšēji paziņotai saprotamā, pieejamā un kultūras kontekstam atbilstošā veidā visiem attiecīgajiem darbiniekiem un citiem darba ņēmējiem (piemēram, publicējot to uzņēmuma iekštīklā un īstenojot iekšējās komunikācijas un apmācības stratēģiju utt.) ([149]).

MVU var izmantot vienkāršus, lētus pasākumus, lai informētu par savu piespiedu darba politiku (piemēram, publicēt politiku savā tīmekļa vietnē vai sociālajos medijos, sniegt īsu praktisku apmācību saviem darbiniekiem vai integrēt šo politiku savos iepirkuma procesos).

Uzņēmumiem būtu regulāri jāpārskata sava pienācīgas rūpības politika attiecībā uz piespiedu darbu un vajadzības gadījumā tā jāatjaunina, it īpaši tad, ja notiek būtiskas izmaiņas, ņemot vērā identificētos riskus, pasākumus, kas veikti to novēršanai, un jebkādas uzraudzības vai pārskatīšanas rezultātus.

6.4.1.2. Politikas iestrādāšana pārraudzības un pārvaldības sistēmās

Uzņēmumiem būtu jāuztic atbildība par uzņēmuma pienācīgas rūpības politikas attiecībā uz piespiedu darbu dažādo aspektu īstenošanu attiecīgajās nodaļās (piemēram, riska pārvaldības vai atbilstības nodaļās, produktu izstrādes nodaļās, ražošanas nodaļās, pārdošanas/mārketinga nodaļās, iepirkuma/sagādes nodaļās utt.), īpašu uzmanību pievēršot tiem vadītājiem, kuru darbības un lēmumi, visticamāk, palielinās vai samazinās riskus ([150]). Tam būtu jāietver skaidra pārvaldības kārtība un minētās politikas pārraudzība augstākās vadības vai valdes līmenī. Uzņēmumiem būtu jāpalīdz saviem darba ņēmējiem izprast un īstenot tos pienācīgas rūpības politikas aspektus attiecībā uz piespiedu darbu, kas attiecas uz viņu funkcijām, nodrošinot tiem pietiekamus resursus un apmācību un nodrošinot, ka iekšējie stimuli ir saskaņoti ar uzņēmuma politiku.

Uzņēmumiem būtu jāizstrādā vai jāpielāgo esošās saziņas un uzskaites sistēmas risku identificēšanai, novērtēšanai, mazināšanai un novēršanai, lai tie pēc tam varētu apmainīties ar informāciju par piespiedu darba politiku starp augstāko vadību un nodaļām, kas atbild par tās īstenošanu. Tiem būtu arī jānodrošina, ka komandām un uzņēmējdarbības vienībām ir vienāda informācija par piespiedu darba politiku un vienāda izpratne par to, un ka tie nodrošina darba ņēmējiem apmācību par piespiedu darba politiku.

MVU var uzticēt atbildību par piespiedu darba politikas īstenošanu un informācijas apmaiņu par to esošajām komandām. Ja iespējams, šie uzdevumi būtu jāuztic uzņēmuma vadītājiem un darba ņēmējiem, kuriem ir iepriekšēja pieredze, speciālās zināšanas vai interese par pienācīgas rūpības jautājumiem.

6.4.1.3. Politikas un prasību iekļaušana sadarbībā ar piegādātājiem un citiem uzņēmējdarbības partneriem

Uzņēmumiem būtu jāpaziņo piegādātājiem un citiem attiecīgajiem darījumu partneriem savas piespiedu darba politikas un prasību galvenie aspekti. Attiecīgā gadījumā politikas būtu jādara pieejamas vietējās valodās.

Līgumos vai citās rakstiskās vienošanās (piemēram, piegādātāju rīcības kodeksos) ar piegādātājiem un citiem darījumu partneriem uzņēmumiem būtu jāiekļauj savi nosacījumi un prasības attiecībā uz piespiedu darba jautājumiem, piemēram: starptautiski atzītu standartu ievērošana; pārredzamība, uzraudzība un ziņošana; noteikumi par pienācīgas rūpības prasību piemērošanu tālāk savās darījuma attiecībās un darījuma attiecību izbeigšanas pamati (līguma apturēšana vai izbeigšana), ja prasības netiek izpildītas ([151]). Līgumiskie pasākumi būtu jāpiemēro tādā veidā, kas konkrētajā kontekstā ir efektīvs praksē.

([149]) SDO un *IOE* rokasgrāmata, 19. lpp.
([150]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 57.–59. lpp., 1. jautājums.
([151]) 6.4.6. iedaļa. Darījuma attiecību izbeigšana būtu jāuzskata par galējo līdzekli.

Ja iespējams, uzņēmumiem būtu jāiekļauj pienācīgas rūpības kritēriji attiecībā uz piespiedu darbu savā novērtējumā pirms jaunu darījuma attiecību sākšanas. Ja piegādātāji vai darījumu partneri apkalpo vairākus klientus un nozares, tas var nozīmēt arī to, ka jāņem vērā to citu klientu vai attiecību esošās vai potenciāli pretrunīgās prasības. Lai mazinātu prasību atšķirības, uzņēmumi var apsvērt iespēju pieskaņot savu darbību starptautiskiem un nozares mēroga pienācīgas rūpības standartiem attiecībā uz piespiedu darbu, sadarboties ar citiem nozares dalībniekiem kopīgas piespiedu darba politikas un ziņošanas satvaru izstrādē un sadarboties ar darījumu partneriem jautājumā par to, kā samazināt un racionalizēt pretrunīgas prasības.

Ja iespējams, uzņēmumiem būtu jāapsver iespēja izmantot sadarbīgas pieejas pienācīgai rūpībai, izmantojot ilgtspējas iniciatīvas nozares, starpnozaru vai daudzu ieinteresēto personu līmenī (piemēram, lai apkopotu zināšanas, palielinātu ietekmes iespējas un padarītu pienācīgas rūpības pasākumus efektīvākus), taču tie vienmēr saglabā atbildību par to, lai nodrošinātu, ka to pienācīga rūpība tiek īstenota efektīvi ([152]) un saskaņā ar ES konkurences tiesību aktiem. Lai gan sadarbīgas pieejas var atbalstīt pienācīgu rūpību, uzņēmumiem būtu jānovērtē, vai šīs pieejas ir atbilstošas mērķim to konkrētajā kontekstā, un vajadzības gadījumā jāturpina veikt papildu pasākumus.

Sadarbība starp nozares dalībniekiem bieži sniedz priekšrocības izmaksu dalīšanas un ietaupījumu veidā, un tas var būt īpaši noderīgi uzņēmumiem ar ierobežotiem resursiem. Piemēram, MVU var izmantot veidnes un piegādātāju līgumu paraugus, ko izstrādājuši darījumu partneri vai darba devēju organizācijas, vai sadarboties ar citiem uzņēmumiem, kas darbojas tajā pašā nozarē un var saskarties ar līdzīgām problēmām.

Uzņēmumiem būtu arī jānodrošina pienācīgi resursi un apmācība, lai piegādātāji un citi darījumu partneri varētu izprast piemērojamās piespiedu darba politikas prasības un īstenot efektīvas pienācīgas rūpības sistēmas. Šie resursi būtu jāpielāgo šo piegādātāju un darījumu partneru riska līmenim un darbības kontekstam. Uzņēmumiem būtu arī jānovērtē to pašu darbību, darījumdarbības modeļa vai komercprakses aspekti, kas var netīši veicināt piespiedu darba riskus vai radīt šķēršļus piegādātāja spējai veikt pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu ([153]).

Uzņēmumiem būtu jāapsver iespēja veikt pirkumus tikai no tādiem piegādātājiem, kuri atbilst to prasībām attiecībā uz atbildīgu uzņēmējdarbību. Tas var būt īpaši būtiski gadījumos, kad ES piespiedu darba risku datubāzē ir konstatēts, ka konkrēta nozare vai ģeogrāfiskais apgabals ir pakļauts iespējamam piespiedu darba riskam. Šajā nolūkā MVU var apsvērt vienkāršas, rentablas piegādātāju pārbaudes metodes (piemēram, kontrolsarakstus vai informācijas pieprasījumus par iepriekšējiem darbības rezultātiem), lai samazinātu resursu apjomu, kas vajadzīgs risku vai faktiskās ietekmes identificēšanai, uzraudzībai, mazināšanai vai novēršanai pēc līguma noslēgšanas ar piegādātāju.

6.4.2. *2. solis. Piespiedu darba risku identificēšana un novērtēšana uzņēmuma darbībās, piegādes ķēdēs un darījuma attiecībās* ([154])

6.4.2.1. Uzņēmuma piespiedu darba risku tvēruma noteikšana

Uzņēmumiem būtu plaši jānosaka savu darbību un vajadzības gadījumā savu darījuma attiecību tvērums, lai identificētu vispārējās jomas, kurās piespiedu darba riski ir visiespējamākie un visnozīmīgākie. Tiem būtu jāņem vērā riska faktori, kas raksturīgi ģeogrāfiskajam apgabalam, nozarei, produktam vai uzņēmumam, pamatojoties uz attiecīgiem informācijas avotiem ([155]). Tiek sagaidīts, ka uzņēmumi noteiks vispārējās riska jomas tādā veidā, kas ir samērīgs ar to lielumu un resursiem un balstīts uz informāciju, kas tiem ir pamatoti pieejama. Piemēram, ES piespiedu darba risku datubāzē ir iekļauta indikatīva un neizsmeļoša informācija par plaši izplatītiem un smagiem piespiedu darba riskiem, kas saistīti ar konkrētiem ģeogrāfiskajiem apgabaliem un produktiem, pamatojoties uz publiski pieejamiem datiem ([156]). MVU un citi uzņēmumi ar ierobežotiem resursiem var izmantot datubāzi, lai veiktu tvēruma noteikšanu. Ja uzņēmums uzzina par piespiedu darba riskiem ārpus tā veiktas tvēruma noteikšanas, arī šiem riskiem vajadzētu būt daļai no identificēšanas procesa.

([152]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 51.–54. lpp., 12. un 13. jautājums.
([153]) Šo vadlīniju 6.4.3.2. iedaļa par iespējamām darbībām uzņēmuma darījumdarbības prakses pielāgošanai vai grozīšanai.
([154]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 25.–28. un 61.–73. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 20.–59. lpp.
([155]) Papildu informāciju par riska faktoriem sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 62. lpp., 20. jautājums, un SDO un *IOE* rokasgrāmatā, 22.–25. lpp. Komisija līdz 2027. gada 26. jūlijam saskaņā ar *CSDDD* izdos vadlīnijas par riska faktoriem.
([156]) Papildu informācijas avotus, kas jāņem vērā, novērtējot piespiedu darba riskus ģeogrāfiskā un nozaru līmenī, sk. SDO un *IOE* rokasgrāmatā, 24.–25. lpp.

Tvēruma noteikšana būtu regulāri jāpārskata un jāatjaunina būtisku izmaiņu gadījumā (piemēram, uzņēmuma vai tā sagādes paplašināšanās, būtiska jaunu produktu izstrāde, korporatīvā pārstrukturēšana, ticama informācija par iespējamiem jauniem piespiedu darba riskiem utt.).

6.4.2.2. Visnozīmīgāko piespiedu darba risku padziļināta novērtējuma veikšana

Pamatojoties uz tvēruma noteikšanas rezultātiem, uzņēmumiem būtu jāveic padziļināts novērtējums par darbībām, piegādātājiem un citām darījuma attiecībām tajās jomās un attiecībā uz tiem produktiem, saistībā ar kuriem konstatēti visnozīmīgākie piespiedu darba riski. Novērtējumam būtu jāļauj uzņēmumiem identificēt savas augsta riska darbības un darījuma attiecības. Uzņēmumiem būtu jāveic novērtējumi šādās situācijās: ja augsta riska attiecības vēl nav novērtētas – pirms jaunu pirmā līmeņa augsta riska darījuma attiecību izveides vai tad, ja augsta riska darījuma attiecībās ir mainījies riska konteksts. Ja jau pastāv ticami novērtējumi par riskiem, kas izriet no konkrētām darījuma attiecībām, uzņēmumiem tiek ieteikts pārskatīt to konstatējumus un koncentrēt savus centienus uz risku novēršanu.

Šo riska novērtējumu detalizācijas pakāpei un dziļumam vajadzētu būt samērīgam ar uzņēmumu lielumu, resursiem un iesaistes līmeni riskos, kā arī ar riska smagumu un iespējamību. Novērtēšanas veidu piemēri ietver dokumentu pārskatīšanu, piegādātāju pašnovērtējumus, inspekcijas un revīzijas uz vietas, darba ņēmēju intervijas un ieinteresēto personu iesaistīšanu. Kā pamatu padziļinātajiem riska novērtējumiem piespiedu darba risku identificēšanai savās darbībās un piegādes ķēdēs uzņēmumiem būtu jāizmanto SDO norādījumi par piespiedu darba rādītājiem ([157]) un ESAO norādījumi par padziļināta novērtējuma avotiem ([158]). Uzņēmumi var izmantot arī informācijas avotus, kas identificēti ES piespiedu darba risku datubāzē attiecībā uz konkrētiem ģeogrāfiskajiem apgabaliem un produktiem.

Situācijās, kas var būt saistītas ar valsts iestāžu uzspiestu piespiedu darbu, uzņēmumiem būtu jānovērtē plašāks juridiskais, institucionālais un politiskais konteksts ([159]) un jāpārbauda, vai pastāv pierādījumi par valsts politiku vai valsts sankcionētu praksi, kas tieši vai netieši nosaka vai leģitimizē piespiedu vai nebrīvprātīgu elementu izmantošanu darbaspēka sadalē vai citu valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu, kā aprakstījusi SDO ([160]). Tā kā tradicionālie novērtējumi un revīzijas uz vietas šādos kontekstos ir būtiski apdraudēti, padziļinātajos novērtējumos jāietver neatkarīga dokumentu izpēte, starptautisko organizāciju ziņojumi, ekspertu veikta riska analīze un uzticami pilsoniskās sabiedrības dati. ES piespiedu darba risku datubāzē ir iekļauta arī konkrēta informācija par dažiem valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba riska gadījumiem.

6.4.2.3. Uzņēmuma iesaistes identificētajos piespiedu darba riskos novērtēšana

Uzņēmuma iesaistes līmenis piespiedu darba riskā ir viens no faktoriem, kas jāņem vērā kopējā novērtējumā, nosakot, kā uzņēmumam būtu jāreaģē uz risku (3. solī) un vai tam būtu jānodrošina remediācija (6. solī) ([161]).

Uzņēmums "rada" piespiedu darba risku, ja tā darbības (vai tā būtu rīcība vai bezdarbība) pašas par sevi ir pietiekamas, lai radītu piespiedu darba risku.

Uzņēmums kopīgi rada vai "veicina" piespiedu darba risku, ja tā darbības kopā ar citu uzņēmumu darbībām rada risku vai ja šīs darbības liek citam uzņēmumam to radīt, atvieglo tā radīšanu vai stimulē to radīt.

6.4.2.4. Prioritātes noteikšana visnozīmīgākajiem piespiedu darba riskiem

Ja nav iespējams nekavējoties novērst, mazināt vai izbeigt visus identificētos piespiedu darba riskus, uzņēmumiem saskaņā ar uz risku balstītu pieeju pienācīgai rūpībai vispirms būtu jārisina visnozīmīgākie riski, pamatojoties uz to smagumu un iespējamību ([162]).

([157]) https://www.ilo.org/publications/identification-forced-labour-guidance-practitioners un SDO rokasgrāmata "Hard to see, harder to count".

([158]) Papildu informāciju par iespējamiem piespiedu darba riska faktoru novērtēšanas avotiem sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 65.–96. lpp., it īpaši 23., 25. un 28. jautājumā.

([159]) SDO un *IOE* rokasgrāmata, 56. lpp.

([160]) SDO un *IOE* rokasgrāmata, 54. lpp.

([161]) Uzņēmumiem, uz kuriem attiecas pienākumi saskaņā ar Direktīvu (ES) 2024/1760 par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju, savas iesaistes un atbildības līmenis būtu jānosaka saskaņā ar direktīvā paredzētajiem noteikumiem.

([162]) Piespiedu darbs pēc būtības ir ļoti nopietns cilvēktiesību pārkāpums. Tāpēc prioritāšu noteikšana nebūtu jāsaprot kā kaitējuma relativizēšana, bet gan kā instruments preventīvo un mazināšanas centienu koncentrēšanai tur, kur piespiedu darba riski ir visiespējamākie un visizplatītākie.

Uzņēmumiem būtu jāapzina riski, kurus var nekavējoties pilnībā vai daļēji novērst. Tūlītējām darbībām būtu jāietver pievēršanās darbībām, ar kurām uzņēmums rada vai veicina piespiedu darba riskus, piemēram, ātri veicot iekšējus pasākumus (piemēram, atjauninot līguma noteikumus ar piegādātājiem un uzņēmuma plašāku iepirkuma praksi vai grozot revīzijas protokolus, lai koncentrētos uz riska jomām, kas iepriekš netika ņemtas vērā). Ja riski ir saistīti ar darījuma attiecībām, uzņēmumiem būtu jānovērtē, vai to partneriem ir atbilstoša politika un procesi piespiedu darba risku identificēšanai, novērtēšanai un risināšanai.

Uzņēmumiem būtu jāapsver iespēja prioritāti piešķirt valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba riskiem, ņemot vērā to smagumu un augsto iespējamību konkrētās nozarēs, piegādes ķēdēs un vietās.

Kad visnozīmīgākie riski ir identificēti un risināti, uzņēmumam būtu jāpāriet pie citiem riskiem.

6.4.3. *3. solis. Piespiedu darba risku novēršana, mazināšana un izbeigšana* ([163])

6.4.3.1. Atbilstošu pasākumu pieņemšana piespiedu darba risku novēršanai, mazināšanai vai izbeigšanai

Pamatojoties uz novērtējumu par uzņēmuma iesaisti piespiedu darba riskos, uzņēmumiem būtu jāpieņem atbilstoši pasākumi identificēto risku pārvaldībai un risināšanai.

Uzņēmumiem vispirms būtu jākoncentrējas uz novēršanu kā pienācīgas rūpības galveno mērķi ([164]). Ja tiek identificēti piespiedu darba riski, uzņēmumiem būtu jāveic pasākumi to novēršanai (t. i., risku iespējamības vai smaguma samazināšanai) vai, ja novēršana nav iespējama, pienācīgai risku mazināšanai (t. i., to iespējamības vai smaguma samazināšanai).

Ja uzņēmumi konstatē, ka kāda produkta ražošanas procesā vai piegādes ķēdē ir faktiska piespiedu darba izmantošana, saskaņā ar regulu tie nedrīkst šo produktu laist vai darīt pieejamu ES tirgū, kā arī nedrīkst to eksportēt ([165]).

Uzņēmumu pieņemtajiem pasākumiem jābūt i) piemērotiem, lai sasniegtu novēršanas vai attiecīgā gadījumā risku izbeigšanas mērķi, ii) samērīgiem ar risku smagumu un iespējamību un uzņēmuma iesaisti šajos riskos un iii) atbilstošiem kontekstam (piemēram, uzņēmuma lielumam, nozarei un tā piegādes ķēžu sarežģītībai, kā arī tā ietekmes iespējām attiecīgajās darījuma attiecībās).

Tālāk aprakstīti iespējamie pasākumi piespiedu darba risku novēršanai, mazināšanai vai izbeigšanai.

— ***Novēršanas vai korektīvo pasākumu plānu izstrāde un īstenošana***

Ja tas nepieciešams vajadzīgo pasākumu rakstura vai sarežģītības dēļ, uzņēmumiem būtu jāizstrādā un jāīsteno novēršanas vai korektīvo pasākumu plāni, kuros izklāstīti pasākumi piespiedu darba risku novēršanai, izbeigšanai vai mazināšanai. Plānos būtu skaidri jānorāda attiecīgie piespiedu darba rādītāji, jāapraksta identificētās problēmas un to pamatcēloņi, jāprecizē novēršanas vai korektīvie pasākumi, kas vajadzīgi risku risināšanai, jāuztic pienākumi attiecīgajam uzņēmuma personālam vai nodaļām, jānosaka skaidrs īstenošanas grafiks un attiecīgā gadījumā jānosaka kvalitatīvi un kvantitatīvi rādītāji uzlabojumu mērīšanai ([166]).

Uzņēmumi, it īpaši MVU, šajā jomā var izmantot nozares un daudzu ieinteresēto personu iniciatīvu atbalstu, kā arī uzņēmējdarbības organizāciju vai lielāku darījumu partneru atbalstu, lai izstrādātu vienkāršus rīcības plānus, kas vērsti uz būtiskiem piespiedu darba riskiem.

— ***Darījumdarbības prakses pielāgošana vai maiņa***

Uzņēmumiem būtu jācenšas novērst, izbeigt vai mazināt piespiedu darba riskus, pielāgojot vai mainot konkrētus uzņēmuma darbības aspektus. Tas var ietvert, piemēram, uzņēmuma darījumdarbības plānu, stratēģiju un prakses pielāgošanu (tai skaitā iepirkuma praksi, izstrādi un izplatīšanu), darbības procesus (tai skaitā ražošanas procesus, pasūtījumu termiņus), iekšējās pārvaldības sistēmas, objektus un infrastruktūru.

([163]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 29.–31. un 74.–81. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 60.–83. lpp.
([164]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 16. lpp.
([165]) 3.1. iedaļa.
([166]) Sīkāku informāciju par korektīvo pasākumu plānu saturu sk. SDO un *IOE* rokasgrāmatā, 61.–63. lpp., 7. rīks.

— ***Ietekmes iespēju palielināšana un izmantošana, lai panāktu pārmaiņas citos uzņēmumos***

Uzņēmumiem ir atšķirīgas ietekmes iespējas attiecībā pret citiem uzņēmumiem; tas nosaka to spēju ietekmēt darba apstākļu uzlabojumus, veicinot pārmaiņas plašākā vidē vai tāda darījumu partnera prettiesiskajā praksē, kas rada kaitējumu ([167]). Uzņēmuma ietekmes iespēju apmērs ir atkarīgs no tādiem faktoriem kā uzņēmuma līgumiskā vai operatīvā ietekme uz piegādātājiem, no attiecīgā piegādātāja veiktā iepirkuma apjoms vai vērtība, uzņēmuma stāvoklis tirgū un tā loma piegādes ķēdē.

Ciktāl tas ir iespējams un samērīgi ar to līdzekļiem, uzņēmumiem būtu jāizmanto savas ietekmes iespējas, lai mudinātu darījumu partnerus novērst, mazināt vai izbeigt riskus. Tas var ietvert, piemēram, pienācīgas rūpības prasību iekļaušanu līgumos, darījumdarbības stimulu sasaisti ar pienācīgas rūpības sniegumu un dialogu ar darījumu partneriem vai iestādēm valstī, kurā var rasties piespiedu darba riski. Līguma klauzulas un garantijas var atbalstīt pienācīgu rūpību, taču tās būtu jāpapildina ar atbilstošiem turpmākiem pasākumiem un verifikācijas pasākumiem, un tās pašas par sevi nebūtu jāuzskata par pietiekamām.

Uzņēmuma ierobežotās ietekmes iespējas nemazina tā atbildību novērst vai risināt piespiedu darba riskus. Ja ietekmes iespējas ir ierobežotas, uzņēmumiem būtu aktīvi jāmeklē veidi, kā tās palielināt, izmantojot sadarbīgas pieejas (piemēram, kolektīvas nozares programmas korektīviem pasākumiem vai remediācijai), spēju veidošanu un atbalstu vai sadarbību ar piegādes ķēdes partneri, kuram ir ietekmes iespējas attiecībā uz partneri tajā piegādes ķēdes līmenī, kurā tika identificēts piespiedu darbs.

MVU un citi uzņēmumi, kuriem var būt ierobežotas ietekmes iespējas, var mēģināt ietekmēt darījumu partnerus, izmantojot šādas sadarbīgas pieejas, kā arī līgumiskas vienošanās un iepriekš pārbaudot piegādātāju atbildību. Uzņēmumiem, kas stājas līgumattiecībās ar MVU, būtu jānodrošina, ka līguma noteikumi ir saprātīgi, un jāapsver, vai MVU ir vajadzīgi īpaši atbalsta pasākumi.

Attiecībā uz riskiem, kas saistīti ar darījumu partneriem, ar kuriem uzņēmumam nav līgumattiecību, uzņēmumi, ja iespējams, var lūgt saviem līgumiskajiem darījumu partneriem novirzīt sagādi vai citas darbības uz partneriem, kuri ir iepriekš kvalificēti vai kuriem ir uzticami pienācīgas rūpības procesi attiecībā uz saviem piegādātājiem, vai lūgt saviem piegādātājiem to darīt. Tie var arī tieši sadarboties ar nelīgumiskiem augsta riska darījumu partneriem tādā pašā veidā kā ar saviem līgumiskajiem partneriem, cita starpā izmantojot sadarbīgas pieejas, kas samazina dublējošus un/vai pārmērīgus datu pieprasījumus.

Ja piespiedu darba riski izriet no sistēmiskām problēmām, kas ir ārpus uzņēmuma kontroles (piemēram, augsts nabadzības līmenis, minoritāšu grupu sistēmiska diskriminācija), uzņēmumam būtu jācenšas risināt šīs problēmas, iesaistoties dialogā ar valdībām, identificējot esošās iniciatīvas vai sadarbojoties nozarē ([168]). Tomēr var gadīties, ka situācijās, kas saistītas ar valsts iestāžu uzspiestu piespiedu darbu, valdības var nevēlēties sadarboties ar uzņēmumiem vai risināt uzņēmumu izvirzītās sistēmiskās problēmas ([169]).

MVU, kas darbojas augsta riska reģionos, var pievienoties kolektīvām iniciatīvām vai sadarboties ar NVO vai nozares grupām, kas iesaistās dialogā ar attiecīgajām valdībām.

— ***Darījuma attiecību atbalstīšana***

Uzņēmumiem būtu jāveic samērīgi, uz risku balstīti centieni, lai atbalstītu piegādātājus un citus darījumu partnerus risku identificēšanā, novēršanā un mazināšanā. Atbalsta pasākumi var ietvert, piemēram, sadarbību ar tiem novēršanas vai korektīvo pasākumu plānu izstrādē un īstenošanā, tehnisku norādījumu vai apmācības sniegšanu tiem, to dalības un iesaistes veicināšanu attiecīgajās iniciatīvās šajā jomā un ar darījumu partneriem, vai piekļuves veicināšanu vietējiem pakalpojumu sniedzējiem, spēju veidošanai, apmācībai, pārvaldības sistēmu modernizācijai un attiecīgā gadījumā finansiālajam atbalstam un sagādes saistībām. Lielāka uzņēmuma un tā MVU darījumu partneru kontekstā atbalstam vajadzētu būt mērķorientētam un samērīgam ar MVU resursiem, zināšanām un ierobežojumiem.

([167]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 78. lpp., 36. jautājums.
([168]) Plašāku informāciju par to, kā risināt sistēmiskas problēmas, sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 76. lpp., 6. izcēlums.
([169]) SDO un *IOE* rokasgrāmata, 54. lpp.

— ***Darījuma attiecību izbeigšana***

Ja uzņēmumi savās piegādes ķēdēs identificē piespiedu darba risku, ko nav iespējams risināt, tiem kā galējais līdzeklis būtu jāapsver darījuma attiecību izbeigšana ar piegādātāju vai darījumu partneri. Uzņēmumiem būtu jāapsver darījuma attiecību izbeigšana īpaši tad, ja identificētie piespiedu darba riski nav novēršami, nav pamatotu izredžu uz pārmaiņām, iepriekšējie mēģinājumi novērst vai mazināt riskus ir bijuši neveiksmīgi vai darījumu partneris, kas rada risku, neveic vai nevar veikt tūlītējus pasākumus risku novēršanai vai mazināšanai. Ja iespējams, būtu jāizmanto ietekmes iespējas.

Ja visi centieni mainīt situāciju (arī izmantojot vai palielinot ietekmes iespējas) ir bijuši neveiksmīgi un piespiedu darba risks saglabājas, uzņēmumam ir jāizbeidz darījuma attiecības.

Šādā gadījumā uzņēmumam būtu jānodrošina atbildīga darījuma attiecību izbeigšana, pamatojoties uz atbilstību valsts tiesību aktiem, starptautiskajiem darba standartiem un darba koplīgumiem. Tam jau iepriekš būtu skaidri jāizklāsta iespējamie eskalācijas pasākumi darījuma attiecību izbeigšanai ar darījumu partneri un jāsniedz detalizēta informācija, kas pamato lēmumu izbeigt darījuma attiecības, vadībai un arodbiedrībai, ja tāda pastāv. Uzņēmumam būtu jāveic pasākumi, lai novērstu, mazinātu vai izbeigtu jebkādu nelabvēlīgu ietekmi, kas izriet no darījuma attiecību izbeigšanas, jāpaziņo attiecīgajam darījumu partnerim saprātīgā termiņā un lēmums pastāvīgi jāpārskata.

Faktu, ka darījuma attiecību ilgumu nosaka līgums vai ka piegādātājs ir būtisks darījumu partneris, uzņēmējs nevar izmantot par pamatojumu, kas tam ļauj izvairīties no piespiedu darba aizlieguma ievērošanas.

Valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba gadījumā, kad uzņēmuma ietekmes iespējas attiecībā pret valsts noteiktām prasībām parasti ir neefektīvas un remediācija reti ir iespējama, darījuma attiecību izbeigšana var būt vienīgais īstenojamais pasākums piespiedu darba riska mazināšanai vai izbeigšanai.

6.4.4. *4. solis. Īstenošanas un rezultātu uzraudzība un novērtēšana* ([170])

6.4.4.1. Uzņēmuma pienācīgas rūpības pasākumu īstenošanas un efektivitātes uzraudzība

Uzņēmumiem būtu jāveic pastāvīga uzraudzība, lai novērtētu, kā tiek īstenoti un cik efektīvi ir to pienācīgas rūpības pasākumi attiecībā uz piespiedu darbu, it īpaši to risinājumi saistībā ar piespiedu darba riskiem, un attiecīgā gadījumā — kā tiek īstenotas un cik efektīvas ir jebkādas nozares un daudzu ieinteresēto personu iniciatīvas, kurās tie piedalās.

Uzraudzībai būtu jāaptver ne tikai konkrētā uzņēmuma darbības, bet arī darījumu partneru un piegādātāju uzraudzība un periodiski novērtējumi, pārbaudot, vai riska mazināšanas pasākumi tiek īstenoti un vai tie ir efektīvi risku novēršanā vai arī tie jāpielāgo.

Ja iespējams, uzraudzības pamatā vajadzētu būt jēgpilniem kvalitatīviem un kvantitatīviem rādītājiem, lai novērtētu progresu attiecībā pret mērķrādītājiem, piemēram: plānotajos termiņos īstenoto preventīvo vai korektīvo darbību īpatsvars; to ieinteresēto personu īpatsvars, kuras uzskata, ka riski ir pienācīgi risināti vai ka sūdzību mehānismi ir efektīvi, vai tādu atkārtotu problēmu biežums, kas saistītas ar iepriekš identificētiem riskiem. Uzņēmumiem būtu jānodrošina, ka rādītāji ir izstrādāti tā, lai sniegtu skaidrību par to, vai darbības tiek efektīvi īstenotas praksē un vai tās uzlabo rezultātus.

Konkrētās metodes, ko izmanto īstenošanas uzraudzībai, un uzraudzības biežums būs atkarīgs no uzņēmuma darbības konteksta, lieluma un riska profila. Uzraudzības metodes var ietvert no sūdzību mehānismiem un ieinteresēto personu atsauksmēm iegūtās informācijas novērtēšanu ([171]). Visnopietnākajiem un visiespējamākajiem piespiedu darba riskiem neatkarīgi no tā, vai tie ir uzņēmuma paša darbībās vai saistīti ar tā darījuma attiecībām, būtu jāvelta visintensīvākā un visbiežākā uzraudzība.

([170]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 32. un 82.–84. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 84.–87. lpp.

([171]) Papildu informāciju par to, kā uzņēmumi var uzraudzīt savas pienācīgas rūpības darbības, sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 82.–83. lpp., 42. jautājums.

Ja riski ir saistīti ar valsts iestāžu uzspiestu piespiedu darbu, uzņēmumiem būtu jākoncentrējas uz SDO un neatkarīgu ekspertu uzraudzības datiem. MVU var izmantot kolektīvu uzraudzību, izmantojot nozares vai daudzu ieinteresēto personu iniciatīvas, iekļaut piespiedu darba pārbaudes esošajos uzraudzības procesos un koncentrēties uz tādu ierobežota skaita jēgpilnu progresa rādītāju kopuma uzraudzību, kas ļauj novērtēt iespējamo pienācīgas rūpības pasākumu efektivitāti (piemēram, izvirzīto un atrisināto darba ņēmēju sūdzību skaitu).

6.4.4.2. Uzraudzības rezultātu izmantošana, lai uzlabotu uzņēmuma pienācīgas rūpības procesu attiecībā uz piespiedu darbu

Uzņēmumiem būtu jāizmanto sava uzraudzības procesa un remediācijas mehānismu rezultāti, lai uzlabotu savu pienācīgas rūpības politiku un darbības attiecībā uz piespiedu darbu. Attiecīgā gadījumā pienācīgas rūpības politika, identificētie piespiedu darba riski un pasākumi piespiedu darba risināšanai būtu jāatjaunina saskaņā ar uzraudzības rezultātiem un pienācīgi ņemot vērā attiecīgo informāciju no ieinteresētajām personām.

6.4.5. *5. solis. Informēšana par risku risināšanu* ([172])

6.4.5.1. Būtiskas informācijas par uzņēmuma pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu publiska paziņošana ([173])

Uzņēmumiem attiecīgā informācija par pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu būtu jāpaziņo publiski. Tai būtu jāietver informācija par pienācīgas rūpības integrēšanu to iekšējās politikās un pārvaldības sistēmās, jomām, kurās ir identificēti būtiski piespiedu darba riski, kritērijiem, ko izmanto piespiedu darba risku prioritāšu noteikšanai, darbībām, kas veiktas šo risku novēršanai vai mazināšanai, un šo darbību rezultātiem. Ja iespējams, uzņēmumiem būtu arī jāsniedz informācija par uzlabošanas termiņiem un atsauces kritērijiem, metodēm, ko izmanto īstenošanas un rezultātu uzraudzībai, un par to, kā uzņēmums nodrošina remediāciju vai sadarbojas remediācijā.

Uzņēmumiem būtu jānodrošina, ka publicētā informācija ir piekļūstama, piemērota un pietiekama, lai pierādītu uzņēmuma reakcijas atbilstību konkrētajam piespiedu darba riskam ([174]).

MVU var koncentrēties uz vienkāršām komunikācijas darbībām, piemēram, īsas jaunākās informācijas iekļaušanu gada ziņojumos vai rezultātu kopīgošanu ar darbiniekiem un galvenajām ieinteresētajām personām.

6.4.5.2. Iespējama īpašu paziņošanas veidu izmantošana sensitīvas informācijas paziņošanai

Uzņēmumiem būtu jānovērtē, vai paziņošana attiecas uz sensitīvu informāciju, kam saskaņā ar valsts tiesību aktiem vai līgumiem piemērojami konfidencialitātes noteikumi (piemēram, klientu identitāte, informācija par cenām, attiecības ar piegādātājiem), vai rada potenciālus riskus ieinteresētajām personām vai darbiniekiem. Šādos gadījumos uzņēmumiem būtu jāapsver iespēja izmantot īpašus paziņošanas veidus, piemēram, ierobežot piekļuvi tikai konkrētām personām vai anonimizēt avotus ([175]).

Valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba gadījumā uzņēmumiem vajadzētu būt īpaši modriem, lai publiska informācijas atklāšana vai ziņošana neizraisītu pretpasākumus pret vietējiem darbiniekiem, piegādātājiem vai skartajiem darba ņēmējiem.

([172]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 33. un 85.–87. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 88.–90. lpp.

([173]) Šīs vadlīnijas uzņēmumiem nerada nekādus ziņošanas pienākumus. Uzņēmumiem, uz kuriem attiecas ziņošanas pienākumi saskaņā ar Direktīvu (ES) 2024/1760 par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un Direktīvu (ES) 2022/2464 attiecībā uz korporatīvās ilgtspējas ziņu sniegšanu, informācija par pienācīgu rūpību attiecībā uz piespiedu darbu būtu jāpaziņo saskaņā ar minēto direktīvu prasībām un valsts tiesību aktiem, ar kuriem tās transponētas.

([174]) Sīkāku informāciju par piemērotiem veidiem, kā paziņot pienācīgas rūpības informāciju, sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 85.–86. lpp., 46. jautājums.

([175]) Papildu informāciju par sensitīvas informācijas paziņošanu sk. ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijās, 86.–87. lpp., 47. jautājums.

6.4.6. *6. solis. Remediācijas nodrošināšana vai sadarbošanās remediācijā* ([176])

6.4.6.1. Piespiedu darba ietekmes remediācijas nodrošināšana vai sadarbošanās tās novēršanā

Ja piespiedu darba riski, kas identificēti 2. solī un pēc iespējas labāk risināti 3. solī, materializējas piespiedu darba situācijās, uzņēmumiem ir jāievēro piespiedu darba aizliegums un jābūt gataviem attiecīgā gadījumā iesaistīties remediācijā, kā ieteikts starptautiskajos pienācīgas rūpības standartos.

Tas, cik lielā mērā uzņēmumi ir atbildīgi par remediāciju, būs atkarīgs no to iesaistes piespiedu darba ietekmē. Tāpēc:

— uzņēmumiem, kas rada vai veicina (t. i., kopīgi izraisa) piespiedu darba ietekmi, būtu jānodrošina šīs ietekmes remediācija vai jāsadarbojas tās remediācijā;

— uzņēmumi, kas nav izraisījuši vai veicinājuši piespiedu darba ietekmi, var izmantot savu ietekmi, lai mudinātu darījumu partneri, kas izraisījis ietekmi, to remediēt.

Remediācija nozīmē skarto personu vai kopienu situācijas atjaunošanu līdz stāvoklim, kas ir līdzvērtīgs tai vai pēc iespējas tuvāks situācijai, kādā tās būtu bijušas, ja piespiedu darbs nebūtu noticis ([177]). Tai vajadzētu būt samērīgai ar uzņēmuma iesaisti ietekmē, kā arī ar ietekmes mērogu. Turklāt remediācija ietver piespiedu darba pamatcēloņu risināšanu un turpmāku pārkāpumu novēršanu.

Atkarībā no apstākļiem (it īpaši piespiedu darba ietekmes veida un apmēra) remediācijai būtu jāietver viena vai vairākas no šādām darbībām ([178]):

— restitūcija (piemēram, brīvības vai pārvietošanās brīvības atjaunošana, personu apliecinošu dokumentu vai citu konfiscētu vērtslietu atdošana, maksu par pieņemšanu darbā atmaksa, ieturētās algas vai drošības iemaksu atdošana, piekļuves būtiskiem pakalpojumiem atjaunošana);

— rehabilitācija (piemēram, medicīniskā vai psiholoģiskā palīdzība cietušajiem, juridiskie un sociālie pakalpojumi, profesionālā apmācība, alternatīvas nodarbinātības un iztikas iespējas);

— finansiāla kompensācija (piemēram, kompensācija par ienākumu zaudējumu, neizmaksātu algu, pārmērīgām virsstundām, fiziskām vai garīgām ciešanām, ļaunprātīgiem apstākļiem, kas saistīti ar neaizsargātību, maldināšanu, izolāciju, iebiedēšanu un draudiem, vai nežēlīgiem darba un dzīves apstākļiem);

— nefinansiāla kompensācija (piemēram, saīsināts darba laiks, papildu ikgadējais atvaļinājums, uzlaboti drošības apstākļi vai izmitināšanas apstākļi);

— neatkārtošanās garantijas (piemēram, jauna uzņēmuma politika, pārvaldības sistēmas un prakse, izpratnes veicināšanas un apmācības kampaņas, cilvēkresursu prakse, atbilstības nodrošināšana vai piegādātāju iesaistes programmas);

— mierinājums (piemēram, ļaunprātīgas rīcības izbeigšana, atvainošanās, atbildības atzīšana, deklarācijas cieņas atjaunošanai, piemiņas pasākumi);

— iekšējā pārskatatbildība vai disciplinārie pasākumi (piemēram, par ietekmi atbildīgo darbinieku atlaišana).

Nosakot atbilstošu remediāciju, uzņēmumiem būtu jāņem vērā spēkā esošie valsts un starptautiskie standarti vai tiesību akti par remediāciju (vai precedenti attiecībā uz līdzīgos gadījumos nodrošinātiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ja standartu nav) un jēgpilni jāsadarbojas ar skartajām ieinteresētajām personām, lai izprastu to vēlmes attiecībā uz to, kas ir atbilstoša remediācija.

([176]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 34.–36. un 88.–91. lpp.; SDO un *IOE* rokasgrāmata, 80.–83. lpp.
([177]) PDR 36. apsvērums.
([178]) Sīkāku informāciju par remediācijas materiālajiem veidiem sk. SDO un *IOE* rokasgrāmatā, 80.–82. lpp., 9. rīks.

MVU var apsvērt iespēju atbalstīt remediāciju ar darbībām, kas ir samērīgas ar to ierobežotajiem resursiem, piemēram, pievienojoties nozares iniciatīvām, strādājot ar NVO, iesaistoties dialogā ar arodbiedrībām, piedaloties daudzu ieinteresēto personu platformās vai dalot remediācijas izmaksas ar citiem MVU.

6.4.6.2. Remediācijas mehānismu nodrošināšana vai sadarbošanās ar tiem

Attiecīgā gadījumā uzņēmumiem būtu jānodrošina leģitīmi remediācijas vai sūdzību mehānismi, ar kuru palīdzību darba ņēmēji vai citas ietekmētās ieinteresētās personas un tiesību subjekti var ziņot par sūdzībām saistībā ar piespiedu darbu, vai būtu jāsadarbojas ar šādiem mehānismiem. Šo mehānismu mērķis ir nodrošināt remediāciju personām, kuras jau ir saskārušās ar ietekmi, bet tie var kalpot arī kā agrīnās brīdināšanas sistēma, lai paustu bažas par potenciālu ietekmi vai signalizētu par praksi, kuras novēršanai nepieciešami korektīvi pasākumi, lai nepieļautu kaitējumu nākotnē.

Valsts nodrošināti sūdzību mehānismi ietver tiesas procesus (tai skaitā kriminālvajāšanu, tiesvedību un šķīrējtiesu), ārpustiesas procesus (piemēram, specializētas valdības struktūras, regulatīvās uzraudzības struktūras, darba tiesas vai valsts cilvēktiesību struktūras) un citus mehānismus (piemēram, ESAO valstu kontaktpunktus atbildīgai uzņēmējdarbībai). Uzņēmumiem būtu godprātīgi jāsadarbojas ar šiem mehānismiem, un tiem var būt pienākums to darīt saskaņā ar piemērojamo krimināltiesisko, administratīvo, darba tiesību vai citu tiesisko regulējumu. Nevalstiski sūdzību mehānismi ietver operatīvā līmeņa sūdzību mehānismus, pamatnolīgumus starp uzņēmumiem un arodbiedrībām, daudzpusējas ieinteresēto personu iniciatīvas, kopienu sūdzību mehānismus, koplīgumus, uzņēmumu piegādes ķēdes sūdzību mehānismus, uzņēmumu un piegādātāju partnerības un kolektīvus uzņēmumu vadītus mehānismus.

Valsts iestāžu uzspiesta piespiedu darba kontekstā remediācija cietušajiem var būt nepieejama un uzņēmumiem neiespējama, it īpaši izmantojot valsts nodrošinātus mehānismus. SDO uzskata, ka efektīvai remediācijai šādās situācijās kā minimālais sākumpunkts ir nepieciešams, lai: 1) valdība atzīst problēmu un ir patiesi apņēmusies veikt reformas, 2) neatkarīgu trešo personu veikta uzraudzība vai novērtēšana ir atļauta, valstij sniedzot stingras garantijas par dalībnieku drošību un aizsardzību, un 3) skartajām personām ir pieejams neatkarīgs un uzticams sūdzību mehānisms, kas ir pilnvarots tieši sadarboties ar valdības iestādēm. Ja šo nosacījumu nav, uzņēmumiem būtu jāpiešķir prioritāte atbildīgai darījuma attiecību izbeigšanai ([179]).

6.4.6.3. Operatīvā līmeņa sūdzību mehānismu izveide

Operatīvā līmeņa sūdzību mehānismi ir nevalstisku sūdzību mehānismu veids, ko izveido un pārvalda atsevišķi uzņēmumi vai sadarbības iniciatīvas, lai darba ņēmēji un citas ieinteresētās personas varētu paust bažas, kas tieši saistītas ar uzņēmuma paša darbībām vai tā darījumu partneru darbībām. Tie ietver, piemēram, iekšējos darba ņēmēju sūdzību mehānismus vai trešo personu sūdzību sistēmas. Sūdzību un remediācijas procesiem būtu jānodrošina atgriezeniskā saite uz risku identificēšanu, prioritāšu noteikšanu, rīcības plāniem, uzraudzību un citiem pienācīgas rūpības pasākumiem.

Uzņēmumiem būtu jāizveido operatīvā līmeņa sūdzību mehānismi, kas atbilst noteiktiem kvalitātes kritērijiem; tiem vajadzētu būt leģitīmiem, piekļūstamiem, paredzamiem, taisnīgiem, pārredzamiem, tiesībām atbilstošiem, pastāvīgas mācīšanās avotam un balstītiem uz iesaisti un dialogu ([180]). Turklāt uzņēmumiem būtu jānodrošina skaidrs sūdzību saņemšanas un izskatīšanas process, tai skaitā skaidrs tvērums un pilnvarojums, atbilstošs personāls un resursi, skaidri termiņi sūdzību izskatīšanai un remediācijas nodrošināšanai, kā arī efektīvi nosūtīšanas procesi ([181]). Uzņēmumiem būtu jāveic pasākumi, lai nodrošinātu sūdzību iesniedzēju, cietušo un citu ieinteresēto personu drošību un tiesības un lai novērstu pret tiem vērstu pretpasākumu risku, arī attiecīgā gadījumā nodrošinot sūdzību iesniegušās personas vai organizācijas identitātes konfidencialitāti.

MVU var apsvērt vienkāršus un pieejamus kanālus, kas atbilst iepriekš minētajiem kvalitātes kritērijiem (piemēram, tiešsaistes ziņojumapmaiņas lietotnes vai ierosinājumu kastītes) un kas ļauj darba ņēmējiem un citām skartajām ieinteresētajām personām droši paust bažas un uzņēmumam efektīvi reaģēt.

([179]) SDO un *IOE* rokasgrāmata, 56. lpp.
([180]) ESAO Pienācīgas rūpības vadlīnijas, 34.–36. un 88.–91. lpp., un Vadošie principi uzņēmējdarbībai un cilvēktiesībām (ANO VP).
([181]) Nosūtīšana uz attiecīgajiem dienestiem, piemēram, patversmēm, psihosociālās aprūpes iestādēm, juridiskās palīdzības dienestiem, veselības aprūpes iestādēm un uzticamiem tiesībaizsardzības iestāžu pārstāvjiem. Sk. SDO un *IOE* rokasgrāmatu, 45. lpp.

7. **INFORMĀCIJAS SNIEGŠANA PAR IESPĒJAMIEM PIESPIEDU DARBA AIZLIEGUMA PĀRKĀPUMIEM**

7.1. **Ievads**

Šīs vadlīniju daļas, kas prasīta regulas 11. panta pirmās daļas h) punktā, mērķis ir palīdzēt fiziskām personām, apvienībām un citiem ("iesniedzējiem") strukturēt un sagatavot informācijas iesniegumus par iespējamiem piespiedu darba aizlieguma pārkāpumiem saskaņā ar regulu, lai Komisija un kompetentās iestādes tos varētu efektīvi apstrādāt un izmeklēt.

7.2. **Informācijas iesniegšana**

7.2.1. *Informācijas iesniegšana*

Informāciju var iesniegt, izmantojot vienoto informācijas iesniegšanas punktu, kas no 2027. gada 14. decembra būs pieejams vienotajā portālā informācijai par piespiedu darbu.

"Jebkura fiziska vai juridiska persona vai apvienība, kas nav juridiska persona" var iesniegt informāciju, izmantojot vienoto informācijas iesniegšanas punktu ([182]). Tas aptver fiziskas personas – arī piespiedu darba upurus –, uzņēmumus, uzņēmējdarbības organizācijas, bezpeļņas un pilsoniskās sabiedrības organizācijas, patērētāju organizācijas, arodbiedrības un citas organizācijas.

Iesniedzēji informāciju var iesniegt tieši vai ar starpnieka (piemēram, juridiskā konsultanta vai apvienības) starpniecību, kas darbosies kā vadošās kompetentās iestādes kontaktpunkts.

ES kompetentajām iestādēm jānodrošina, ka iesniedzēji, kuri kvalificējas kā "trauksmes cēlēji" saskaņā ar Trauksmes cēlēju direktīvu ([183]) un kuri informāciju par regulas pārkāpumiem ieguvuši ar darbu saistītā kontekstā, saņem pienācīgu aizsardzību pret pretpasākumu risku saskaņā ar minētās direktīvas prasībām. Komisija piemēros procesuālās garantijas arī tad, kad tā veiks izmeklēšanas par iespējamu piespiedu darbu ārpus ES.

7.2.2. *Iesniedzamā informācija*

Iesniedzējiem informācija jāiesniedz godprātīgi un jānorāda pamatojums un pierādījumi, kas pamato viņu apgalvojumus ([184]). Komisija noraidīs informācijas iesniegumus, kas ir acīmredzami nepilnīgi, nepamatoti vai iesniegti negodprātīgi.

Tālāk sniegts saraksts ar informāciju, kas būtu visnoderīgākā, lai Komisija un kompetentās iestādes varētu efektīvi un lietderīgi novērtēt iespējamos piespiedu darba aizlieguma pārkāpumus. Iesniedzēji tiek mudināti iesniegt informāciju, kas tiem ir pieejama. Informācija ir uzskaitīta četrās sadaļās: kontaktinformācija; apgalvojumi; pierādījumi; informācija par uzņēmējiem un produktiem.

7.2.3. *Kontaktinformācija*

Iesniedzējam vai tā pārstāvim būtu jānorāda sava kontaktinformācija, lai Komisija vai kompetentā iestāde varētu konfidenciāli uzdot papildu jautājumus un informēt iesniedzēju par sava novērtējuma rezultātiem. Ieinteresētās personas varēs iesniegt informāciju anonīmi vienotajā informācijas iesniegšanas punktā, lai gan tas var ierobežot turpmākas saziņas iespēju ar tām.

([182]) PDR 9. panta 2. punkts.

([183]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1937 (2019. gada 23. oktobris) par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem (OV L 305, 26.11.2019., 17. lpp.).

([184]) PDR 9. panta 2. punkts.

7.3. **Apgalvojumi par piespiedu darbu**

Izmantojot vienoto informācijas iesniegšanas punktu, iesniedzējiem tiks sniegtas norādes par dažādajiem soļiem, kā izskaidrot sava iesnieguma kontekstu un iemeslus. Iesniedzēji tiek mudināti pēc iespējas vispusīgāk paskaidrot savus apgalvojumus par to, ka produkts ir izgatavots, izmantojot piespiedu darbu ([185]). Tādēļ viņiem būtu jāiekļauj informācija par:

- to, vai iespējamais piespiedu darbs ir privāti uzspiests vai to uzspiedusi valsts iestāde;
- to, kur, iespējams, ir noticis piespiedu darbs un uz kādu ar darbu saistītu darbību tas attiecas (lauksaimniecība/novākšana, ražošana/izgatavošana, kalnrūpniecība/ieguve, cita darbība);
- to, cik ilgi iespējamais piespiedu darbs jau notiek;
- to, kāpēc iespējamā rīcība atbilst "piespiedu darba" definīcijai (3.2. iedaļa) un kādi ir attiecīgie riska rādītāji (3.4. iedaļa);
- pārkāpuma skarto darba ņēmēju/cietušo veidu un skaitu (tai skaitā to, vai ir iesaistīti bērni);
- jebkuras tādas personas vai organizācijas kontaktinformāciju, kas var sniegt liecību (ar nosacījumu, ka tā piekrīt, ka ar to sazinās).

Iesniedzējiem būtu arī jānorāda, vai, cik viņiem zināms, līdzīga informācija jau ir iesniegta tai pašai vai citai publiskai vai tiesu iestādei (un, ja tā, tad kurai) un/vai masu medijiem vai citiem pētnieciskās žurnālistikas avotiem.

7.4. **Pierādījumi par piespiedu darbu un apliecinošie dokumenti**

Iesniedzējiem, kad vien iespējams, būtu jāsniedz attiecīgi apliecinoši pierādījumi, kas pamato apgalvojumus par piespiedu darbu. Šādi pierādījumi var būt daudzu dažādu veidu, tai skaitā 4.7. iedaļā uzskaitītie piemēri.

7.5. **Informācija par attiecīgajiem uzņēmējiem un/vai produktiem**

Iesniedzējiem savos iesniegumos būtu jāiekļauj informācija par uzņēmējiem un/vai produktiem, uz kuriem attiecas apgalvojumi.

Attiecībā uz uzņēmējiem visnoderīgākā būtu šāda informācija:

- tā(-o) uzņēmēja(-u) kontaktinformācija (nosaukumi un adreses), kas ES ražo, importē, izplata vai pārdod produktus, kuri, iespējams, izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu, vai eksportē šādus produktus no ES, tai skaitā, ja iespējams, ziņas par dalībvalsti(-īm), kurā(-ās) notiek šāda ražošana, imports, izplatīšana, pārdošana vai eksports;
- ja iespējams, tā(-o) uzņēmēja(-u), uz kuru(-iem) attiecas apgalvojumi, darījumdarbības apraksts;
- ja iespējams, paskaidrojums par jebkādu saikni starp iesniedzēju un uzņēmēju(-iem), uz kuru(-iem) attiecas apgalvojumi (piemēram, darbinieks, konkurents, klients), un par to, vai iesniedzējs ir sazinājies ar šo(-iem) uzņēmēju(-iem) saistībā ar apgalvojumu.

([185]) Tas ietver ieguvi izejvielu gadījumā un novākšanu lauksaimniecības produktu gadījumā, kā arī visus galaprodukta ražošanas un izgatavošanas posmus.

Attiecībā uz produktiem visnoderīgākā būtu šāda informācija:

— tā(-o) produkta(-u) apraksts, par kuru(-iem) tiek apgalvots, ka tas(-ie) izgatavots(-i), izmantojot piespiedu darbu, un tā(-o) saikne ar ES tirgu (piemēram, ražošanas vai importēšanas punkts(-i) ES, pārdošanas punkts(-i) ES vai eksporta punkts(-i) no ES), tai skaitā, ja iespējams, HS kods vai KN kods;

— attiecīgā gadījumā to daļu apraksts, par kurām tiek apgalvots, ka tās izgatavotas, izmantojot piespiedu darbu;

— ja iespējams, attiecīgā(-o) produkta(-u) paraugu fotoattēli;

— ja iespējams, informācija par produkta piegādes ķēdi, tai skaitā par ražotājiem vai izgatavotājiem, kas ražo vai izgatavo gatavo(-os) produktu(-us), un attiecīgā gadījumā informācija par izejresursu un izejvielu piegādātājiem, norādot, kurā(-ās) piegādes ķēdes daļā(-ās), iespējams, notiek piespiedu darbs;

— ja pieejama, produkta identifikācijas informācija (piemēram, produkta apraksts, nosaukums vai zīmols, tips, atsauce, modelis, partijas vai sērijas numurs, kas piestiprināts produktam vai tā iepakojumam vai norādīts saistītā dokumentā, *QR* kodi vai svītrkodi).

7.6. **Kā tiks apstrādāta iesniegtā informācija?**

7.6.1. *Sākotnējais novērtējums*

Kad Komisija, izmantojot vienoto informācijas iesniegšanas punktu, saņems informāciju par iespējamiem pārkāpumiem, tā vispirms pārbaudīs saņemtās informācijas pieņemamību un noraidīs visus iesniegumus, kas ir acīmredzami nepilnīgi, nepamatoti vai iesniegti negodprātīgi.

Ja informācija ir pieņemama un attiecas uz piespiedu darbu, kas, iespējams, notiek ārpus ES, Komisija to novērtēs pati. Ja informācija attiecas uz piespiedu darbu, kas, iespējams, notiek kādas ES dalībvalsts teritorijā, Komisija saņemto informāciju nodos attiecīgās dalībvalsts kompetentajai iestādei, kura savukārt novērtēs informāciju.

Pēc tam vadošā kompetentā iestāde saprātīgā termiņā sazināsies ar iesniedzēju, lai apstiprinātu informācijas iesnieguma saņemšanu.

Pēc tam vadošā kompetentā iestāde rūpīgi un objektīvi novērtēs saņemto informāciju kopā ar citu būtisku informāciju, kas iegūta no citiem avotiem, un šis novērtējums tiks ņemts vērā tās lēmumos par iespējamu izmeklēšanu.

7.6.2. *Dialogs ar iesniedzēju*

Vadošā kompetentā iestāde, veicot novērtējumu vai jebkādu turpmāku izmeklēšanu, var sazināties ar iesniedzēju, lai lūgtu paskaidrojumus vai papildu informāciju. Ja kopš informācijas iesniegšanas ir pagājis ievērojams laiks, vadošā kompetentā iestāde var apspriesties ar iesniedzēju par jebkādām situācijas izmaiņām vai jauniem pierādījumiem.

Vadošā kompetentā iestāde saprātīgā termiņā informēs iesniedzēju par sava novērtējuma rezultātu, it īpaši par to, vai tā ir nolēmusi sākt izmeklēšanu. Precīzs termiņš būs atkarīgs no konkrētās lietas īpatnībām.

7.7. **Konfidencialitāte un datu aizsardzība**

7.7.1. *Konfidencialitāte*

Iesniedzēja sniegtā informācija tiks izmantota tikai, lai izmeklētu iespējamos piespiedu darba aizlieguma pārkāpumus saskaņā ar regulu, ja vien ES vai valsts tiesību aktos atbilstīgi ES tiesību aktiem nav noteikts citādi. Konkrētāk – tad, ja informācija ietver arī apgalvojumus par noziedzīgiem nodarījumiem, šādu informāciju var kopīgot arī ar attiecīgajām dalībvalstu iestādēm kriminālizmeklēšanas nolūkos.

Komisija un kompetentās iestādes sniegto informāciju un iesniedzēja identitāti uzskatīs par konfidenciālu saskaņā ar ES tiesību aktiem un valsts tiesību aktiem, kas atbilst ES tiesību aktiem.

Tāpēc informācijas iesniegumi tiks uzskatīti par konfidenciāliem, ja vien iesniedzējs konkrētu informāciju skaidri nenorādīs kā nekonfidenciālu vai ja šī informācija jau nebūs publiski pieejama.

Lai gan Komisija var izpaust vispārīgu informāciju kopsavilkuma veidā, tā to darīs tā, lai aizsargātu iesniedzēja identitāti, informācijas konfidencialitāti un citu pušu konfidencialitāti.

7.7.2. *Personas datu apstrāde*

Jebkāda personas datu apstrāde, ko veic Komisija un kompetentās iestādes, tiks veikta saskaņā ar ES tiesību aktiem par personas datu aizsardzību, it īpaši saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu ([186]), ES iestādēm un struktūrām piemērojamajiem datu aizsardzības pienākumiem, ar ko nodrošina atbilstību VDAR ([187]), kā arī Direktīvu par fizisku personu aizsardzību ([188]).

([186]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

([187]) Regulation (EU) 2018/1725 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by the Union institutions, bodies, offices and agencies and on the free movement of such data, and repealing Regulation (EC) No 45/2001 and Decision No 1247/2002/EC (OJ L 295, 21.11.2018., 39. lpp.).

([188]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/680 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu krimināLsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes Pamatlēmumu 2008/977/TI (OV L 119, 4.5.2016., 89. lpp.).